

178
977

სახჭოთა სამაკთაღი

საქართველოს კვ. ცენტრალური კომიზაციის გამომცემლობა

1977 4

СОДЕРЖАНИЕ

С. Джорбенадзе — Торжество социалистического гуманизма и демократии	3
Г. Начкебия — О некоторых аспектах особенностей проекта Конституции Союза СССР	8
Г. Надарейшвили — Некоторые вопросы взаимоотношения государства и личности по проекту Конституции СССР	14
В. Чилашвили — Проект Конституции Союза ССР и задачи дальнейшего совершенствования прокурорского надзора	21
И. Зубов — В интересах единства законов	33
Д. Маргалитадзе — Охрана социалистической собственности, кровное дело народных контролеров	35
Л. Гелукашвили — Пределы дееспособности несовершеннолетних	46
М. Угрехелидзе — Некоторые вопросы неосторожности в практике Верховного суда Грузинской ССР	60
С. Высоцкий — Пропавшие среди живых	76
Информация	79
Официальные материалы	80

სარედაქციო კოლეგია

შევ. № 3132
ტირაჟი 18.050
უე 08895

მ. კაციტაძე, (მთ. რედაქტორი), ბ. ბარათაშვილი
თ. დადიანი, ლ. თალაკვაძე, გ. ინწკირველი,
აკ. კარანაძე, მ. ლომიძე, მ. ლეკვეიშვილი, გ. უვანია,
გ. ტუეშელაშვილი, ვ. ქვაჩახია, ა. შუშანაშვილი,
თ. წერეთელი, ს. ჯორბენაძე,

© „საბჭოთა სამართალი“, 1977 წ.

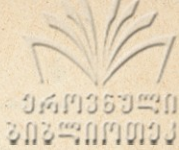
ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ

რედაქციის მისამართი: თბილისი, პლესანოვის პროსპ. 103. ტელ. 95-58-87; 95-88-49

გადაეცა წარმოებას 19/IX-77 წ. ხელმოწერილია დასაბუქდალ 14/X-77 წ. ქალაქის
ზომა 70 X 1081/16; ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 6, პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 8,4.
საარტიკვო-საგამომცემლო თაბახი 8,87.

საქ. კვ ცვ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

Типография издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

სოციალისტური კვანძებისა და დემოკრატიის ზეიმი

პროფ. ს. ჯორჯანიანი

საბჭოთა ხალხი დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მესამე წლისთავზე იხილავს უდიდესი ისტორიული მნიშვნელობის დოკუმენტს — სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტს, რომელიც რიგით მეოთხე საბჭოთა კონსტიტუცია იქნება.

კონსტიტუციის პროექტი საკანონმდებლო ერთ სრულყოფილად ასახავს ჩვენი ქვეყნის მიერ მოპოვებულ მსოფლიო-ისტორიულ გამარჯვებებს, იმ არსებით პრინციპულ ცვლილებებს, რაც მოხდა საბჭოთა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში ორმოც წელზე მეტი ხნის განმავლობაში.

კონსტიტუციის პროექტთან ერთად გამოქვეყნდა საბჭოთა სახელმწიფოს მეთაურის, სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის ლ. ი. ბრეჟნევის ნათელი და დრამაზინაარსიანი მოხსენება კონსტიტუციის პროექტის თავისებურებათა შესახებ, რომელშიც ყოველმხრივ ახსნილია, თუ რამ გამოიწვია მისი შემუშავებისა და მიღების საჭიროება.

კონსტიტუციის პროექტს აქვს ერთი უაღრესად ნიშანდობლივი თავისებურება, რაც მას არსებითად განასხვავებს დღეისათვის მოქმედი კონსტიტუციისაგან. იგი ნარტოდენ მიღწეულს არ ასახავს.

კონსტიტუციის პროექტი ეყრდნობა მემკვიდრეობითობის პრინციპს, რაც თითქმის სამოცი წლის მანძილზე საბჭოთა კონსტიტუციური მშენებლობის პრაქტიკამ შექმნა. მასში შენარჩუნებული და განვითარებულია სოციალისტური ტიპის კონსტიტუციის დამახასიათებელი ყველა ძირითადი ნიშანთვისება, რომლებიც ჯერ კიდევ ვ. ი. ლენინმა შეიმუშავა. ამასთან კონსტიტუციის პროექტი არის უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური აქტი, რომელიც ჩვენი სახელმწიფოს საზოგადოებრივი განვითარების მიზნებსა და ანოცანებს სახავს. სწორედ რომ დიდი სიბრძნეა წარსულთან მომავლის გონივრული კავშირის ამგვარი დამყარება.

ჩვენში შეიქმნა განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება, საერთო სახალხო სახელმწიფო, რომლის უზენაესი მიზანია კომუნისმის აშენება. სწორედ ეს გვაძლევს იმის საფუძველს, რომ ვთქვათ-განვითარებული სოციალიზმის კონსტიტუცია ეს არის მშენებარე კომუნისმის კონსტიტუცია.

კონსტიტუციის პროექტის დედაზრია სოციალისტური დემოკრატიის შემდგომი გაფართოება და გაღრმავება. საბჭოთა სახელმწიფოს მტკიცე სოციალურ საფუძველს უქმნის სწორედ მშრომელთა ყოველმხრივი მონაწილეობა საზოგადოების მართვა-გამგეობაში, იგია სწორედ მისი უძლეველობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წყარო. კონსტიტუციის პროექტის თითოეული მუხლი გამსჭვალულია სწრაფით ჩვენი ქვეყნის ყველა ერმა და ეროვნებამ, ყველა მშრომელმა აქტიურად იმოდგაწეოს. ადამიანი, პიროვნება, მოქალაქე, ნისი სოციალური აქტიუობა, მისთვის შემოქმედებითი ძალების ფართოდ გაშლის საშუალების მიცემა არის კონსტიტუციის მთავარი მიზანი.

შემთხვევითი არ არის, რომ კარი — „სახელმწიფო და პიროვნება“, რომელიც მოქალაქეთა სტატუსს განსაზღვრავს, პირველი კარის — „საზოგადოებრივი-პოლიტიკური და ეკონომიკური წესწყობილების“ შემდეგაა მოთავსებული. ამ უბრალო იურიდიულ-ტექნიკურ ცვლილებებთან არა გვაქვს საქმე (მოქმედ კონსტიტუციაში მოქალაქეთა უფლება-მოვალეობანი X თავშია წარმოდგენილი). ამით ხაზგასმულია ის დიდი როლი, რაც სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების სამართლებრივი საფუძვლების განმტკიცებაში მინიჭებული აქვს პიროვნებას.

უსაზღვრო კმაყოფილებით იღებს ყველა საბჭოთა მოქალაქე ამ დიდ უფლებებს, თავისუფლებებს, მოვალეობებს. ამასთან მთავარი მარტო ის კი არ არის, რომ საბჭოთა სახელმწიფო ზრუნავს აღიარებული უფლებების განმტკიცებისათვის ან ის, რომ მხოლოდ სოციალისტურ სახელმწიფოს, როგორც აურაცხელი სიმდიდრის მესაკუთრეს, შეუძლია საყოველთაოდ აღიარებული სოციალ-ეკონომიური, პოლიტიკური და პირადი უფლებისა და თავისუფლების უზრუნველყოფა. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ გათვალისწინებულია იმათი პასუხისმგებლობაც, ვინც შეეცდება ამ უფლებების განხორციელების ხელის შეშლას, რა მოსაზრებითაც არ უნდა იყოს ეს ნაქარნახევი. ამის თაობაზე მრავალი მუხლია კონსტიტუციის პროექტში. მაგალითად, საამაყო კონსტიტუციის პროექტის 39-ე მუხლი, რომლის ბოლო ნაწილში ვკითხულობთ: „მოქალაქეთა უფლებების ყოველგვარი, პირდაპირი თუ არაპირდაპირი შეზღუდვა, რასობრივი და ეროვნული ნიშნების მიხედვით მოქალაქეთა პირდაპირი თუ არაპირდაპირი უპირატესობების დაწესება, ისევე როგორც რასობრივი ან ეროვნული განსაკუთრებულობის, შიშლისა ან უგულვებელყოფის ყოველგვარი ქადაგება, — კანონით ისჯება“.

საბჭოთა სახელმწიფო, საზოგადოება უზრუნველყოფს მოქალაქეთა აღიარებული უფლებების შინაარსის სწორად განხორციელებას, მაგრამ უფლების განხორციელება დაკავშირებულია მის ფარგლებთან, რომლის იქით უფლებათვითნებობად შეიძლება იქცეს, ეს კი საზიანო იქნება როგორც საზოგადოებისათვის, სახელმწიფოსათვის, ისევე სხვა მოქალაქეთა უფლებებისათვის.

ამიტომ აღიარებული უფლებების ფარგლები ზუსტადაა განსაზღვრული კონსტიტუციის პროექტის 39-ე მუხლით, სადაც ვკითხულობთ: „მოქალაქეთა მიერ უფლებებისა და თავისუფლებების გამოყენება არ უნდა ვნებდეს საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ინტერესებს და სხვა მოქალაქეთა უფლებებს“.

ყოველი ადამიანი საზოგადოების წევრია. მოქალაქის თავისუფლება ნიშნავს მისი როგორც სახელმწიფოს, საზოგადოების, კოლექტივის წევრის თავისუფლებას. ამ საზოგადოებისაგან მოკვეთილად არ არსებობს რაინე უფლება ანდა თავისუფლება. წარმოუდგენელია იყო საზოგადოებაში და არ იყო მისგან დამოკიდებული. სოციალისტურ საზოგადოებაში ადამიანს, როგორც მის წევრს, ეძლევა თავისი სულიერი და ფიზიკური ძალების ყოველმხრივ გამოყენებისა და აყვავების შესაძლებლობა. ეს იმასაც გულისხმობს, რომ უფლებებს საზღვრები აქვს; რომლის შიგნით პიროვნებას მოქმედების ფართო შესაძლებლობანი გააჩნია. ამ მხრივ კონსტიტუციის პროექტი გამოდის მოქალაქეთა უფლებების დაცვის იმ ნორმებიდანაც, რომლებიც საერთაშორისო სამართლებრივი წესითაა დადგენილი. ჯერ კიდევ 1948 წლის 10 დეკემბერს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ მიღებულ ადამიანის უფლებათა მსოფლიო

დეკლარაციის 29-ე მუხლში ვკითხულობთ: „ყოველ მოქალაქეს აქვს ვალდებულება საზოგადოების წინაშე, სადაც არის მხოლოდ მისი პიროვნების თავისუფალი და სრული განვითარების შესაძლებლობა“.

უფლებების ფარგლების ცოდნა, მოვალეობის შესრულებასთან და დისციპლინისა და თვითდისციპლინის განხორციელებასთან ერთად ეს კვლავ თავისუფლების გამოვლენაა მილიონობით საბჭოთა მოსახლეობისათვის. უფლებების სწორად განხორციელება, მოვალეობათა ჯეროვნად შესრულება ზნეობრივი ქცევის ნორმადაა ქცეული და ეს მოსაწონია. ამასთან მოქალაქეთა მიერ უფლებამოსილების განხორციელება გულისხმობს იმასაც, რომ თანამდებობის პირები ასევე განუხრელად უნდა მოქმედებდნენ თავიანთ უფლებამოსილების ფარგლებში. კონსტიტუციის პროექტი ითვალისწინებს მოქალაქეთა ინტერესების დაცვის მრავალ საშუალებას, მაშინაც, როცა თანამდებობის პირი უმოქმედობას, გულგრილობას იჩენს და მაშინაც, როცა იგი ამეტებს თავის უფლებებს.

საბჭოთა სახელმწიფო ახორციელებს კონტროლს შრომისა და მოხმარების ოდენობაზე. ამ დროს იგი არ გამოდის რომელიმე კლასის ან ფენის რაიმე უპირატესობიდან. იგი ერთნაირად ახორციელებს ამ მოთხოვნას ყველა მოქალაქის მიმართ. მოქალაქეებს აქვთ პირადი საკუთრება, რომლის მემკვიდრეობის უფლებაც დაცულია. ამ უფლებასაც აქვს ფარგლები, თუ ის გამოყენებულია არა შრომითი შემოსავლის ნისაღებად, ანდა საზოგადოების საზიანოდ მას კანონი აღარ იცავს. სახელმწიფოს მარეგულირებელ როლს საზოგადოებრივი სიმდიდრის განაწილებაში გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს აღიარებული და გარანტირებული უფლებების რეალიზაციისათვის.

პირველად კაცობრიობის ისტორიაში სოციალიზმის დროს გახდა შესაძლებელი კონსტიტუციით აღიარება მოქალაქეთა საბინაო უფლებებისა. ეს შეუძლებელია კაპიტალისტურ ქვეყნებში, სადაც ყველა არ არის უზრუნველყოფილი ბინით, იმიტომ, რომ ბინის ფასი უზუმიოდ მაღალია და უფრო დიდი ფასის ამოგებისათვის მსხვილი ბინათმფლობელები არ აჭირავებენ ბინებს.

სულ სხვა სურათია ჩვენს ქვეყანაში: საბინაო მშენებლობის მიღწეული დონე გახდა საფუძველი იმისა, რომ კონსტიტუციის პროექტის 44-ე მუხლში ჩაიწერა: „სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ უფლება ბინაზე“. რასაკვირველია, ამ უფლებასაც თავისი ფარგლები აქვს. ნებისმიერ ქალაქში, როდესაც შეუძლია მოქალაქეს ნებისმიერ დროს მიიღოს ბინა. ამ უფლების განხორციელებას ვანსაზღვრავენ არსებული საბინაო ფონდები. ეს კი საბინაო მშენებლობის პროგრამის განხორციელების კვალობაზე ხდება. ამასთან მეტად მნიშვნელოვანია საცხოვრებელი ფართობის სამართლიანი განაწილება, რაც საზოგადოების კონტროლით უნდა მოხდეს. ამ კონსტიტუციური მოთხოვნის განხორციელება საშუალებას მოგვცემს თავიდან ავიცილოთ ნეგატიური მოვლენები, რასაც გასულ წლებში ჰქონდა ადგილი. პირი, რომელსაც ახალი ბინა ჰქონდა, ანერხებდა პერმანენტულად უახლესი ბინის მიღებას, სადაც ჩვეულებრივ უკეთესი კომფორტია. ეს კი მრავალ სიძნელეს ქმნიდა საბინაო საკითხის გადაწყვეტაში.

კონსტიტუციის პროექტში საკანონმდებლო ენით შესანიშნავად ჩამოქნილ ფორმულებშია გადმოცემული სოციალისტური დემოკრატიზმის, ჰუმანიზმის არსი.

სოციალიზმის უდიდესი მონაპოვარია ხალხის მილიონიანი მასებისათვის ცოდნისა და მეცნიერების საყოველთაო მისაწვდომობა. ამას ახლა მსოფლიოში ყველა აღიარებს. ამ დარგში საბჭოთა საზოგადოების მონაპოვარი ასახულია კონსტიტუციის პროექტის 45-ე მუხლში. სსრ კავშირში კარგახანია ხორციელდება საყოველთაო-სავალდებულო საშუალო განათლება, განათლების ყველა სახეობა უფასოა, ამიერიდან კი სასკოლო სახელმძღვანელოებიც უფასოდ გაიცემა.

სახელმწიფო დიდად ზრუნავს უმაღლესი განათლების განვითარებისათვის. სოციალისტურმა სახელმწიფომ თავისი არსებობის პირველი დღიდანვე, შიმშილისა და ნგრევის მიუხედავად, უდიდესი ინტერესი გამოამყვანა უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერებისადმი. ბევრი უნივერსიტეტი და სამეცნიერო საკვლევო დაწესებულება სწორედ რევოლუციის პირველ წლებში შეიქმნა.

წინათ უმაღლესი განათლების მქონე პირი საზოგადოებაში პრივილეგირებულ მდგომარეობას იღებდა. დიპლომი მისთვის უფრო მაღალი სოციალური მდგომარეობის მიღწევის, ელიტაში მოხვედრის საშუალება იყო. უმაღლესი განათლების მიღება უმცირესობის ხვედრად ითვლებოდა. ჩვენს ქვეყანაში უმაღლესი განათლებას მილიონობით ადამიანი ღებულობს. იგი აღარ არის ცალკეულ პირთა პრივილეგიური მდგომარეობის შექმნის გზა. თანდათანობით უმაღლესი განათლება ყველასათვის, ვისაც კი სურვილი და უნარი აქვს, მისაწვდომი ხდება.

პროექტის 45-ე მუხლში ნათქვამია უმაღლესი განათლების ფართოდ განვითარების შესახებ. ეს ლიტონი ფრაზა არ არის. სტუდენტებისათვის გათვალისწინებულია სახელმწიფო სტიპენდიების დანიშვნა და სხვა შეღავათების ნიციემა.

პირველად ჩვენი კონსტიტუციის ისტორიაში 45-ე მუხლი მიუთითებს დაუსწრებელ და საღამოს სწავლებაზე. ამას უადრესად პრინციპული მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან ბოლო დრომდე არც თუ იშვიათად გამოთქვამდნენ წინადადებას ხელი აგვედო განათლების ამ ფორმებზე. ჩვენ კი ვფიქრობთ, პირთა განსაზღვრული კატეგორიისათვის, ასაკის მიუხედავად, დაუსწრებელი და საღამოს განათლება შემდგომ უნდა გაფართოვდეს. მხედველობაში გვყავს არა მარტო ისინი, ვინც წარმოებაში მუშაობს და სწავლობს, არამედ ის პირებიც, რომლებსაც უკვე დამთავრებული აქვთ უმაღლესი სასწავლებელი და ახლა ე. წ. მეორე, ახალი პროფესიის დაუფლების გზით სურთ დაიკმაყოფილონ თავიანთი სულიერი მოთხოვნილებანი. ეს ადამიანთა ცხოვრებას უფრო საინტერესოს, უფრო ლამაზს და მიმზიდველს გახდის. ასეთი ადამიანი გაცილებით მეტ საზოგადოებრივ ინტერესს იჩენს, სოციალურად უფრო აქტიურია. იქნებ კონსტიტუციის პროექტის 45-ე მუხლში უფრო განვრცობით ითქვას უმაღლესი განათლების ამ ახალი ფუნქციის შესახებ.

სხვა შესანიშნავ მუხლთაგან ჩვენ შევჩერდებით კიდევ პროექტის 26-ე მუხლზე, რომელიც მეცნიერების განვითარებას ეძღვნება.

ჩვენმა ქვეყანამ პირველმა მსოფლიოში დაიწყო მეცნიერების სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია. ეს საყოველთაოდ აღიარებულია და მას უდიდესი შედეგები მოჰყვა. ჩვენი ქვეყანა, ადრე ინდუსტრიულად ჩამორჩენილი, კოსმოსის ათვისების პიონერი გახდა.

მეცნიერების გეგმაზომიერი განვითარება, რომელსაც შედეგად მოსდევს

მისი გადაქცევა უშუალო საწარმოო ძალად, ჩვენში სწორედ მეცნიერების სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციის ჩარჩოებში ხორციელდება. სასურველია პროექტის 26-ე მუხლში ითქვას მეცნიერების სახელმწიფოებრივ ორგანიზაციაზე და შემდეგ განისაზღვროს მისი ნიზნები.

კონსტიტუციის პროექტის 35-ე მუხლი იმის დადასტურებაა თუ რა დიდი გარდაქმნები, რაც შედეგად მოჰყვა მამაკაცისა და ქალის იურიდიულ და ფაქტიურ თანასწორობას, ნათქვამია დედობის დაცვაზე.

ჩვენის აზრით, იქნებ სჯობდეს ცალკე მუხლში გვეთქვა, რომ საბჭოთა სახელმწიფო არა მარტო იცავს და ახალისებს დედობას, არამედ დედობა ეს ქალთა უფლებაა ბედნიერებაზე და მათი წმინდა მოვალეობაცაა. ამას ღრმა სოციალური აზრი აქვს, ვინაიდან ქალთა განსაზღვრული ნაწილი სხვა საზოგადოებრივი საქმიანობით გატაცებული ივიწყებს თავის ამ წმინდა მოვალეობას და მოწოდებას.

კონსტიტუციის პროექტის შინაარსის განხილვა კმაყოფილებას და სიხარულს იწვევს. ამ სიხარულს ემატება კიდევ ის, რომ კონსტიტუციის პროექტი, ბუნებრივია, ქართულ ენაზეც დაიბეჭდა. ქართული ენა საბჭოთა ხელისუფლების წლებში არნახულად განვითარდა, რაც სასესებით და მთლიანად ეხება საკანონმდებლო ენასაც. ეს სოციალიზმის დიდი მონაპოვარია. 1863 წელს ითარგმნა კანონი ბატონყმობის გაუქმებაზე. თარგმანი სრულიად გაუგებარი იყო არა თუ გლეხობისათვის, არამედ განათლებული ფილოლოგებისთვისაც კი. ილია ჭავჭავაძე შემდგომ იძულებული გახდა მუხლობრივად განემარტა კონტექსტი. ასე იყო მაშინ. ახლა სახელმწიფოენადქცეული ქართული შესანიშნავად გამოხატავს კონსტიტუციის უფაქიზეს იურიდიულ ცნებებსა და კატეგორიებს.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი უზუსტესი მეცნიერების — მარქსიზმ-ლენინიზმის შემოქმედებითად განვითარების შედეგია. მისი მიღება სოციალისტური ჰუმანიზმისა და დემოკრატიის ახალი ზეიმი იქნება.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტის თავისებურებათა ზოგირითი ასახვის შესახებ

ა. ნახუვია

საბჭოთა ადამიანები კანონიერი სიამაყით ეცნობიან განვითარებული სოციალიზმის კონსტიტუციის პროექტს, მთლიანად იწონებენ მას და დროულად საყურადღებო წინადადებებსა და შენიშვნებს აქვეყნებენ პრესაში. საინტერესო წერილები აქვთ გამოქვეყნებული აგრეთვე ქართულ სწავლულ იურისტებში — საც. მაგრამ კონსტიტუციის პროექტის პრობლემატიკა გრანდიოზულია. იგი, როგორც ჰეგელიანი სამართალშემოქმედების ნაყოფი, განსაკუთრებით საინტერესოა სახელმწიფოსა და სამართლის მარქსისტულ-ლენინური მოძღვრების შემდგომი განვითარების თვალსაზრისით.

წინამდებარე სტატიაში ჩვენ შევეხებით მხოლოდ ორ საკითხს — პროექტის პრეამბულის მიზნობრივი ასპექტისა და ახალი თავის „საგარეო პოლიტიკის“ თეორიულ მნიშვნელობას. მათი განხილვა ინტერესს მოკლებული არ იქნება, მით უმეტეს, რომ მეცნიერულ წრეებში ჯერ კიდევ საკვებით არ არის აღმოფხვრილი ძველი შეხედულება კონსტიტუციისა და სკკპ პროგრამის მსგავსება-განსხვავების შესახებ. ვინაიდან კონსტიტუციის პროექტის პრეამბულის მიზნობრივი ასპექტი და ახალი, მეოთხე თავი „საგარეო პოლიტიკა“ აშკარად გამოკვეთილ პროგრამულ დებულებებს შეიცავს, გაუგებრობისა და ძველი არასწორი შეხედულების რეციდივის თავიდან აცილების მიზნით შევეცდებით მოკლედ გავანალიზოთ ისინი.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტს წინ უძღვის პრეამბულა, შესაბამისი, მკაფიო და რეზონანსიანი დებულებებით. ჩვენ გამოვყოფთ მხოლოდ ერთ ასპექტს — პრეამბულის მიზნობრივ ასპექტს. „საბჭოთა სახელმწიფოს უზენაესი მიზანია ააშენოს უკლასო კომუნისტური საზოგადოება“ — ნათქვამია პროექტის პრეამბულაში და ჩამოთვლილია კომუნისტური მშენებლობის ამოცანები. პრეამბულის ბოლოს ნათქვამია, რომ საბჭოთა ხალხი, იცავს რა წინა კონსტიტუციების იდეებისა და პრინციპების მემკვიდრეობითობას, „აცხადებს სწერით სახალხო სოციალისტური სახელმწიფოს მიზნებსა და პრინციპებს, აწესებს მისი ორგანიზაციის საფუძვლებს და ამკვიდრებს მათ ამ კონსტიტუციით“.

კონსტიტუციის პროექტის პრეამბულის ეს ნაწილი, სახელდობრ ის, რომ „საბჭოთა სახელმწიფოს უზენაესი მიზანია ააშენოს უკლასო კომუნისტური საზოგადოება“ დიდი ხანია ცნობილია. სკკპ პროგრამაში პირდაპირაა ჩაწერილი, რომ „პარტიის უმაღლესი მიზანია ააშენოს კომუნისტური საზოგადოება“.

კონსტიტუციის პროექტის პრეამბულის ეს აშკარად გამოკვეთილი

მიზნობრივი ასპექტი პროგრამულია, მაგრამ იგი კონსტიტუციაში სპეციფიკურ თეორიულ მნიშვნელობას იძენს.

არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ საბჭოთა იურისტებს შორის საკმაოდ გავრცელებული იყო მოსაზრება, რომ კონსტიტუცია განამტკიცებს და იცავს ფაქტიურად მიღწეულს და თითქოს მიზნად არ ისახავს მომავალს. ამ დებულების ნათელსაყოფად კონსტიტუციას სკკპ პროგრამას აღარებლენ და მათ შორის განსხვავებას მიზნობრივ ასპექტში ხედავდნენ.

ასეთი შეხედულება ძირშივე ეწინააღმდეგება კონსტიტუციის ნამდვილ ბუნებას და არსებითად არის ამ უდიდესი სამართლებრივი აქტის როლისა და მნიშვნელობის უარყოფა. შევეცდებით ამის დამტკიცებას.

არ არის სადავო, რომ კონსტიტუცია სამართლებრივი აქტია. მართალია, კონსტიტუცია კანონია, კანონი კი მთლიანად როდი ემთხვევა სამართალს და ეს არა მარტო იმიტომ, რომ სამართალი შეიძლება კანონქვემდებარე აქტებშიც გამოვლინდეს, არამედ უფრო იმიტომ, რომ სამართალი და მისი გამოვლენის ფორმები არ ემთხვევიან ერთმანეთს. ასეთია არსება-მოვლენის თუ ფორმა-შინაარსის მარქსისტული დიალექტიკის მეთოდოლოგიური მნიშვნელობა. მაგრამ ჩვენთვის ამჯერად საკმარისია იმის აღნიშვნაც, რომ კონსტიტუცია სამართლებრივ ნორმებს ავლენს და ამდენად, სამართლებრივი ბუნებისაა. მაგრამ მაშინ როგორაა შესაძლებელი ის, რომ კონსტიტუცია განამტკიცებდეს და იცავდეს ფაქტიურად მიღწეულს და არ სახავდეს მომავალს?

სამართლებრივ ნორმებში, როგორც წესი, გამოხატულია სავალდებულო ქცევის მოთხოვნა. ეს მოთხოვნა მიზნობრივია და არ ემთხვევა იმას, რაც მიღწეულია, რაც განხორციელებულია. სამართლებრივ ნორმაში გამოხატული სავალდებულო ქცევის მოთხოვნა ხანგრძლივი პერიოდისათვისაა ვათვალისწინებულ და მისი საპირობება როდი იხსნება ამ მოთხოვნის ერთჯერადი შესრულებით. უფრო მეტიც, საბჭოთა ადამიანების უმრავლესობა ნებაყოფლობით ასრულებს სამართლებრივ ნორმებს, მაგრამ ამით ჯერ კიდევ როდი იხსნება სამართლებრივი ნორმის აუცილებლობა. პირიქით, იგი უფრო აქტუალური ხდება. განვითარებული სოციალიზმის კონსტიტუციის პროექტი სწორედ ამ დებულებას აღასტურებს.

საქმე ისაა, რომ სამართლებრივ ნორმაში გამოხატულია არა მარტო ის, რაც მიღწეულია, არამედ უფრო, უმთავრესად ის, რაც მისაღწევია, ის, რაც უნდა განხორციელდეს, რაც უნდა იყოს. ის, რაც არის და ის, რაც უნდა იყოს როდი ემთხვევიან ერთმანეთს. ეს დამთხვევა შეუძლებელია, თუ გავითვალისწინებთ ე. წ. არსისა და ჯერარსის ფილოსოფიურ საზარის მარქსიზმში.

ცნობილია, რომ სამართლებრივ ნორმის აღრესატია ადამიანი, რომელსაც, იმის გამო, რომ იგი ცნობიერებითა და ნებისყოფით დაჯილდოებული სოციალური არსებაა, შეუძლია მოიქცეს სამართლებრივი ნორმის შესაბამისად, მაგრამ შეუძლია მოიქცეს მის წინააღმდეგაც. ამიტომაც, რომ მხოლოდ ადამიანზე იტყვიან: „ის ასე არ უნდა მოქცეულიყო“, ცხოველზე ვერ ვიტყვიან, რომ „ის ასე არ უნდა მოქცეულიყო“, რადგან ცხოველი თავისი ცხოველური არსების მიხედვით მოქმედებს.

როცა ვამბობთ, რომ ის ასე არ უნდა მოქცეულიყო, ცხადია, ვიღაც არ მოიქცა ისე, როგორც უნდა მოქცეულიყო. ეს „უნდა“ მრავალი შინაარსის

მჭონია: ამჯერად მისი მხოლოდ სამართლებრივი შინაარსი გვინტერესებს. ამ აზრით „უნდას“ შესატყვისად შეიძლება გამოგვადგეს მოვალეობის ცნება. მოვალეობა იმიტომაც უნდაობითი მოთხოვნა, რომ არსებობს მოვალეობის უკუ-ლებელყოფის ფაქტები. მოვალეობა უნდა შესრულდეს, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მოვალეობას ყველა ასრულებს. სწორედ იმის გამო, რომ მოვალეობას ყველა არ ასრულებს, აზრი ეძლევა მოვალეობის შესრულების მოთხოვნას. მაგალითად, სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტის 67-ე მუხლში ნათქვამია: „სსრ კავშირის მოქალაქენი მოვალენი არიან უფროსილდებოდნენ ბუნებას, იცავდნენ მის სიმდიდრეებს“. ეს დებულება უნდას მსჯელობის ფორმითაა ვადმოცემული და არსებითად განსხვავდება „არის“ ანუ ფაქტის მსჯელობისაგან. რა მოხდება, თუ კონსტიტუციის პროექტის 67-ე მუხლის „უნდას“ მსჯელობას ფაქტის მსჯელობამდე დავიყვანთ? ვთქვათ ასე: „სსრ კავშირის მოქალაქენი უფროსილდებიან ბუნებას, იცავენ მის სიმდიდრეებს“. ნათელია, რომ ეს უკანასკნელი მსჯელობა, ჯერ ერთი, მცდარია, რადგან ყველა საბჭოთა მოქალაქე როდი იცავს ბუნებას, როდი უფროსილდება მის სიმდიდრეებს; მეორეც, იგი გამორიცხავს ბუნების სამართლებრივი დაცვის საჭიროებას, რადგან თუ საბჭოთა მოქალაქენი უფროსილდებიან ბუნებას, იცავენ მის სიმდიდრეებს, რა საჭიროა მისი შეტანა კონსტიტუციაში? მაშასადამე, „უნდა“ არ შეიძლება დავიყვანოთ იქამდე, რაც შეიძლება გამოითქვას ფაქტის მსჯელობით. ამ აზრით „უნდა“ როდია „არის“.

ამჟამად ჩვენში აშენებულა განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება. ამიტომ ახლა უაზროა ვთქვათ: „ჩვენ უნდა ავაშენოთ განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება“. სამაგიეროდ მთელი აზრია დებულებაში: „ჩვენ უნდა ავაშენოთ უკლასო კომუნისტური საზოგადოება“, რადგან ეს გრანდიოზული ამოცანა მომავლის საქმეა, ჯერ არ განხორციელებულა. როგორც ჩანს, საქმე ეხება ფაქტიურად მიღწეულისა და მისაღწევის მიმართებას. ის, რაც მიღწეულია, „არის“ და მას არსის ანუ ფაქტიურ ვითარებას უწოდებენ. ამ თვალსაზრისით კონსტიტუცია არსის ვითარებას გამოხატავს, რადგან იგი ასახავს განამტკიცებს და იცავს ფაქტიურად მიღწეულს. მაგრამ აქ ვაჩერება სამართლის მიზნობრივი ასპექტის უარყოფა და მაშასადამე, თვით სამართლის როლისა და მნიშვნელობის უარყოფა იქნებოდა. საქმე ისაა, რომ კონსტიტუცია ფაქტიურად მიღწეულს განამტკიცებს და იცავს სახელმწიფოს უზენაესი მიზნის შესაბამისად. სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტის პრეამბულიდან ნათელია, რომ ეს უზენაესი მიზანი უკლასო კომუნისტური საზოგადოების აშენებაა. მაშასადამე, ირკვევა, რომ კონსტიტუცია არა მარტო განამტკიცებს და იცავს ფაქტიურად მიღწეულს, არამედ იგი ესწრაფვის სახელმწიფოს უმაღლეს მიზანსაც. ამ თვალსაზრისით კონსტიტუცია ჯერარსის ვითარებას გამოხატავს, რადგან იგი სცილდება იმას, რაც არის და ესწრაფვის იმას, რაც უნდა განხორციელდეს, რაც უნდა იყოს.

როგორც ჩანს, არსი ფაქტიური ვითარების გამომთქმელია, მაშინ, როდესაც ჯერარსი უნდაობითია, „ჯერარგანხორციელებულა“, მომავლის მოთხოვნითი აუცილებლობაა.

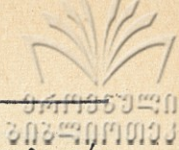
აქედან ცხადია, სამართალს რომ ეს „უნდაობა“, ჯერარსობა არ ჰქონდეს, თუ არსებულ ურთიერთობის რეგისტრაციის საშუალება იქნებოდა მხოლოდ

და ვერ შეასრულებდა თავის ნამდვილ მისიას — გავლენას ვერ მოახდენდა ადამიანთა ნება-სურვილზე და, მაშასადამე, ვერ განახორციელებდა მასში გამოხატულ მოთხოვნებს. ამ მოთხოვნებს ერთგვარი აუცილებლობის ხასიათი აქვთ, მაგრამ არ ემთხვევიან აუცილებლობას. მაგალითად, უკლასო კომუნისტური საზოგადოების აშენება ისეთი ისტორიული აუცილებლობაა, რომელიც ობიექტური კანონზომიერებითაა განსაზღვრული და ამ აზრით ეს აუცილებლობა როდია „მოთხოვნითი“ ანუ ჯერარსული აუცილებლობა. სამართალში გამოხატული აუცილებლობა მოთხოვნითია იმიტომ, რომ ეს აუცილებლობა ზოგჯერ არ სრულდება, ირღვევა, მაშინ, როდესაც უკლასო კომუნისტური საზოგადოების აშენების ისტორიული აუცილებლობის დარღვევა შეუძლებელია. მაგრამ რამდენადაც უკლასო კომუნისტური საზოგადოების აშენების ისტორიული აუცილებლობის ობიექტური ხასიათი კი არ უარყოფს, არამედ პირიქით, მოითხოვს მის წარმმართველ სუბიექტურ ფაქტორს — საზოგადოების მასობრივ ძალთა ორგანიზებულ, მიზნობრივ მოქმედებას — ამდენად ამ ორგანიზებული, მიზნობრივი მოქმედების რეალიზაციის სჯამში კონსტიტუციის უღირსი მნიშვნელობა აქვს. კონსტიტუციაში გამოხატული „მოთხოვნითი“ აუცილებლობა აჩქარებს, მიზნობრივად წარმართავს უკლასო კომუნისტური საზოგადოების აშენების ისტორიულ აუცილებლობას. შემთხვევით არ არის ნათქვამი ახალი კონსტიტუციის პროექტის პრეამბულაში, რომ „სოციალიზმის პოლიტიკური სისტემა უზრუნველყოფს მთელი საზოგადოებრივი ძალების ეფექტიან მართვას, მშრომელთა სულ უფრო აქტიურ მონაწილეობას სახელმწიფო ცხოვრებაში, ადამიანის რეალურ უფლებათა და თავისუფლებათა შესამუშავს და მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობასთან“.

როგორც ჩანს, უკლასო კომუნისტური საზოგადოების აშენება კი არ უარყოფს, არამედ, პირიქით, მოითხოვს მთელი საზოგადოებრივი ძალების ეფექტიანი მართვის აუცილებლობას, იგი კი არ უარყოფს, არამედ, პირიქით, მოითხოვს კომუნისტური იდეალების ცხოველმყოფელ შემოქმედებას. ამ ფონზე კიდევ უფრო ნათლად ვლინდება განვითარებული სოციალიზმის კონსტიტუციის პროექტში გამოხატული მოთხოვნითი აუცილებლობის ღირებულება და საზრისი, როგორც საბჭოთა ხალხის თავისუფალი შემოქმედებითი შრომის შემდგომი აღმავლობის უმნიშვნელოვანესი იდეალური ფაქტორი. ეს მოკლე ანალიზიც ცხადყოფს, რომ კონსტიტუციის პროექტის პრეამბულაში გაცხადებული მიზნობრივი ასპექტი კონსტიტუციის ჭეშმარიტი ბუნების გამოხატულებაა და, მაშასადამე, სამუდამოდ ასამარებს იმ მცდარ შეხედულებას, რომ კონსტიტუცია განამტკიცებს და იცავს ფაქტურად მიღწეულს და არ სახავს მომავალს. ეს შეხედულება, როგორც დავინახეთ, უგულვებლყოფდა სამართლებრივი ნორმის ჯერარსულ ასპექტს და იგივებდა არსსა და ჯერარსს, „უნდა“ და „არის“, ფაქტსა და იდეალს.

სსრკ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი შეიცავს სრულიად ახალ თავს „საგარეო პოლიტიკა“. რითაა გამართლებული პროექტის ახალი პროგრამული

თავი? მართლაც, სკკპ პროგრამაში ნათქვამია: „თავისი საგარეო-პოლიტიკური მოღვაწეობის მთავარ მიზნად საბჭოთა კავშირის კომუნისტურ პარტიის მიზანია უზრუნველყოს მშვიდობიანი პირობებში საბჭოთა კავშირში კომუნისტურ-საზოგადოების აშენებისა და სოციალიზმის მსოფლიო სისტემის განვითარებისათვის და ყველა მშვიდობისმოყვარე ხალხთან ერთად იხსნას კაცობრიობა გამანადგურებელი ომისაგან (გვ. 63).

ახალი კონსტიტუციის პროექტის მეოთხე თავის („საგარეო პოლიტიკა“) 28-ე მუხლში ნათქვამია, რომ „სსრ კავშირის საგარეო პოლიტიკის მიზანია უზრუნველყოს, რომ ხელშეწყობი საერთაშორისო პირობები შეექმნას საბჭოთა კავშირში კომუნისმის აშენებას, მსოფლიო სოციალიზმის პოზიციების განმტკიცებას, მხარი დაუჭიროს ხალხთა ბრძოლას ეროვნული განთავისუფლებისა და სოციალური პროგრესისათვის, აღიკვეთოს აგრესიული ომები და თანმიმდევრულად ხორციელდებოდეს სხვადასხვა სოციალური წყობის სახელმწიფოთა მშვიდობიანი თანაარსებობის პრინციპები“.

როგორც ვხედავთ, ერთგვარი მსგავსება მართლაც არის, მაგრამ ეს სავსებით ბუნებრივია, თუ გავითვალისწინებთ პარტიის ხელმძღვანელსა და წარმმართველ როლს. ამასთან კონსტიტუციის პროექტის ეს ახალი თავი პრინციპული მნიშვნელობის მქონეა და კონსტიტუციის ერთ-ერთი აუცილებელი ლოგიკური რგოლია.

სახელმწიფოს ერთ-ერთი აუცილებელი ნიშანია სუვერენიტეტი. სახელმწიფოს სუვერენიტეტს გამოხატავენ, როგორც სახელმწიფოს უზენაესობას ქვეყნის შიგნით და დამოუკიდებლობას საგარეო ურთიერთობაში. სახელმწიფო სუვერენიტეტის ეს ორი ნიშანი განუყოფელია. შეუძლებელია სახელმწიფო უზენაესობდეს ქვეყნის შიგნით და სხვაზე იყო დამოკიდებული საგარეო ურთიერთობაში და, პირიქით, დამოუკიდებელი იყოს საგარეო ურთიერთობაში და ვერ უზენაესობდეს ქვეყნით შიგნით.

თავისთავად ცხადია, კონსტიტუციაც სახელმწიფოს სუვერენიტეტის შესაბამისად უნდა მოქმედებდეს, ე. ი. იგი არ უნდა იფარგლებოდეს მხოლოდ ქვეყნის შიგნით არსებული ურთიერთობის განმტკიცებით და უნდა მოიცავდეს აგრეთვე, საგარეო ურთიერთობის საკითხებსაც. ამას მოითხოვს სახელმწიფოსა და კონსტიტუციის განუყოფელი კავშირიც.

კონსტიტუციის პროექტის მეოთხე თავის („საგარეო პოლიტიკა“) 29-ე მუხლში ჩამოთვლილია რა საერთაშორისო ურთიერთობის პრინციპები, დასახელებულია სუვერენული თანასწორობის პრინციპებიც.

აქედან ცხადია, რომ პროექტის ეს ახალი თავი არის საგარეო ურთიერთობაში სახელმწიფოს სუვერენიტეტის მოქმედების ცოცხალი პროექტის ასახვა და სავსებით შეესაბამება სახელმწიფოს შესახებ მარქსისტულ-ლენინურ მოძღვრებას. რაც შეხება კონსტიტუციის პროექტის პრეამბულის და ახალი, მეოთხე თავის პროგრამულ ხასიათს, იგი, როგორც აღვნიშნეთ, განპირობებულია პარტიის ხელმძღვანელი და წარმმართველი როლით.

განხილული საკითხების ასპექტში გვინდა გამოვთქვათ შემდეგი სურვილი:

ჩვენი შენიშვნა წმინდა სტილისტურია. ჩვენი აზრით პროექტის 28-ე მუხლის მეორე ნაწილის პირველ აბზაცში „უზრუნველყოს, რომ“ ქართულისათვის უხერხული გამოთქმაა. ამიტომ ნაცვლად: „სსრ კავშირის საგარეო პოლიტიკის მიზანია უზრუნველყოს, რომ ხელშემწყობი საერთაშორისო პირობები შეექმნას სსრ კავშირში კომუნიზმის აშენებას, მსოფლიო სოციალიზმის პოზიციების განმტკიცებას“ სასურველია იყოს: „სსრ კავშირის საგარეო პოლიტიკის მიზანია უზრუნველყოს საბჭოთა კავშირში კომუნიზმის აშენებისა და მსოფლიო სოციალიზმის პოზიციების განმტკიცებისათვის ხელშემწყობი საერთაშორისო პირობების შექმნა...“ შემდეგ როგორც ტექსტშია.

სახელმწიფოსა და პიროვნების ურთიერთლაშქობის ზოგიერთი საკითხი საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის კონსტიტუციის პრაქტიკაში

3. ნაღაკიზილი

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის კონსტიტუციის პრაქტიკაში სპეციალურ მეორე განყოფილებას უძღვნის სახელმწიფოსა და პიროვნების ურთიერთლაშქობის საკითხებს.

კონსტიტუციის ეს განყოფილება ორი თავისაგან შედგება და შეიცავს მრავალ მუხლს (მმ. 33-68). ცხადია, ყველა მუხლის განხილვა ერთ წერილში შეუძლებელია და ჩვენც მხოლოდ ზოგიერთს შევეხებით.

მისასალმებელია, რომ კონსტიტუციის პრაქტიკაში არის მთელი განყოფილება სათაურით — „სახელმწიფო და პიროვნება“. ამით აღიარებულია სახელმწიფოს გვერდით პიროვნების დიდი ფასეულობა განვითარებული სოციალისტური საზოგადოებისათვის.

განვითარებული სოციალისტური საზოგადოებისათვის არ არის დამახასიათებელი პიროვნებასა და საზოგადოებას შორის დაუძლეველი კონფლიქტა, მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ ჩვენთან არის პიროვნებისა და სახელმწიფოს ინტერესების სრული იდეალურობა.

განვითარებული სოციალიზმის დროს სახელმწიფოებრივი და პირადი ინტერესების ჰარმონიულად შერწყმის შესაძლებლობა სრულიადაც არ ნიშნავს ამ ინტერესების სავსებით დამთხვევას. ცხადია, გვიჩვენებს, რომ ზოგჯერ პირადი ინტერესები განსაზღვრულ წინააღმდეგობაში ექცევიან საზოგადოებრივ ინტერესებთან.

მაგრამ აქ ერთი გარემოებაც უნდა იქნას მხედველობაში მიღებული: სოციალისტური საზოგადოება თვითონ არის დაინტერესებული თავისი წევრების მატერიალური კეთილდღეობის ზრდითა და კულტურული დონის ამაღლებით. თავის მხრივ ეს გარემოება მთელი საზოგადოების პროგრესის საწინდარი ხდება.

როდესაც კარლ-მარქსი აღგენდა კრიტიკიუმს, ე. ი. საზომს ყოველი მოცემული საზოგადოებრივი წყობილების ისტორიული სიმაღლისას, ამბობდა, რომ ასეთი საზომია ის, თუ მოცემული საზოგადოებრივი წყობილება რამდენად უზრუნველყოფს ადამიანში, პიროვნებაში არსებულ შესაძლებლობათა მაქსიმალურ განვითარებას.

განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება, რომელიც უკვე თავის საკუთარ საფუძველზე ვითარდება, შესაძლებლობას იძლევა თითოეულის თავისუფალი განვითარება გახდეს ყველას თავისუფალი განვითარების პირობა.

„...ადამიანთა საზოგადოებრივი ისტორია, — წერდა კ. მარქსი, — ყოველთვის მხოლოდ მათი ინდივიდუალური განვითარების ისტორიაა, სულ ერთია, აქვთ მათ ეს შეგნებული თუ არა“¹.

¹ კ. მარქსი და ფ. ენგელსი. წერილები „კაბიტალის“ შესახებ. თბილისი 1952 წ. გვ. 9-10.

სახელმწიფოსა და პიროვნებას შორის ობტიმალური დამოკიდებულებას საკითხის სწორად გადაწყვეტა უდიდესი სოციალური მნიშვნელობის საქმეა. სახელმწიფოსა და პიროვნების ინტერესთა შორის მართებული საზღვრის გამო-ნახვა თავის მხრივ თვითონ არის სოციალური პროგრესის ერთერთი უძლიერესი ფაქტორი. სახელმწიფო, მომწიფებული სოციალისტური საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაცია, საბჭოთა კავშირში ახორციელებს სამეურნეო და პოლიტიკური ცხოვრების ხელმძღვანელობის ერთობას, ეყრდნობა საწარმოო ძალებსა და საშუალებებზე სოციალისტურ საკუთრებას და გულისხმობს სახელმწიფოსა და პიროვნებას შორის დამოკიდებულების ახალ ვარიანტს.

კარლ მარქსი აღნიშნავდა, საწარმოო ძალებსა და საშუალებებზე კერძო საკუთრების მოსპობა ადამიანის გრძნობისა და თვისების სრულ განთავისუფლებას მოასწავებსო. საერთო-სახალხო სახელმწიფო მოწოდებულია ხელი შეუწყოს პიროვნების სრულ აყვავებას კომუნისტური საზოგადოების მშენებლობის პროცესში.

არა კერძო, არამედ საზოგადოებრივი, კომუნისტური საკუთრება ათავისუფლებს ადამიანს მიძიმე სოციალური დამოკიდებულებისაგან და ქმნის პიროვნების თავისუფალი განვითარების და აყვავების ფართო შესაძლებლობებს.

ჩვენი ქვეყნის ზოგიერთ ავის მსურველთ ისე წარმოუდგენიათ, რომ სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი მოქალაქეთა ეკონომიური თანასწორობისათვის ასე თუ ისე ზრუნავს, მაგრამ მათს თავისუფლებას კი ვერ უზრუნველყოფს. მათი აზრით, საბჭოთა სახელმწიფო პიროვნებას თრგუნავს და საზოგადოებას „ჭიანჭველეთს“ ამსგავსებსო.

საბჭოთა სახელმწიფოსათვის პიროვნება დიდი და რთული სახელმწიფოებრივი მექანიზმის მარტივი ჭანჭიკი კი არ არის, არამედ დიდი სოციალური ფასეულობაა, შეგნებული ისტორიული მოქმედი.

კონსტიტუციის პროექტის 33-ე მუხლის თანხმად არა მარტო ქვეყნის შიგნით, არამედ ქვეყნის საზღვრებს გარეთაც საბჭოთა სახელმწიფო ზრუნავს თავისი მოქალაქეების უფლებების დაცვაზე.

„საზღვარგარეთ მყოფი სსრ კავშირის მოქალაქეები სარგებლობენ საბჭოთა სახელმწიფოს დაცვითა და მფარველობით“.

სსრ კავშირის მოქალაქეთა კანონის წინაშე თანასწორობა, მიუხედავად ნათი სოციალური და ქონებრივი მდგომარეობისა, ეროვნული და რასობრივი კუთვნილებისა, სქესისა, განათლებისა, ენისა, რელიგიისადმი დამოკიდებულებისა, საქმიანობის სახეობისა და ხასიათისა, საცხოვრებელ ადგილისა და სხვა გარემოებებისა, განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების ცხოვრების კონსტიტუციური პრინციპია.

დიდი მნიშვნელობა აქვს კონსტიტუციის პროექტის 34-ე მუხლს, სადაც მითითებულია, რომ „სსრ კავშირის მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობა უზრუნველყოფილია ეკონომიური პოლიტიკური, სოციალური და კულტურული ცხოვრების ყველა დარგში“.

სახელმწიფოსა და პიროვნების ურთიერთდამოკიდებულების სფეროს შიგნით დიდი მნიშვნელობა აქვს ქალთა და მამაკაცთა თანასწორუფლებიანობის

პრინციპის აღიარებას. ქალური ფერმენტის მონაწილეობის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა მთელი საზოგადოების მასშტაბით მიგვეღწია პიროვნების გაფუროვნისათვის.

არცერთ რევოლუციას, რომელიც კერძო საკუთრებას საწარმოო ძალებსა და საშუალებებზე ხელუხლებლად ტოვებდა, არ შეეძლო უზრუნველყო ქალებისათვის თანასწორ შესაძლებლობათა მინიჭება განათლებისა და პროფესიული მომზადების მიღებაში. შრომისა და ანაზღაურებაში. შრომის უფლებაში ქალი ეკონომიურად დამოუკიდებელი გახდა მამაკაცისაგან. ის უკვე აღარ არის ის არსება, რომელიც მამაკაცზე მეტს შრომობდა, მაგრამ მანც ამ უკანასკნელის კმაყოფილებაზე მყოფად ითვლებოდა. ქალი დამოუკიდებელ პიროვნებად იქცა, რომელიც აქტიურად მონაწილეობს ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკურ პროგრესში.

ერთ დროს დიდი მოაზროვნეებიც კი თვლიდნენ, რომ ბუნებაში მოქმედებს ბატონობა-მორჩილების კანონი; იგივე კანონი უნდა მოქმედებდეს მამაკაცთა და ქალთა შორის ურთიერთობაშიო. დღეს ჩვენთან, განვითარებულ სოციალისტურ საზოგადოებაში ქალის თანასწორობა მამაკაცთან სოციალური იდეალი კი არ არის არამედ სინამდვილეა.

სსრ კავშირის ყველა მოქალაქეს აქვს „დედა ენისა და სსრ კავშირის სხვა ხალხების ენების გამოყენების უფლება“.

სასურველია, რომ კონსტიტუციის 36-ე მუხლში მითითებულ იქნას, რომ „სსრ კავშირის ყველა ერსა და ეროვნებას უფლება აქვს განავითაროს მეცნიერება, ლიტერატურა და კულტურა თავიანთ დედაენაზე“ და „გამოიყენოს დედაენა სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში“.

კონსტიტუციის პროექტის 45-ე მუხლში ნათქვამია, რომ სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ „სკოლაში დედაენაზე სწავლების შესაძლებლობა“. უმჯობესია აქვე ითქვას, რომ სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ „სკოლაში და უმაღლეს სასწავლებლებში დედაენაზე (მოკავშირე რესპუბლიკის ენაზე) სწავლების შესაძლებლობა“.

პროექტის 42-ე მუხლში ნათქვამია, რომ „სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ ჯანმრთელობის დაცვის უფლება“. აქვე უნდა ითქვას, რომ სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ „უფლება ჯანსაღ გარემოზე“, ხოლო 67-ე მუხლს, სადაც ნათქვამია, რომ „სსრ კავშირის მოქალაქენი მოვალენი არიან უფროსობისადმი ბუნებას, იცავდნენ მის სიმდიდრეებს“ უნდა დაემატოს: „ბუნებრივი გარემოს დაცვა გაბინძურებისაგან სსრ კავშირის თითოეული მოქალაქის წმინდაა. წმინდა ვალია. ბუნების განზრახ ან გაუფრთხილებლობით დაზიანება ან გაჭურჭვანება კანონით ისჯება“.

პროექტის 35-ე მუხლში, იქ, სადაც ლაბარაკია ორსული ქალებისა და დედებისათვის ფსიხიანი შევებულებებისა და სხვა შეღავათების მიცემაზე, სასურველია დაემატოს წინადადება: „დედებს შვილების აღზრდის ინტერესებისათვის აქვთ უპირატესი უფლება იმუშაონ წარმოებასა და დაწესებულებაში ნახევარ სამტატო ერთეულზე“.

კონსტიტუციის პროექტის 53-ე მუხლის თანახმად ოჯახს სახელმწიფო იცავს.

დაქორწინება ქალისა და მამაკაცის თანხმობით ხდება. მეუღლეები მთლიანად თანასწორნი არიან ოჯახურ ურთიერთობაში. სახელმწიფო დახმარების უწყვეტ ოჯახს იმ გზით, რომ ქმნის და ავითარებს საბავშვო დაწესებულებათა

ფართო ქსელს, აწყობს და სრულყოფს. საყოფაცხოვრებო და საზოგადოებრივი კვების სამსახურებს, აძლევს მრავალშვილიან ოჯახებს დახმარებასა და შეღავათებს, უწყევს დახმარებას ბავშვის დაბადების გამო.

ოჯახი საზოგადოებისათვის მეტად ფასეული უჯრედი. ქორწინებისა და ოჯახის ინსტიტუტის მიმართ სახელმწიფო არ შეიძლება ინდიფერენტულად იყოს განწყობილი. ოჯახი არის ის პირველადი ვარემო, სადაც ხდება პიროვნების ფორმირება, სადაც ხორციელდება მარადიული სოციალური კატეგორია — ადამიანის აღზრდა. ოჯახი არ არის ინდივიდთა მექანიკური შეერთება. ის გარკვეულ იდეოლოგიურ ერთობასაც გულისხმობს. ოჯახში ბავშვი, როგორც იტყვიან, დედის ძუძუსთან ერთად ეზიარება პირველად ზნეობრივ პრინციპებს. ქორწინება და ოჯახი კაცობრიობის კულტურის საფუძველიც არის და მისი ზნეობრივი მწვერვალიც. საზოგადოება, რომლის ოჯახური საძირკველიც მტკიცეა, უძლეველია. ოჯახზე ზრუნვა დიდი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საქმეა.

საზოგადოება და სახელმწიფო ოჯახში ხედავენ. როგორც დიდი სოციალური ევოლუციის პროდუქტს, ასევე მომავალი სოციალური პროგრესის საწინდარსაც.

კონსტიტუციის პროექტის 53-ე მუხლი გამთბარია ოჯახისადმი მზრუნველობის მოტივით, და ეს მისასაღმებელია, მაგრამ აქ ერთი გარემოებაც უნდა გავითვალისწინოთ. იშვიათი არ არის შემთხვევა, რომ მრავალშვილიანი დედები მოკლებული არიან შესაძლებლობას ოჯახური საქმიანობით ძლიერ დატვირთულობის გამო იმუშაონ კოლმეურნეობაში, საბჭოთა მეურნეობაში, დაწესებულებაში და ა. შ. ასეთ შემთხვევაში ისინი უბენსიოდ რჩებიან. საჭირო იქნებოდა ამასთან დაკავშირებით მიგველო ზომები სახელმწიფოებრივი ხაზითაც ე. ი. დაგვენიშნა მათთვის გარკვეული პენსია და ამასთან ერთად 53-ე ან 66-ე მუხლში აღგვენიშნა, რომ შვილები ვალდებული არიან შეძლებისამებრ მოუარონ და მატერიალური დახმარება გაუწიონ არამშრომისუნარიან მშობლებს.

13551

თანაც უმჯობესი იქნებოდა კონსტიტუციის ტექსტში 54-ე მუხლის ადგილზე 66-ე მუხლის ჩასმა, რომელიც სსრ კავშირის მოქალაქეთა მხრივ შვილების აღზრდის მოვალეობაზე ლაპარაკობს.

მეტად მნიშვნელოვანია პროექტის 58-ე მუხლის დანაწესი, რომლის მიხედვითაც „სსრ კავშირის მოქალაქეებს უფლება აქვთ აინაზღაურონ ზარალი რომელიც მათ უკანონო მოქმედებით მიყენეს სახელმწიფო დაწესებულებებმა და საზოგადოებრივმა ორგანიზაციებმა, აგრეთვე თანამდებობის პირებმა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას, — კანონით დადგენილი წესით და ფარგლებში“. სასურველი იყო აქვე აღნიშნულიყო, რომ თანამდებობის პირები ბიუროკრატიზმისა და საქმის განგებ გაჭიანურებისათვის პასუხს აგებენ.

პროექტის 52-ე მუხლის მიხედვით „სსრ კავშირის მოქალაქეთათვის აღიარებულია სინდისის თავისუფლება, ანუ უფლება სწამდეთ ნებისმიერი რელიგია; ასრულებდნენ რელიგიურ კულტებს ან არ სწამდეთ არავითარი რელიგია, ეწეოდნენ ათეისტურ პროპაგანდას; შუღლისა და სიძულვილის გაღვიძება რელიგიურ სარწმუნოებებთან დაკავშირებით აკრძალულია“. პირველყოვლისა უნდა ითქვას რომ არასწორია კონსტიტუციის პროექტის რუსული ტექსტის: „религиозное верование“-ს თარგმნა რელიგიურ სარწმუნოებად, უნდა იყოს,

„შუღლისა და სიძულვილის გაღვივება რელიგიურ რწმენებთან დაკავშირებით აკრძალულია“ და შემდეგ როგორც ტექსტშია.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ სამწუხაროდ რუსულიდან ქართულ ენაზე მთარგმნელები ზოგჯერ ქართული ენის შესაძლებლობას მართებულად ვერ იყენებენ. მაგალითად, 1976 წლის 26 თებერვალს ვახეთ „კომუნისტში“ გამოქვეყნდა „სკკპ ცენტრალური კომიტეტის ანგარიში. პარტიის მორიგი ამოცანები საშინაო და საგარეო პოლიტიკის დარგში“. ხსენებული ანგარიშის თარგმანში ერთ ადგილას (გვ. 4) სამართლის ნაცვლად უფლება ნახმარი, რაც ტექსტს ბუნდოვანს ხდის. რუსული „პრაგო“ სამართალსაც ნიშნავს და უფლებასაც ქართულ ენას აქვს საშუალება ტერმინოლოგიურად განასხვავოს ერთმანეთისაგან „სამართალი“ და „უფლება“. ზემოხსენებული სათანადო ტექსტის ქართული თარგმანი ასე უნდა იკითხებოდეს:

„ახლახან პოლიტიკურად შესაბამის ორგანოებს დაავალა მოამზადონ წინადადებანი შრომის, ადმინისტრაციული სამართლისა და ზოგიერთი სხვა კანონის შემდგომი სრულყოფის შესახებ, რათა გავითვალისწინოთ ახალი მოვლენები საზოგადოებრივ ცხოვრებაში“.

1975 წელს დაიბეჭდა წიგნი „სოციალისტური წარმოების მართვა. თეორიისა და პრაქტიკის საკითხები“, სადაც 169-ე გვერდზე მთარგმნელს ვერ გამოუყენებია ქართული ენის შესაძლებლობები და რუსული: „Субъективное право“ თარგმნია, როგორც სუბიექტური უფლება“ (უნდა იყოს უფლება), ხოლო რუსული „объективное право“ როგორც „ობიექტური უფლება“ (უნდა იყოს სამართალი). სამწუხაროდ, ანალოგიურ შეცდომას ზოგჯერ იურისტებიც უშვებენ.

საკამოვნოა, რომ კონსტიტუციის პროექტის ქართულ თარგმანში ასეთი შეცდომა არ არის. მხოლოდ კონსტიტუციის პროექტის ქართულ თარგმანს არ ეპატიება რელიგიური რწმენის ნაცვლად იხმაროს „რელიგიური სარწმუნოება“, სარწმუნოება მხოლოდ რელიგიური შეიძლება იყოს.

როგორც ზევით ითქვა, კონსტიტუციის პროექტი სათუთად ეკიდება რელიგიური რწმენის საკითხს.

ამასთან დაკავშირებით უნდა გავიხსენოთ ერთი საინტერესო გარმოებაც. 1789 წლის „ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაციის“ მე-10 მუხლში ჩაწერილი იყო, რომ „არავინ არ შეიძლება დაისაჯოს თავისი აზრისათვის, თუნდაც რელიგიურისა, ოღონდ მისი გამოვლენა არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს კანონით დადგენილ საზოგადოებრივ წესრიგს“-ო. ეს მუხლი დეკლარაციისა სავსებით სამართლიანად გააკრიტიკეს თვით ბურჟუაზიულმა მეცნიერებმა — ი. ბენტამმა, მ. კოვალევსკიმ და ნ. კარეევმა. ბენტამი მართალი იყო, როცა ამტკიცებდა, რომ ასეთი დათქმით ამ მუხლს ლუი XIV-ც კი მოაწერდა ხელსაო. მისი მეფობის დროს პროტესტანტები ისჯებოდნენ თავიანთი რელიგიური აზრის გამოვლენისათვის, ვინაიდან ეს ეწინააღმდეგებოდა „კანონით დადგენილ საზოგადოებრივ წესრიგს“, კანონი კი მხოლოდ კათოლიკურ ეკლესიას ცნობდა. ცხადია, ფრანგული დეკლარაციის მეათე მუხლს ეროვნულ და რელიგიურ უმცირესობათა დაცვის საკითხში არავითარი პოზიტიური როლი არ შეუძსრულებია.

საბჭოთა საზოგადოებისათვის უცხოა რელიგიურ (ან ეროვნულ) უმცირესობათა ჩავრა და ამიტომაც არავითარი შემზღუდველი დათქმა პროექტის 52-ე

მუხლს არ ახლავს. სსრ კავშირის მოქალაქეს აქვს უფლება სწამდეს ნებისმიერი რელიგია და ასრულებდეს შესაბამის რელიგიურ კულტს.

რამდენადაც სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ სინდისის თავისუფლება, ამიტომ: ჩვენი აზრით, საჭირო არ არის მითითება, რომ სსრ კავშირის მოქალაქეს აქვს უფლება ეწეოდეს ათეისტურ პროპაგანდას. სინდისის თავისუფლების ცნებაში ეს გარემოება თავისთავად იგულისხმება. სინდისის თავისუფლებას თეისტისთვისაც და ათეისტისთვისაც ერთსადაიმავს უნდა ნიშნავდეს.

პროექტის 52-ე მუხლში ნათქვამია: „სსრ კავშირში ეკლესია გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან და სკოლა-ეკლესიისაგან“.

აქვე სასურველია ითქვას, რომ „სახელმწიფო არ ერევა ეკლესიის საშინაო საქმეებში. საეკლესიო დანიშნულების ქონება ხელშეუხებელია. ეკლესიას აქვს უფლება კანონით დადგენილი წესისამებრ გამოსცეს რელიგიური დანიშნულების ლიტერატურა“. ცნობილია, რომ რელიგიურ ორგანიზაციებს აქვთ თავიანთი ქონება, საკუთრება. კანონის მფარველობა და დაცვა მათზეც უნდა გავრცელდეს.

პროექტის 61-ე მუხლის მიხედვით „სსრ კავშირის მოქალაქე მოვალეა უფროხილდებოდეს და განამტკიცებდეს სოციალისტურ საკუთრებას. სსრ კავშირის მოქალაქის მოვალეობაა ებრძოდეს სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონების ვატაცებასა და მფლანგველობას.“

სოციალისტური საკუთრების ხელშეწყობი პირები ისჯებიან კანონის შესაბამისად“.

მოქალაქეთა პირადი საკუთრების უფლებას, ისევე როგორც მისი მემკვიდრეობის უფლებას, პროექტის მე-12 მუხლის მიხედვით, კანონი იცავს. მაგრამ სასურველია, რომ 61-ე მუხლის ბოლოს მაინც ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ „მოქალაქეთა პირადი საკუთრების ხელშეწყობი პირები ისჯებიან კანონის შესაბამისად“.

კონსტიტუციის პროექტმა მართებულად უარყო მემკვიდრეობის გაუქმების სენ-სიმონისტური ლოზუნგი. ცნობილია, რომ სენ-სიმონისტები მოითხოვდნენ, რომ სამკვიდრო ქონება გადაცემოდა არა მემკვიდრე პირს, არა პიროვნებას, არამედ სახელმწიფოს. მემკვიდრეობის უფლების აღიარება პიროვნების ინტერესთა დაცვას ემსახურება.

უნდა გავიზიაროთ რ. გუკასიანის და ნ. ელიზაროვის მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ კონსტიტუციის მე-12 მუხლში გამოთქმა „არაშრომითი შემოსავლის მიღების წყარო“ შეიცვალოს გამოთქმით „უკანონო შემოსავლის მიღების წყარო“. მემკვიდრეობით მიღებული ქონება არ არის საკუთარი შრომით შექმნილი ქონება. მემკვიდრეობა შეიძლება ვინმემ არაშრომითი შემოსავლის კატეგორიაში მოაქციოს, რაც არ იქნებოდა მართებული.

ცნობილია, რომ სოციალისტური სახელმწიფოს საწარმოს კოლექტივს აქვს თავისი განსაკუთრებული მატერიალური ინტერესი, აგრეთვე განსხვავებული ნება და საწარმოს ინტერესთან და ნებასთან მისი გაიგივება არ იქნებოდა სწორი. ამ გარემოებას თავისი გამოხატულება უნდა ეპოვნა კონსტიტუციის პროექტში.

ვფიქრობთ, მხარდასაჭერია წამოყენებული წინადადება, რომ კონსტიტუციის პროექტში შეტანილ იქნეს მუხლი სახალხო დემოკრატიის ქვეყნებში საბჭოთა მოქალაქის თავისუფალი მიმოსვლის უფლების შესახებ.

საბჭოთა საზოგადოების განვითარების დღევანდელი დონე საფუძველს იძლევა შეიქმნას ადმინისტრაციული სასამართლოები, რომლებიც, სხვათა შორის, განიხილავდნენ იმ საქმეებს, რომლებზეც ლაპარაკია კონსტიტუციის პროექტის 58-ე მუხლში.

ხშირად ხდება, რომ მოქალაქე უჩივის რომელიმე სახელმწიფო დაწესებულებას ან მის ხელმძღვანელს და ამის შესახებ საჩივარს გზავნის გაზეთის რედაქციაში. რედაქცია კი საჩივარს უგზავნის იმავე პირს, ვისაც მოქალაქე უჩივის და თავის მისიას დამთავრებულად თვლის. ამით უხეშად ირღვევა მოქალაქის ის უფლებები, რომლებზეც ლაპარაკია კონსტიტუციის პროექტის 58-ე მუხლში. ამიტომ მიზანშეწონილია შემოხსენებულ მუხლში სპეციალურად ითქვას, რომ მოქალაქეს აქვს უფლება საჩივრით, განცხადებით და წინადადებით მიმართოს პრესას და ეს უკანასკნელი ვალდებულია კანონით დადგენილ ვადებში განიხილოს ისინი. თუ პრესის ორგანო მოქალაქის საჩივარს ან განცხადებას გადაუგზავნის რომელიმე თანამდებობის პირს ან დაწესებულებას, მოვალეა თვალყური ადევნოს, რამდენად მართებულად განიხილავენ თანამდებობის პირები საჩივარს ან განცხადებას.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი და საკავშირო ხელშეკრულების შედგომის სრულყოფის ამოხანაბი

ვ. ზილზუვილი,

საქართველოს სსრ პროკურორის პირველი მოადგილე

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების მე-60 წლისთავის საიუბილეო წელი დიდმნიშვნელოვანი პოლიტიკური მოვლენით აღინიშნა საბჭოთა სახელმწიფოსა და ხალხის ცხოვრებაში. საყოველთაო-სახალხო განხილვისათვის გამოქვეყნდა სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი.

ეს კონსტიტუცია, რიგით მეოთხეა საბჭოთა სახელმწიფოს ისტორიაში. რსფსრ-ს 1918 წლის პირველ კონსტიტუციაში აისახა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვება, სსრ კავშირის 1924 წლის კონსტიტუციაში საკავშირო სახელმწიფოს შექმნა. ხოლო 1936 წლის კონსტიტუციამ მოახდინა სოციალიზმის გამარჯვების ფიქსირება სსრ კავშირში. ამრიგად, ადრე მოქმედი ყოველი კონსტიტუცია მიღებული იყო სოციალისტური მშენებლობის სხვადასხვა ეტაპზე და ასახავდა ამ პერიოდისათვის ჩვენს ქვეყანაში არსებულ კლასობრივ სტრუქტურას, სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ წყობილებას. ახალი კონსტიტუციის პროექტში ასახულია საერთო-სახალხო სახელმწიფოს პოლიტიკური ორგანიზაცია, მისი სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი წყობა.

კონსტიტუცია საბჭოთა სახელმწიფოს ძირითადი კანონია. იგი განსაზღვრავს სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ურთიერთობის ძირითად მხარეებს, ხელისუფლებისა და მმართველობის ორგანოების ჩამოყალიბებისა და საქმიანობის პრინციპებს. ამიტომ კონსტიტუცია არ შეიძლება იყოს მუდმივი, უცვლელი, იგი იცვლება იმ გარდაქმნების შესაბამისად, რაც ხდება პოლიტიკურ, ეკონომიურ და სოციალურ სფეროში. სხვანაირად კონსტიტუცია დაკარგავს თავის როლსა და დანიშნულებას, ვერ იქნება სახელმწიფოს ძირითადი კანონი.

სსრ კავშირის 1936 წლის კონსტიტუციის მიღების შემდეგ საბჭოთა სახელმწიფოსა და საზოგადოებაში დიდი ცვლილებები მოხდა. იგი თანმიმდევრულად აისახა კონსტიტუციაშიც. მოქმედი კონსტიტუცია შეივსო ახალი დებულებებით, ბევრ მუხლში შეტანილია ცვლილებები და დამატებები, მაგალითად, სამოციანი წლების დასასრულს კონსტიტუციაში შეტანილი იქნა ცვლილებები, რომლებმაც მნიშვნელოვნად გააფართოვეს მოკავშირე რესპუბლიკების უფლებები სამეურნეო და კულტურული მშენებლობის დარგში. ეს იმ დიდი წარმატებების შედეგი იყო, რომლებიც მოიპოვეს მოკავშირე რესპუბლიკებმა ეკონომიკისა და კულტურის განვითარებაში.

მოკავშირე რესპუბლიკების უფლებების გაფართოებამ სამეურნეო და კულტურულ მშენებლობაში გამოიწვია მათი საკანონმდებლო უფლებების გაფართოებაც. კონსტიტუციის მე-14 მუხლში შეტანილი ცვლილებებით მოკავშირე რესპუბლიკებს უფლება მიეცათ თვითონ შეემუშავებინათ სისხლის სამართლის, სამოქალაქო სამართლის, შრომის სამართლის, საპროცესო და სხვა კოდექსები, ხოლო საკავშირო კომპეტენციაში დარჩა კანონმდებლობის ამ და

აგრეთვე სხვა დარგებში საფუძვლების მიღება. მოკავშირე რესპუბლიკების სამეურნეო, კულტურული და საკანონმდებლო ფუნქციების გაფართოებამ კიდევ უფრო აამაღლა და განამტკიცა მათი სუვერენიტეტი.

მაგრამ ეს შესწორებები, დამატებები მოქმედ კონსტიტუციაში მთლიანად არ ასახავდა იმ პრინციპულ და მასშტაბურ ცვლილებებს, რაც მოხდა ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მაისის პლენუმზე ლ. ი. ბრეჟნევი შეეხორა ახალი კონსტიტუციის მიღების აუცილებლობას, აღნიშნა, რომ სსრ კავშირში აშენდა განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება, საბჭოთა სახელმწიფო გადაიქცა საერთო-სახალხო სახელმწიფოდ, ჩამოყალიბდა ადამიანთა ახალი ისტორიული ერთობა საბჭოთა ხალხი, უმაგალითოდ შეიცვალა ქვეყნის ეკონომიკა; არსებითი გარდაქმნები მოხდა სოციალურ სფეროში. ეს ცვლილებები პრინციპულად განასხვავებს ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ წყობას იმისაგან, რაც იყო ოთხი ათეული წლის წინათ და რაც ასახა სსრ კავშირის 1936 წლის კონსტიტუციაში. ამ ცვლილებების ფიქსირება კი შეუძლებელი იყო კონსტიტუციაში დამატებისა და შესწორებების შეტანით. ამისათვის საჭირო იყო ახალი კონსტიტუციის მიღება. სწორედ, ამან განაპირობა ახალი კონსტიტუციის პროექტის შემუშავება.

კონსტიტუცია, როგორც საბჭოთა სახელმწიფოს ძირითადი კანონი, საკავშირო და რესპუბლიკური კანონმდებლობის განვითარების იურიდიული ბაზაა. ყველა სხვა კანონი, რომელიც აწესრიგებს სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა მხარეს, კონსტიტუციის საფუძველზე მიიღება, კონსტიტუციაში მოცემული ძირითადი დებულებების შემდგომი განვითარებაა. ეს კანონები უნდა შეესაბამებოდნენ კონსტიტუციის ძირითად დებულებებს და არ ეწინააღმდეგებოდნენ მათ. რამდენადაც კონსტიტუცია საკავშირო და რესპუბლიკური კანონმდებლობის იურიდიული ბაზაა, ამდენად იგი სოციალისტური კანონიერებისა და მართლწესრიგის საფუძველთა საფუძველია.

სოციალისტური კანონიერებისა და სახელმწიფო დისციპლინის შემდგომი განმტკიცება, სამართალდარღვევათა და დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერება სოციალისტური საზოგადოების წინსვლის, კომუნისტური მშენებლობის ამოცანების წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა. ეს კი დიდ მოთხოვნებს უყენებს პროკურატურის ორგანოებს.

საბჭოთა სახელმწიფოს შექმნის პერიოდში საკანონმდებლო ბაზა ერთგვარად შეზღუდული იყო. რევოლუციამ დაამსხვრია ბურჟუაზიული სახელმწიფოს მექანიზმი და გააუქმა მთელი მოქმედი კანონმდებლობა. საბჭოთა სახელმწიფოს დეკრეტები წყვეტდნენ მხოლოდ რევოლუციის მიერ წამოყენებულ ძირითად საკითხებს და ვერ ახდენდნენ ყოვლისმომცველ გავლენას სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა მხარეზე. მაგრამ როგორც კი საბჭოთა სახელმწიფო დადგა მშვიდობიანი მშენებლობის გზაზე, მაშინვე დაიწყო ფართო საკრდიფიკაციო მუშაობა. შეიქმნა სისხლის სამართლის, სამოქალაქო სამართლის, შრომის სამართლის, აგრეთვე საპროცესო კოდექსები. საბჭოთა ხელისუფლებამ წამოაყენა რევოლუციური კანონიერების ყოველმხრივ განვითარებისა და განმტკიცების ამოცანა.

გ. ი. ლენინი ხაზგასმით აღნიშნავდა რა კანონიერების განმტკიცების აუცილებლობას, წერდა:

„გასაგებია, რომ სამხედრო შემოტევის ვითარებაში, როცა ყელში უჭერ-
დნენ ხელს საბჭოთა ხელისუფლებას, მაშინ რომ ეს ამოცანა მთავარ ამოცანად
დაგვესახა, პედანტები ვიქნებოდით, რევოლუციის თამაშს გავმართავდით, მაგ-
რამ რევოლუციას ვერ მოვახდენდით. რაც უფრო მეტად შევდივართ ისეთ პი-
რობებში, რაც მტკიცე და მაგარ ხელისუფლებას შეეფერება, რაც უფრო მე-
ტად ვითარდება სამოქალაქო აღებ-მიცემა, მით უფრო აუცილებელია წამოვა-
ყენოთ მეტი რევოლუციური კანონიერების განხორციელების მტკიცე ლო-
ზუნგი“.¹

მაგრამ ვ. ი. ლენინმა დაასაბუთა არა მარტო კანონიერების განმტკიცების აუცი-
ლებლობა, არამედ ამომწურავად გვიჩვენა, რომ კანონიერება უნდა იყოს ერ-
თიანი. ვ. ი. ლენინი ხაზს უსვამდა, რომ მტკიცე კანონიერების განხორციელე-
ბისათვის აუცილებელია სახელმწიფო ორგანო, რომელიც ზედამხედველობას
გაუწევს კანონების შესრულებას, რომელიც მკაცრად მოსთხოვს თითოეულ მო-
ქალაქეს, თანამდებობის პირს, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ორგანიზაციას
არ დაარღვიოს და არ დაამახინჯოს კანონი, გვერდი არ აუაროს მას, ამასთან
სათანადო ზომებს მიიღებს მის აღსადგენად. ვ. ი. ლენინის აზრით ასეთი ორ-
განო უნდა იყოს პროკურატურა, რომელმაც განსაკუთრებული ადგილი უნდა
დაიჭიროს სხვა სახელმწიფო ორგანოებთან შედარებით. პროკურატურა უნდა
მოქმედებდეს სახელმწიფოს სახელით და დამოუკიდებელი უნდა იყოს ხელი-
სუფლების ადგილობრივი ორგანოებისაგან.

„განსაზღვრავდა რა საბჭოთა პროკურატურის ფუნქციებს ვ. ი. ლენინი წე-
რდა:...

„პროკურორს უფლება აქვს და ვალდებულიცაა ერთი რამ გააკეთოს: თვალ-
ყური ადევნოს მთელ რესპუბლიკაში კანონიერების ნამდვილად ერთნაირი გა-
გების დადგენას, მიუხედავად ყოველგვარი ადგილობრივი განსხვავებისა და წი-
ნააღმდეგ ყოველგვარი ადგილობრივი გავლენისა... პროკურორი პასუხს აგებს
იმის გამო, რომ არც ერთი ადგილობრივი ხელისუფლების არც ერთი გადაწყვე-
ტილება არ უხვევდეს კანონს, და პროკურორი ვალდებულია მხოლოდ ამ
თვალსაზრისით გააპროტესტოს ყოველგვარი უკანონო გადაწყვეტილება“.²

საბჭოთა სახელმწიფოს განვითარების ყველა ეტაპზე პროკურატურის ორ-
განობა განუხრელად იცავენ ამ მითითებებს.

სსრკ კავშირის 1936 წლის კონსტიტუციამ კიდევ უფრო აამაღლა საპრო-
კურორო ზედამხედველობის როლი და მნიშვნელობა. კონსტიტუციამ სსრკ კავ-
შირის გენერალურ პროკურორს დააკისრა უმაღლესი ზედამხედველობა სამინი-
სტროებისა და მათდამი დაქვემდებარებული წარმოება-დაწესებულებების, ორ-
განიზაციების, თანამდებობის პირების, მოქალაქეების მიერ კანონის აღსრულე-
ბაზე. ქალაქებისა და რაიონების პროკურორები, საოლქო, სამხარეო, ავტონო-
მიური და მოკავშირე რესპუბლიკების პროკურორები თავიანთი კომპეტენციის
ფარგლებში ახორციელებენ კონსტიტუციით გენერალური პროკურორისათვის
დაკისრებულ საზედამხედველო ფუნქციას. ეს დებულება აისახა ყველა მო-
კავშირე რესპუბლიკების კონსტიტუციაში.

პროკურატურის ორგანიზაციისა და საქმიანობის ლენინურმა პრინციპმა
გამოხატულება პპოვა სსრკ კავშირის კონსტიტუციის 113, 115, 116 და 117-მუხ-

¹ ვ. ი. ლენინი. ტ. 33, გვ. 199.

² ვ. ი. ლენინი. ტ. 33, გვ. 429-430.

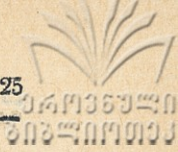
ლებში კონსტიტუციის 117 მუხლი ადგენს, რომ პროკურატურის ორგანოები თავის ფუნქციას ახორციელებენ ადგილობრივი ორგანოებისაგან დამოუკიდებლად და ექვემდებარებიან მხოლოდ გენერალურ პროკურორს. კონსტიტუციის ამ ნორმაში მოცემულია პრინციპული დებულება, რომელიც უზრუნველყოფს ერთიანი სოციალისტური კანონიერების განხორციელებას.

საპროკურორო ზედამხედველობის შესახებ კანონმდებლობის შემდგომი განვითარების საქმეში უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა 1955 წლის 24 მაისის დებულების მიღებას სსრ კავშირის საპროკურორო ზედამხედველობის შესახებ. დებულებაში დაკონკრეტდა ნორმები საპროკურორო ზედამხედველობის შესახებ. დებულებამ არა მარტო განსაზღვრა საპროკურორო ზედამხედველობის ამოცანები, მისი საქმიანობა საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში კანონიერების უზრუნველყოფისათვის, არამედ განსაზღვრა აგრეთვე საპროკურორო ზედამხედველობის ფორმები და მეთოდები, ის სამართლებრივი საშუალებები, რომლითაც საპროკურორო ზედამხედველობამ უნდა განახორციელოს ერთიანი, მტკიცე სოციალისტური კანონიერება.

ახალი კონსტიტუციის პროექტში განსაკუთრებული ადგილი აქვს დათმობილი პროკურატურას. მას მთლიანად ეძღვნება პროექტის 21-ე თავი. პროექტში დადასტურებულია ლენინური დებულება იმის შესახებ, რომ პროკურატურა ახორციელებს უმალეს ზედამხედველობას კანონიერების დაცვისადმი. კერძოდ, პროექტის 163-ე მუხლი ადგენს: ყველა სამინისტროს, სახელმწიფო კომიტეტის და უწყების, საწარმოს, დაწესებულებისა და ორგანიზაციის, სახალხო დებუტატთა ადგილობრივი საბჭოების აღმასრულებელი და განმკარგულებელი ორგანოების, კოლმეურნეობების, კოოპერაციული და სხვა საზოგადოებრივი ორგანიზაციების თანამდებობის პირების, აგრეთვე მოქალაქეების მიერ კანონების ზუსტი და ერთგვაროვანი შესრულებისადმი უმალესი ზედამხედველობა ეკისრებათ სსრ კავშირის გენერალურ პროკურორს და მისდამი დაქვემდებარებულ პროკურორებს.

სოციალისტური კანონიერება მეტად ფართო ცნებაა. ზოგჯერ მას განიხილავენ ვიწრო მნიშვნელობით, როგორც სისხლისსამართლებრივი ან ადმინისტრაციული კანონმდებლობის დარღვევას. მაგრამ კანონიერების უხეში დარღვევა არა მარტო დანაშაულებრივი ქმედობა, არამედ სახელმწიფო დისციპლინის, შრომის კანონმდებლობის დარღვევა, სახელმწიფოს კანონებისა და მთავრობის დადგენილებათა შეუსრულებლობა ან არაჯეროვნად შესრულება და სხვ. კანონიერების აღდგენა, სახელმწიფოს, ორგანიზაციების, მოქალაქეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა პროკურატურის ორგანოების უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა.

ეფექტური და ქმედითი საპროკურორო ზედამხედველობის განხორციელებისათვის პროკურატურის საქმიანობა ისე უნდა მოეწყოს, რომ პროკურორს ყოველთვის ჰქონდეს ინფორმაცია კანონიერების დარღვევის ყოველი ფაქტების შესახებ და დროულად მოახდინოს მათზე რეაგირება. ამისათვის საჭიროა არა მარტო მჭიდრო კონტაქტის დამყარება სამინისტროებთან, უწყებებთან, წარმოება-დაწესებულებებთან, კოლმეურნეობებთან და საბჭოთა მეურნეობებთან, არამედ ისიც, რომ პროკურორები სისტემატურად გადიოდნენ ადგილებზე, ეცნობოდნენ სამართლებრივ აქტებისა და სხვადასხვა დოკუმენტების კანონიერებას და საშუალებას მისცემს პროკურორებს არა მარტო გამოავლინონ უკანონო სა-

მართლებრივი აქტები, ან თანამდებობის პირთა უკანონო მოქმედებები, არამედ აგრეთვე მათი დანაშაულებრივი უმოქმედობა, მათზე დაკისრებული მოვალეობის შეუსრულებლობა. პროკურორებმა ფართოდ უნდა გამოიყენონ უფლება, მოსთხოვონ სამინისტროებისა და უწყებების ხელმძღვანელებს ჩაატარონ დაქვემდებარებულ საწარმოებში და დაწესებულებებში, ორგანიზაციებში შენობებში და რევიზიები, გადამწყვეტი ზომები მიიღონ კანონიერების, სახელმწიფო დისციპლინის, თანამდებობის პირთა უპასუხისმგებლობის, უკონტროლობისა და სხვა დარღვევათა აღმოსაფხვრელად.

კანონიერებისა და სახელმწიფო დისციპლინის განმტკიცებისათვის ბრძოლის პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ რესპუბლიკის მთელი რიგი სამინისტროები და უწყებები ყოველთვის არ ახდენენ სათანადო რეაგირებას საპროკურორო ზედამხედველობის აქტებზე — წარდგინებებზე, პროტესტებზე და საინფორმაციო წერილებზე, ურიგდებიან ნაკლოვანებებსა და ხარვეზებს, გადამწყვეტ ზომებს არ იღებენ დარღვევების ხელშემწყობი მიზეზებისა და პირობების აღსაკვეთად. რასაც საბოლოო ანგარიშში მივყავართ სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონების გაფლანგვა-დატაცების, სახელმწიფო ანგარიშგებაში მოტყუების, შრომის კანონმდებლობის დარღვევის და ა. შ. ფაქტებამდე.

ახალი კონსტიტუციის პროექტში განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საკუთრების დაცვას. ეს თავისთავად გასაგებია, ვინაიდან სოციალისტური საკუთრება ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური საფუძველია, საზოგადოებრივი სიმდიდრის ზრდის, ხალხის კეთილდღეობის გაუმჯობესების წყაროა. პროექტის მე-9 მუხლი ხაზს უსვამს, რა სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საკუთრების დაცვის აუცილებლობას, მიუთითებს, რომ „არავის არა აქვს უფლება პირადი გამორჩენის მიზნით იყენებდეს სოციალისტურ საკუთრებას“.

ცნობილია, რომ გაფლანგვა-გატაცებები ერთ-ერთი ყველაზე საშიში და გავრცელებული დანაშაულია. იგი დიდ ზიანს აყენებს რესპუბლიკის ეკონომიკას, მის სახალხო მეურნეობას. ახლო წარსულში სახელმწიფო ქონების გატაცებებმა უადრესად სერიოზული მასშტაბები მიიღო. საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა რადიკალური ღონისძიებები განახორციელა ამ დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის გასაძლიერებლად. მთელ რიგ სამინისტროებსა და უწყებებში მდგომარეობა შეიცვალა, განმტკიცდა სახელმწიფო დისციპლინა, აღმოიფხვრა სერიოზული ხარვეზები. საბუღალტრო და საფინანსო საქმიანობაში გაძლიერდა სახალხო დოვლათის დაცვა. მაგრამ არსებითი გარდატეხა ჯერ კიდევ არ იგრძნობა. უკონტროლობის, უპასუხისმგებლობის, გამტაცებელთა მიმართ მიმნებებლობის შედეგად ნიადაგებოდა დიდძალი სახელმწიფო ქონება.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის შექვემდებარებულნი არიან, რომ სოციალისტური საკუთრების დაცვა დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან — ეს კონსტიტუციური მოთხოვნა კანონად უნდა იქცეს საკონტროლო და ადმინისტრაციული ორგანოებისათვის, თითოეული სამეურნეო ხელმძღვანელისათვის, მთელი ჩვენი საზოგადოებისათვის. საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტი კვლავაც პრინციპულად მოსთხოვს საბჭოთა და სამეურნეო ხელმძღვანელებს, რათა მათ შეასრულონ სოციალისტური საკუთრების დაცვის დარგში კონსტიტუციის მოთხოვნები.

საბჭოთა სახელმწიფოს ისტორიაში, საბჭოთა კონსტიტუციური მშენებლობის პრაქტიკაში პირველად არის ასე ღრმად, ყოვლისმომცველად და ფართოდ რეგლამენტირებული მოქალაქეების სამართლებრივი მდგომარეობა, მათი ძირითადი უფლებები, ამ უფლებების განხორციელების გარანტიები, აგრეთვე მოქალაქეთა მოვალეობები. პროექტის მე-7 თავში ნათქვამია, რომ საბჭოთა ადამიანებს აქვთ შრომის, დასვენების, ბინის, ჯანმრთელობის დაცვის, სოციალური უზრუნველყოფის და სხვა უფლებები. რასაკვირველია, განვითარებულ სოციალისტურ საზოგადოებაში მოქალაქის უფლებების წრე გაცილებით ფართოა, მაგრამ კონსტიტუციის პროექტში ჩამოთვლილია მხოლოდ ძირითადი უფლებები. დანარჩენ უფლებებს აწესრიგებენ სხვა საკანონმდებლო აქტები. კონსტიტუციაში ჩამოთვლილი უფლებები მოქალაქეთა ძირითადი უფლებებია, როგორც ფაქტიურად, ისე იურიდიულად. ეს უფლებები ძირითადია იმიტომ, რომ სწორედ ისინი ასახავენ მოქალაქის მდგომარეობას საზოგადოებაში, მის დამოკიდებულებას სახელმწიფოსადმი, საზოგადოებისადმი.

ყოველი საბჭოთა მოქალაქე, თქვა ლ. ი. ბრეჟნევმა სკკპ XXV ყრილობაზე, უნდა იყოს დარწმუნებული იმაში, რომ მისი სიცოცხლე, ჯანმრთელობა და ქონება; მისი უფლებები, ღირსებები და სიმშვიდე იმყოფება სახელმწიფოს საიმედო დაცვის ქვეშ.³

ეს მოთხოვნა განსაზღვრავს სახელმწიფო აპარატის, ადმინისტრაციული ორგანოების, და პირველ რიგში, პროკურატურის ორგანოების მთელ საქმიანობას.

უკანასკნელ ხანს რესპუბლიკის პროკურატურის ორგანოები მნიშვნელოვან ღონისძიებებს ახორციელებენ მოქალაქეთა უფლებების დასაცავად, ხულიგნობის, მოქალაქეთა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მართულ დანაშაულთა წინააღმდეგ. მაგრამ სწორი არ იქნებოდა ვთქვათ, რომ უკვე მთლიანად არის აღმოფხვრილი მოქალაქეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების ხელყოფა. ხულიგნობა კვლავ რჩება ერთ-ერთ გავრცელებულ დანაშაულად. საკმარისია ითქვას, რომ რესპუბლიკაში ჩადენილი ყოველი მეათე დანაშაული ხულიგნობაა. ხულიგნობის ნიადაგზე ხდება მკვლელობა, სხეულის მძიმე დაზიანება და მრავალი სხვა საშიში დანაშაული. ხულიგნობის წინააღმდეგ ჯერ კიდევ არ არის შექმნილი ერთიანი ფრონტი. ასევე გავრცელებულ დანაშაულად რჩება მოქალაქეთა პირადი ქონების ქურდობა, მკვლელობა, ვაუბატიურება. ამ დანაშაულების თითოეულ შემთხვევაზე არ ღებულობენ გადაუდებელ ღონისძიებებს, რის გამოც მკვლელობის, ქურდობის, ვაუბატიურების საქმეთა ნაწილი გაუხსნელია და დამნაშავე დაუდგენელი.

მოქალაქეთა უფლებების რეალურად განხორციელება დიდადაა დამოკიდებული სახელმწიფო ორგანოების და თანამდებობის პირთა საქმიანობაზე. კონსტიტუციის პროექტის მე-4 მუხლში პირდაპირია ნათქვამი: „საბჭოთა სახელმწიფო, მისი ყველა ორგანო მოქმედებენ სოციალისტური კანონიერების საფუძველზე, უზრუნველყოფენ მართლწესრიგის, საზოგადოებრივი ინტერესებისა და მოქალაქეთა უფლებების დაცვას“, ხოლო 57-ე მუხლში წერია: „საბჭოთა ადამიანის პროცესების პატივისცემა, მის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვა ყველა სახელმწიფო ორგანოს, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და თანამდებობის პირების მოვალეობაა“.

³ ლ. ი. ბრეჟნევი. „ლენინური კურსით“, 1973 წ. გვ. 321.

ის, თუ რამდენად შეესაბამება სახელმწიფო ორგანოების, თანამდებობის პირთა საქმიანობა კანონის მოთხოვნებს, მიმართულია თუ არა იგი კანონიერებისა და მართლწესრიგის განმტკიცებისაკენ განსაზღვრავს მოქალაქეთა უფლებების დაცვის მდგომარეობას, ამ უფლებათა დაცვის გარანტიებს. სამწუხაროდ, დღეს რესპუბლიკაში არადაამკაცოფილებლად უნდა ჩიათვალოს მოქალაქეთა ერთ-ერთი ძირითადი უფლების — შრომის უფლების დაცვა.

ამ რამდენიმე ხნის წინ საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა განიხილა თუ როგორ სრულდება საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1973 წლის 13 მარტის დადგენილება „სამუშაოდან მშრომელთა დათხოვნისას რესპუბლიკაში შრომის კანონმდებლობის დაცვის შესახებ“. რესპუბლიკის მთელ რიგ სამინისტროებში, უწყებებში, საწარმოებში, ორგანიზაციებში და დაწესებულებებში ჯერ კიდევ ვერ გამოიტანეს სათანადო დასკვნები დადგენილების მოთხოვნებიდან. სახელმწიფო ვაჭრობისა და სამომხმარებლო კოოპერაციის ორგანიზაციებში, საყოფაცხოვრებო მომსახურების, ჯანმრთელობის დაცვის, კავშირგაბმულობის, სოფლის მეურნეობის სამინისტროების სისტემაში არ არის აღმოფხვრილი ადმინისტრაციის ინიციატივით მუშაკთა დათხოვნისას შრომის კანონმდებლობის დარღვევის შემთხვევები. მუშაკებს ითხოვენ პროექტში პირთა საფაბრიკო-საქარხნო და ადგილობრივ კომიტეტებთან შეუთანხმებლად, ადგილი აქვს ფაქტებს, როცა უკანონოდ ითხოვენ ორსულ ქალებს, დედაებს, რომლებსაც ჰყავთ ერთ წლამდე ასაკის შვილები; არასრულწლოვან მუშა-მოსამსახურეებს ითხოვენ მათი განცხადების საფუძველზე და ამ საკითხს არ ათანხმებენ მშრომელთა დებუტატების ადგილობრივი საბჭოების აღმასკომიტეტის არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიებთან. სასამართლო ორგანოები ხშირად არ ასრულებენ კანონის მოთხოვნებს თანამდებობის იმ პირთათვის მატერიალური პასუხისმგებლობის დაკისრების შესახებ, რომლებსაც ბრალად ედებათ მოქალაქეთა უკანონო დათხოვნა. მაგალითად, 1976 წელს უკანონოდ დათხოვნის თაობაზე სასამართლოების მიერ განხილული 1.373 საქმიდან მხოლოდ 189 შემთხვევაში დაეკისრათ მატერიალური პასუხისმგებლობა დამნაშავე თანამდებობის პირებს, რომლებსაც გადაახდევინეს 27.570 მანეთი, მაშინ როცა ორგანიზაციებს აზღვევინეს 77.299 მანეთი.

პროკურატურის ორგანოების გადაუდებელი ამოცანაა გააძლიერონ ზედამხედველობა რესპუბლიკის საწარმოებში, კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში, ორგანიზაციებსა და საწარმოებში შრომის კანონმდებლობის დაცვისადმი, გადაწყვეტი ზომები მიიღონ თანამდებობის იმ პირთაგან ხარალის ასანაზღაურებლად, რომელთა მიზეზითაც მოხდა მუშა-მოსამსახურეთა უკანონო დათხოვნა.

სულ ახლახანს ქ. თბილისის პირველი მაისის რაიონის პროკურატურამ ეს საკითხი შეამოწმა მაუღ-კამვოლის გაერთიანება „საბჭოთა საქართველოში“.

სამედიცინო ინსტიტუტის ყოფილი რექტორის პ. გელბახიანისა და სხვა პირთა მიერ ჩადენილი ბოროტმოქმედების საქმის გამოძიებითა და სასამართლო განხილვით დადგინდა, რომ სერიოზული დარღვევები იყო მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლების — განათლების უფლების განხორციელებაში. ხშირად ეს უფლებები უხეშად ირღვეოდა, პროტექციით, ქრთამით და სხვა საშუალებით. უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტი ხდებოდა ის, ვისაც არ ჰქო

ნდა ამის არც უნარი და არც მორალური უფლება. რესპუბლიკის ყველა სამედიცინო დაწესებულებებში დღემდე არ არის დამყარებული მტკიცე სახელმწიფო წესრიგი, ადგილი აქვს ფულის გამოძალვას, საექიმო პერსონალის მხრივ დაუდევრობის, ავადმყოფისადმი უსულგულო დამოკიდებულების და სხვა ფაქტებს.

როგორც საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის მეექვსე პლენუმზე აღინიშნა, არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ, რესპუბლიკაში დანაშაულებრივად ნიადაგობდა საცხოვრებელი ფონდი. ბევრი სამინისტრო და უწყება, მშრონელთა დეპუტატების საქალაქო და რაიონული საბჭოების აღმასკომი ბინების განაწილების დროს ურიგდებოდნენ ყოვლად უხეშ დარღვევებს, ბინებს აძლევდნენ აღრიცხვაზე აუყვანელ ან ბინით უზრუნველყოფილ პირებს, რითაც არღვევდნენ მოქალაქეთა კონსტიტუციურ უფლებებს.

ამ დარღვევების სრული აღმოფხვრა დიდ მოცანებს აყენებს პროკურატურის ორგანოების წინაშე. საჭიროა თითოეული ასეთი ფაქტის დროული გამოვლენა. კანონიერების აღდგენა, დამნაშავე პირთა დასჯა კანონის მთელი სიმკაცრით.

ახალი კონსტიტუციის პროექტი, ისე როგორც ადრე მოქმედი კონსტიტუციები, არა მარტო ჩამოთვლის მოქალაქეთა პოლიტიკურ, ეკონომიურ და სოციალურ უფლებებს, არამედ წინა პლანზე სწევს ამ უფლებათა განხორციელების რეალურ გარანტიებს. ამხ. ლ. ი. ბრეენევა აღნიშნა:

„ვერ შეგურიგდებით ვერც პიროვნების უფლებათა დარღვევას, მოქალაქეთა ღირსების შელახვას. ჩვენთვის, კომუნისტებისათვის, ყველაზე ჭეშმანური იდეალების მომხრეებისათვის, ეს პრინციპის საქმეა“.⁴

ერთ-ერთი, სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ გავრცელებული დანაშაული, რომელიც სერიოზულად ხელყოფს მოქალაქის უფლებებსა და ღირსებას, მის კანონიერ ინტერესებს, არის ცრუ დასმენა.

პროკურატურის ორგანოებში შემოდის ბევრი საჩივარი, რომელიც შეიცავს ყოველგვარ მონაჭორს პარტიული, საბჭოთა და ადმინისტრაციული ორგანოების მუშაკების მიმართ. მათი ავტორები ცდილობენ ვითომდა ნაკლოვანებათა მხილებით ანგარიში გაუსწორონ ზოგიერთი თანამდებობის პირს. ასეთი „სიგნალების“ შესასწავლად იქმნება კომისიები, იხარჯება დიდი დრო და როგორც წესი, საჩივარში მოყვანილი ცილისმწამებლური ფაქტები არ მტკიცდება, მაგრამ ცილისმწამებლები დაუხუჯელი რჩებიან.

საჭიროა დავიცვათ პატიოსანი ადამიანი, ადვადგინოთ მისი დაუმსახურებლად შელახული ავტორიტეტი. მაგრამ ამასთან ერთად, საჭიროა მკაცრად დავსაჯოთ ცილისმწამებლები. ჩვენ უნდა გადავხედოთ ცილისმწამების შესახებ კანონის გამოყენების პრაქტიკას. არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ცილისმწამება არა მარტო პიროვნების წინააღმდეგ მიმართული მძიმე დანაშაულია, არამედ იგი მიმართულია აგრეთვე იმისაკენ, რომ შეცდომაში შეიყვანოს პარტიული, საბჭოთა და ადმინისტრაციული ორგანოები. გადამწყვეტი ბრძოლა ცილისმწამებლების წინააღმდეგ მოქალაქეთა უფლებებისა და ღირსების დაცვის ერთ-ერთი ქმედითი გარანტიაა.

მოქალაქეთა უფლებების განხორციელების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი

4. ლ. ი. ბრეენევი. „ლენინური კურსით“. 1973 წ. გვ. 311.

გარანტია ჩამოყალიბებულია პროექტის 54-ე მუხლში. ამ მუხლის თანახმად მოქალაქეს გარანტირებული აქვს პიროვნების ხელშეუხებლობა. არ შეიძლება ვისიმე დაპატიმრება ისე, თუ არ იქნა სასამართლოს დადგენილება ან პროკურორის სანქცია.

მოქალაქეთა დაკავება, დაპატიმრება-თავისუფლების სერიოზული შეზღუდვაა. პატიმრობა — როგორც აღკვეთის ღონისძიება დაიშვება მხოლოდ მაშინ, როცა ეს კანონით არის გათვალისწინებული. არსებობს სსრკ კავშირის გენერალური პროკურორის არაერთი მითითება, რომ პატიმრობის შეფარდება შეიძლება მხოლოდ იმ პირების მიმართ, რომლებმაც ჩაიდინეს საშიში დანაშაული. უკანასკნელ ხანს რესპუბლიკის პროკურატურა გადაიწყვეტ ზომებს იღებს მოქალაქეთა დაპატიმრებისას სოციალისტური კანონიერების დარღვევის აღკვეთისათვის, მაგრამ ჯერ კიდევ არ არის აღმოფხვრილი ფაქტები, როცა პროკურორები დრამად არ სწავლობენ მასალებს, პიროვნებას და მოქალაქეებს უსაფუძვლოდ იყვანენ პატიმრობაში.

აქედან სჩანს, რომ გატარებული ღონისძიებები ამ მიმართებით არ აღმოჩნდა საკმარისი.

პროექტის 59-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ უფლებათა და თავისუფლებათა განხორციელება განუყოფელია მოქალაქის მიერ თავისი მოვალეობათა შესრულებისაგან. საბჭოთა მოქალაქე მოვალეა იცავდეს კანონებს, პატივს სცემდეს სოციალისტური საერთო ცხოვრების წესებს, უფროხილდებოდეს და განამტკიცებდეს სოციალისტურ საკუთრებას, ებრძოდეს სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონების გატაცებასა და მფლანგველობას, მტკიცედ იცავდეს შრომისა და საწარმოო დისციპლინას, შეურიგებელი იყოს ანტისაზოგადოებრივი საქციელისადმი, ყოველნაირად უწყობდეს ხელს საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვას. კონსტიტუციის ეს დებულებები მოწმობენ, რომ საზოგადოების ზრუნვა პიროვნებისათვის, არ ათავისუფლებს ამ უკანასკნელს საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებლობისაგან.

საბჭოთა მოქალაქის მოვალეობათა შორის კონსტიტუციის პროექტი განსაკუთრებით გამოჰყოფს თითოეული მოქალაქის შრომის მოვალეობას. პროექტის მე-60 მუხლი ადგენს: თითოეული შრომისუნარიანი მოქალაქის მოვალეობა და ღირსების საქმეა საზოგადოებრივი სასარგებლო შრომა. ხოლო მე-13 მუხლში ნათქვამია, რომ სწორედ საზოგადოებრივ-სასარგებლო შრომა და მისი შედეგები განსაზღვრავენ ადამიანის მდგომარეობას საზოგადოებაში.

მეათე ხუთწლედმა გრანდიოზული ამოცანები დასახა სახალხო მეურნეობისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში. ამ ამოცანების წარმატებით შესრულება მოითხოვს მთელი არსებული შრომითი რესურსების ამოქმედებას. ამიტომ ყველა შრომისუნარიანი მოქალაქის საზოგადოებრივ სასარგებლო შრომაში ჩაბმა განსაკუთრებით აქტუალური ხდება. სწორედ აქედან გამომდინარეობდა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტი, რომელმაც 1974 წელს მიიღო უაღრესად სერიოზული დადგენილება—„საქართველოს სსრ რესპუბლიკაში მექთაბორობის წინააღმდეგ ბრძოლის შემდგომი გაძლიერების ღონისძიებათა შესახებ“.

სამი წელი გავდა ამ დადგენილების მიღების შემდეგ, მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ შეიქმნა პარაზიტული ელემენტების ირგვლივ საყოველთაო შეუწყნარებლობის ატმოსფერო. თბილისში, სოხუმიში, რუსთავში, რესპუბლიკის სხვა ქა-

ლაქებსა და რაიონებში დიდია მუქთახორების რიცხვი. ისინი ბოროტად არიდებენ თავს შრომას, საზოგადოებრივ ჩვენი საზოგადოების ყველა სიყვეთით, თვითონ კი არავეთარი საზოგადოება არ მოაქვთ საზოგადოებისათვის, ეწვევიან პარაზიტულ ცხოვრებას, ცხოვრობენ არაშრომითი შემოსავლით და როგორც წესი, ჩადიან დანაშაულს. რესპუბლიკაში არ კლებულობს დანაშაულის ჩადენაში მხილებულ იმ პირთა რიცხვი, რომლებიც არსად არ მუშაობენ და არ სწავლობენ.

ასეთი მდგომარეობა აიხსნება იმით, რომ სათანადოდ არ სრულდება საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების მოთხოვნები, სათანადო შეფასება არ ეძლევა მუქთახორობის სოციალურ საფრთხეს, საზოგადოებრივ-სასარგებლო შრომისათვის თავის არიდება ჯერ კიდევ არ არის შეფასებული როგორც დანაშაული, მათ მიმართ მთელი სიმკაცრით არ არის გამოყენებული კანონი.

არსებით ნაკლოვანებად რჩება ის, რომ არ ვლინდება ყველა მუქთახორა და პარაზიტი, ისინი ვინც პირდაპირ არიდებენ თავს შრომას, ვინც თავის უსაქმურობას ნიღბავს სხვადასხვა ფორმით. მშრომელთა დეპუტატების ზოგიერთი საქალაქო და რაიონული საბჭო სჯერდება საკითხის ფორმალურ განხილვას და მუქთახორების მიმართ სანახევრო ზომების მიღებას, მკაცრ პასუხს არ სთხოვს იმ ორგანიზაციების, დაწესებულებების, საბჭოთა მეურნეობებისა და კოლმეურნეობების ხელმძღვანელებს, რომლებიც ჯეროვნად არ ებრძვიან მუქთახორობას. საწარმოების, დაწესებულებების, მშენებლობების, კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების ბევრმა ხელმძღვანელმა მთლიანად ვერ შეიგნო თავისი პასუხისმგებლობა პარაზიტისა და მუქთახორობის აღმოფხვრის საქმეში. მშრომელთა დეპუტატების ადგილობრივი საბჭოების გადაწყვეტილებით კოლექტივებში ვაგზავნილ პირთა სამუშაოზე გამოუცხადებლობის ან სამუშაოდან წასვლის შემთხვევებს წარმოება-დაწესებულებების ხელმძღვანელები ყოველთვის არ აცნობენ შესაბამის ორგანოებს. ამის შედეგად, ზოგიერთი პირი, რომელიც ბოროტად არიდებს თავს საზოგადოებრივ-სასარგებლო შრომას, თავს იძვრენს სისხლისსამართლის პასუხისმგებლობისაგან.

სერიოზული ნაკლოვანებებია ამ მხრივ შინაგან საქმეთა ორგანოების საქმიანობაში. სწორედ შინაგან საქმეთა ორგანოებს ევალებათ ადგილებზე უხელმძღვანელონ მუქთახორობის წინააღმდეგ ბრძოლას, კონტროლი დააწესონ მშრომელთა დეპუტატების ადგილობრივი საბჭოების გადაწყვეტილებათა შესრულებაზე იმ პირთა მიმართ, რომლებიც თავს არიდებენ საზოგადოებრივ-სასარგებლო შრომას. მუქთახორების გამოვლენა და მათ წინააღმდეგ ბრძოლა არ გადაიქცა ამ ორგანოების ყოველდღიური საქმიანობის ერთ-ერთ უმთავრეს მიმართულებად.

ეს იმითაც აიხსნება, რომ ქალაქისა და რაიონის პროკურორები არადაამკმაყოფილებლად ახორციელებენ ზედამხედველობას მუქთახორობის წინააღმდეგ ბრძოლის კანონის შესრულებაზე, არ შეაქვთ წარდგინებები და პროტესტები კანონიერების გამოვლენის დარღვევების აღმოსაფხვრელად, არ სთხოვენ, რომ უთუოდ სრულდებოდეს საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზდიუმის 1970 წლის 14 მაისის ბრძანებულების მოთხოვნები.

უნდა გვახსოვდეს, რომ მუქთახორობის წინააღმდეგ ბრძოლას დიდი მნიშვნელობა აქვს.

შენელობა აქვს რესპუბლიკაში სანიმუშო საზოგადოებრივი წესრიგის დამყარებისათვის, სახელმწიფო და შრომითი დისციპლინის განმტკიცებისათვის.

სულ ახლახანს სსრკ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა მიიღო მთელი რიგი ბრძანებულებები, რომლებიც მიზნად ისახავენ დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში უფრო ფართოდ, ეფექტურად გამოვიყენოთ საზოგადოებრივი და ადმინისტრაციული ზემოქმედების ღონისძიებები, გავაუმჯობესოთ დამნაშავეთა ხელახალი აღზრდის საქმე. ადმინისტრაციული სანქციების შეფარდება ნაკლებად მძიმე დანაშაულებისათვის, რასაც ახალი კანონმდებლობა ითვალისწინებს, კიდევ უფრო გაზრდის მათ აღმზრდელობით და გამაფრთხილებელ მნიშვნელობას. დამნაშავეის გამოსწორების, მისი იდეური და მორალური ფორმირების ყველაზე ეფექტური საშუალებაა ორგანიზაციული, საზოგადოებრივ-სასარგებლო შრომა. ეს სიხალენი ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს უნდა შესუსტდეს დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლა, ან უარს ვამბობთ საშიში დამნაშავეების მიმართ სასჯელის მკაცრი ღონისძიებების გამოყენებაზე. ვ. ი. ლენინი წერდა, რომ საშიშ დამნაშავეთა მიმართ ყოველგვარი სისუსტის, მერყეობისა და ლოიალობის გამოჩენა უდიდესი დანაშაულია სოციალიზმის წინაშე. ეს დებულება კვლავაც არის ასახული კონსტიტუციის პროექტში. პარტია მოითხოვს ადმინისტრაციული ორგანოებისაგან, რომ გამოვიჩინოთ მეტი პრინციპულობა და შეურიგებლობა სოციალისტური მართლწესრიგის დამრღვევთა მიმართ, იმათ მიმართ, ვინც გაუზრბის პატიოსან შრომას, უხეშად არღვევს სოციალისტური თანაცხოვრების წესებს, ხელს უშლის კომუნისმის მშენებლობას.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მაისის პლენუმზე ლ. ი. ბრეჟნევიმ აღნიშნა, რომ „ახალმა კონსტიტუციამ მნიშვნელოვნად უნდა გააუმჯობესოს ყველა იმ ორგანოს მუშაობა, რომლებსაც ეკისრებათ ზუსტად დაიცვან საბჭოთა კანონების მოთხოვნები. მე მხედველობაში მაქვს პროკურატურა, სასამართლო, არბიტრაჟი, სახალხო კონტროლი და სხვა ადმინისტრაციული ორგანოები. პარტია მოელოდა, რომ ყველა ეს ორგანო კიდევ მეტ ინიციატივას, პრინციპულობას, და შეურიგებლობას გამოიჩენს საბჭოთა მართლწესრიგის ყოველგვარ დარღვევათა წინააღმდეგ ბრძოლაში“.

ეს საპროგრამო მოთხოვნა დიდ ამოცანებს აყენებს რესპუბლიკის პროკურატურის ორგანოების წინაშე. საჭიროა განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციოთ ჩვენს საქმიანობაში ჯერ კიდევ არსებულ ნაკლოვანებებსა და ხარვეზებს, არსებითად გავაუმჯობესოთ მუშაობის ორგანიზაცია, ავამაღლოთ პროკურატურის თითოეული მუშაკის პერსონალური პასუხისმგებლობა. როგორც ვ. ი. ლენინი წერდა, „ჩვენ გვესაჭიროება ადამიანთა ვარგისიანობის შემოწმება, ფაქტობრივი შესრულების შემოწმება... ადამიანთა შემოწმება და საქმის ფაქტობრივი შესრულების შემოწმება — ეს კიდევ ეს, მხოლოდ ეს არის ამჟამად მთელი მუშაობის, მთელი პოლიტიკის ღერძი“. ვ. ი. ლენინი შემოწმებას თვლიდა თითოეული მუშაკის მიერ მასზე დაკისრებული სამუშაოსათვის პირადი პასუხისმგებლობის გაძლიერების საუკეთესო მეთოდად, მუშაკისა და მთლიანად აპარატის მუშაობის გაუმჯობესების, ბიუროკრატიზმთან, საქმის გაჭიანურებასთან ბრძოლის იარაღად.

მხოლოდ ამ ღონისძიებათა გატარების შედეგად შეიძლება მივაღწიოთ პროკურატურის ორგანოების საქმიანობის ხარისხის ამაღლებას, გატარებულ

დონისძიებათა ეფექტურობას .მხოლოდ ამგვარად შეასრულებს პროკურატურის ორგანოები პარტიის მითითებებს.

ამჟამად, როგორც ცნობილია მოქმედებს დებულება საპროკურორო ზედამხედველობის შესახებ. ეს დებულება მიღებულია მეოთხედ საუკუნეზე მეტი ხანია ამ ხნის მანძილზე გამოითქვა არაერთი აზრი და შეხედულება, რომელიც მიმართულია საპროკურორო ზედამხედველობის სრულყოფისაკენ. ეს ცვლილებებზე ასახული იქნება ახალ კანონში საპროკურორო ზედამხედველობის შესახებ, რაც გათვალისწინებულია პროექტის 167-ე მუხლით, რომლის თანახმად, პროკურატურის ორგანოების შექმნისა და საქმიანობის წესს განსაზღვრავს კანონი სსრ კავშირში საპროკურორო ზედამხედველობის შესახებ. მუშაობა ამ კანონის შესამუშავებლად დიდი ხანია წარმოებს. უნდა ვიფიქროთ, რომ ახალი კონსტიტუციის მიღება საგრძნობლად დააჩქარებს ამ კანონის მიღებასაც.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მაისის პლენუმზე ლ. ი. ბრეჟნევი შეეხო რა ახალი კონსტიტუციის მნიშვნელობას ქვეყნის ცხოვრებაში, აღნიშნა, რომ „კონსტიტუციის დებულების რეალიზაციამ თვისობრივად ახალ დონეზე უნდა აიყვანოს მთელი ჩვენი სახელმწიფო და სამეურნეო საქმიანობა, ხელისუფლებისა და მმართველობის ორგანოების მთელი მუშაობა“.

ეს მოთხოვნა დიდ ამოცანებს სახავეს პროკურატურის წინაშე. ეჭვი არ უნდა შევიტანოთ, რომ ჩვენი მუშაკები ყველაფერს იღონებენ მართლწესრიგისა და სოციალისტური კანონიერების შემდგომი განმტკიცებისათვის.

კანონთა ერთიანობის ინვარიანტისათვის

მ. ჯუშოვი

სსრ კავშირის ძირითად კანონს, ახალი კონსტიტუციის პროექტს რომ ეცნობი, უდიდესი სიამაყის გრძნობა გეუფლება, რადგან მასში შესანიშნავადაა ნაჩვენები ის დიდი წარმატებები და ძვრები, რასაც საბჭოთა ხალხმა მიიღწია კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი განმსჭვალულია საბჭოთა ადამიანებისადმი ზრუნვით. იგი არა მარტო აღიარებს და განამტკიცებს მოქალაქეთა ძირითად უფლებებს, თავისუფლებებსა და მოვალეობებს, არამედ იძლევა მათი პრაქტიკულად განხორციელების იურიდიულ და მატერიალურ გარანტიებს.

სოციალისტური კანონიერებისა და მართლწესრიგის კონსტიტუციურ მოთხოვნათა ცხოვრებაში განხორციელება ხელს შეუწყობს სოციალისტური დემოკრატიის შემდგომ გაფართოებას, სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ლენინური ნორმების სრულყოფას.

კონსტიტუციის პროექტის 72-ე მუხლის თანახმად, სსრ კავშირის გამგებლობას განეკუთვნება სსრ კავშირის მთელ ტერიტორიაზე საკანონმდებლო რეგულირება, სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის საფუძვლების დაწესება. საბჭოთა კანონმდებლობის ცალკეულ დარგებში არც თუ ისე ცოტა რამ კეთდება იმისათვის, რომ ერთიანი იყოს ერთგულნი თავისებურებების გათვალისწინებით მოკავშირე რესპუბლიკების კანონები.

მაგალითად: მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსებში შეტანილია ისეთი საერთო-საკავშირო სისხლის სამართლის ნორმები, როგორცაა სახელმწიფო და სამხედრო დანაშაულობები, იარაღისა და საბრძოლო მასალის გატაცება და შენახვა, ნარკოტიკული ნივთიერებების დამზადება, შენახვა და გასაღება.

ვფიქრობთ, აუცილებელია რომ მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა ერთიანი უნდა იყოს იმ დანაშაულობებზე, რომელიც ეხება საბჭოთა ადამიანების სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას. ძნელია იმის ახსნა, თუ რატომაა რსფსრ-ს და ამიერკავკასიის რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსებში სხვადასხვა სანქციები ისეთ დანაშაულობებისათვის, როგორცაა განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელი გარემოებების გარეშე და სხეულის განზრახ მძიმე დაზიანება.

თუ საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსი განზრახ მკვლელობისათვის დამამძიმებელი გარემოებების გარეშე ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ვადით — 12 წლამდე, რსფსრ-ს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის სისხლის სამართლის კოდექსები სასჯელად იგივე დანაშაულისათვის ითვალისწინებს — 10 წელს. ამავე დროს, რსფსრ-ს სისხლის სამართლის კოდექსი სხეულის განზრახ მძიმე დაზიანებისათვის, რამაც დაზარალებულის სიცვლილი გამო-

იწვია, ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას 12 წლამდე, ხოლო ამირკავასიის რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსები — 10 წლამდე.

კოდექსში სხვადასხვანაირადაა განსაზღვრული აგრეთვე ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენებით მოქალაქეთა პირადი ქონების ქურდობის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი.

თუ რსფსრ-ს სისხლის სამართლის კოდექსის 144-ე მუხლის მე-2 ნაწილი და საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის 150-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ამ სახის დანაშაულისათვის ითვალისწინებენ 5 წლით თავისუფლების აღკვეთას, აზერბაიჯანისა და სომხეთის სისხლის სამართლის კოდექსები არ თვლიან ამ ხერხს მკვალიფიცირებელ ნიშნად და ამისათვის დამნაშავე შეიძლება დაისაჯოს თავისუფლების აღკვეთით 2 წლამდე.

კანონთა ერთიანობის მიზნით, რომელიც ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის ინტერესებს ეხება, მიზანშეწონილი იქნება კონსტიტუციის პროექტის 119-ე მუხლს დამატებოდა მითითება სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის უფლება-მოხილებაზე, რომ იგი მოვალეა თვალყური ადევნოს საკანონმდებლო ერთიანობას და საჭირო შემთხვევაში გამოსცეს ბრძანებულებები მიმართული კანონმდებლობის ერთიანობისაკენ. ამავე დროს, მიღებულ იქნეს ერთიანი საკავშირო კანონი, რომელიც დაიცავს მოქალაქეთა სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას.

სოციალისტური საკუთრების დაცვა სახალხო კონსტრუქციით სისხლმარცხიანი საქმეა

დ. მარბალიძემ,

საქართველოს სსრ სახალხო კონსტრუქციის კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე

საქართველოს მშრომელები, მთელ საბჭოთა ხალხთან ერთად უდიდესი პოლიტიკური და შრომითი აქტივობის ვითარებაში ემზადებიან დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მესამე წლისთავის აღსანიშნავად. საბჭოთა ხალხისათვის ღირსახსოვარ მოვლენად იქცა სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის გამოქვეყნება, რომლის საყოველთაო-სახალხო განხილვა დიდმნიშვნელოვანი ნიშანსვეტი გახდება ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში. საბჭოთა ადამიანებს კარგად აქვთ შეგნებული, რომ ახალი კონსტიტუცია ხელს შეუწყობს კომუნისმის მშენებლობის საქმის განმტკიცებას, კიდევ ერთხელ ცხადყოფს თანამედროვე ეპოქის ყველაზე სამართლიანი სოციალისტური წყობილების განუზომელ უპირატესობას კაპიტალისტურთან შედარებით.

სსრ კავშირის მშრომელები მხურვალე მოწონებით შეხვდნენ თანამედროვეობის გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწის — ლ. ი. ბრეჟნევის სახელმწიფოს მეთაურის პოსტზე არჩევას, რადგან ღრმად არიან დარწმუნებული, რომ იგი, როგორც დღემდე, მომავალშიც მთელ თავის საქმიანობას, ნაყოფიერ მოღვაწეობას, მოახმარს ხალხის, ჩვენი პარტიის, სოციალისტური სამშობლოს კეთილდღეობას და აყვავებას, კომუნისმის მშენებლობის დიადი პროგრამის განხორციელებას.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი რამდენიმე წელია დაუცხრომლად იღვწის საზოგადოებრივ-ფსიქოლოგიური კლიმატის გაჯანსაღებისათვის, სახალხო მეურნეობის ყველა რგოლში, საქმიანობის ყველა უბანზე დისციპლინისა და მართლწესრიგის ყოველნაირად განმტკიცებისათვის. ამან უკვე გამოიღო პირველი შედეგები. გადალახულია ბევრი ისეთი ეკონომიური მიჯნა, რომელზეც რამდენიმე წლის წინ მხოლოდ ოცნება შეიძლებოდა.

წარმატებით შესრულდა მეთე ხეთწლედის მეორე წლის ექვსი თვის პროგრამით გათვალისწინებული სახელმწიფო გეგმები და აღებული სოციალისტური ვალდებულებანი. გამოშვებულია 100 მილიონ მანეთზე მეტი ზეგეგმური პროდუქცია, დიდი გადაჭარბებითაა შესრულებული სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოებისა და დამზადების დავალებები.

რესპუბლიკის სახალხო მეურნეობაში მომხდარი პოზიტიური ძვრები შემთხვევითი არ არის. რესპუბლიკამ სრულიად საკავშირო სოციალისტურ შეჯიბრებაში გამარჯვებისათვის ოთხჯერ დაიმსახურა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს, საკავშირო პროფსაბჭოს და სრულიად საკავშირო ალკპ ცენტრალური კომიტეტის გარდამავალი წითელი დროშა.

ამ შედეგების მიღწევაში თავისი წვლილი შეიტანეს რესპუბლიკის სახალხო კონტროლის ორგანოებმა, ჯგუფებმა, საგუშაგოებმა, სახალხო კონტროლის აქტივისტებმა. ეს განაპირობა იმან, რომ უკანასკნელ წლებში საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს სისტემატური ყურადღებისა და მხარდაჭერის შედეგად სახალხო კონტროლის ორგანოები კიდევ უფრო განმტკიცდნენ ორგანიზაციულად, მნიშვნელოვნად გააუმჯობესეს საქმიანობა პარტიისა და მთავრობის დირექტივების შესრულების შემოწმებისათვის, სახელმწიფო დისციპლინის განმტკიცებისათვის. სახალხო კონტროლიორები უფრო ფართოდ და ღრმად სწავლობენ ეკონომიკის საკითხებს, გადაუჭრელ პრობლემებს, ახორციელებენ ქმედით ღონისძიებებს ჩვენი ცხოვრების ყველა სფეროში სრული წესრიგის დასამყარებლად. პარტიას ისინი მიაჩნია თავის პირდაპირ და უშუალო თანაშემწედ ეკონომიურ და სოციალური პოლიტიკის განხორციელებაში.

უკანასკნელ ხანს სერიოზული ყურადღება ექცევა სახალხო კონტროლის ორგანოების სტრუქტურის სრულყოფას. ამჟამად რესპუბლიკაში არის სახალხო კონტროლის 3 საოლქო, 15 საქალაქო, 8 ქალაქ თბილისისა და 65 რაიონული კომიტეტი, 15.855 სახალხო კონტროლის ჯგუფი და 19.720 საგუშაგო, ხოლო 6 მსხვილ სამრეწველო საწარმოებში კი სათავო ჯგუფების ნაცვლად შეიქმნა კომიტეტები. ჯგუფების თავმჯდომარეებად და საგუშაგოების ხელმძღვანელებად არჩეულნი არიან გამოცდილი და ავტორიტეტული ადამიანები. ბევრის მთქმელია ის ფაქტიც, რომ სახალხო კონტროლის კომიტეტის თავმჯდომარეთა უმრავლესობა არჩეულია შესაბამისი პარტიული კომიტეტის ბიუროს წევრად, ხოლო სახალხო კონტროლის ჯგუფის თავმჯდომარეთა 95,7 პროცენტი არის პარტორგანიზაციის მდივნის მოადგილე, პარტიული ბიუროს ან პარტიული კომიტეტის წევრი. სახალხო კონტროლიორთა შორის თითქმის ნახევარი კომუნისტი და კომკავშირელია.

დიდი ღონისძიებანი განხორციელდა სახალხო კონტროლის ორგანოების მუშაკთა შემადგენლობის ხარისხობრივი გაუმჯობესებისათვის. კონტროლის ორგანოები გაიწმინდა იმ ადამიანებისაგან, რომლებიც პასიურობდნენ, სახელი ჰქონდათ შელახული და არ შეეძლოთ გაემართლებინათ ხალხის ის დიდი ნდობა, რაც მათ ჰქონდათ მინიჭებული. უკანასკნელი არჩევნების დროს შეიცვალა 5.445 სახალხო კონტროლის ჯგუფის თავმჯდომარე და შტატგარეშე ინსპექტორების დიდი ნაწილი.

სახალხო კონტროლის ორგანოების დღევანდელ კადრებს ძალა შესწევთ გადაჭრან ნებისმიერი ამოცანები.

სახალხო კონტროლის ორგანოებისათვის კვლავ აქტუალურია სახელმწიფო და შრომითი დისციპლინის განმტკიცების საკითხი. სახელმწიფო და შრომის დისციპლინის უზრუნველყოფა ნიშნავს ბრძოლას სახელმწიფო გეგმებისა და დავალების შესრულებისათვის, სახალხო მეურნეობის ახალი რეზერვების გამოვლინებისათვის, მატერიალური რესურსებისა და ფულადი სახსრების უაღრესად ხარჯვისათვის, ბრძოლას სახელმწიფოს მოტყუების ყოველგვარი ცდის, სოციალისტური საკუთრების ხელყოფის წინააღმდეგ.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტში ნათქვამია, რომ „არავის არა აქვს უფლება პირადი გამორჩენის მიზნით იყენებდეს სოციალისტურ საკუთრებას“. სოციალისტური საკუთრების დაცვის კონსტიტუციური მოთხოვნის შესრულება კანონად უნდა იქცეს სახალხო კონტროლის ყველა ორგანოსათ-

ვის, მათი ჯგუფებისა, საგუშაგოებისა და თითოეული კონტროლიორისათვის, სოციალისტური საკუთრების დაცვის ამოცანა მჭიდროდ არის დაკავშირებული კერძო მესაკუთრული ტენდენციების წინააღმდეგ ბრძოლის პრობლემებთან, ვინაიდან როგორც ეს ტენდენციები, ისე მომხმარებლური ფსიქოლოგია ვლინდება სოციალისტური საკუთრების დაცვისადმი დაუდევარ დამოკიდებულებაში, საზოგადოებრივი დოვლათის გატაცებაში.

რესპუბლიკის სახალხო კონტროლის ორგანოები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ სახალხო ქონების დაცვის საკითხებს. ამ მიზნით მოწყობილ პროფილაქტიკურ და დარღვევათა თავიდან აცილების ღონისძიებებს. ეს გასაგებია, სოციალისტური საკუთრება საბჭოთა სახელმწიფოს ეკონომიკური საფუძველია. „სსრ კავშირის მოქალაქე — ნათქვამია კონსტიტუციის პრაქტიკაში — მოვალეა უფრთხილდებოდეს და განამტკიცებდეს სოციალისტურ საკუთრებას... ებრძოდოს სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონების გატაცებასა და მფლანგველობას“. ამ მოთხოვნის რეალიზაცია სახალხო კონტროლის ორგანოების სისტემაში საქმეა. სანიმუშო დისციპლინის დამყარებისათვის, სანიმუშო წესრიგისათვის, ადამიანთა შეგნებაში წარსულის მანერად გამოწვევების ყოველგვარი გამოვლინების წინააღმდეგ ბრძოლის წარმატება ბევრად არის დამოკიდებული იმაზე, რომ ყველა სახალხო კონტროლის ჯგუფმა, საგუშაგომ, კონტროლიორმა მოძებნოს თავისი ადგილი, შეგნებულად გაიაზროს თავისი როლი, განსაზღვროს თავისი კონკრეტული ამოცანები სადღეისო პრობლემების გადაწყვეტაში.

ჩვენი სახელმწიფო, არსებობის პირველი დღიდანვე, სოციალისტური საკუთრების დაცვას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა. ვ. ი. ლენინს სახალხო ქონების დაცვის მტკიცე გარანტიად, ფართო მასების მონაწილეობა მიაჩნდა. სახალხო კონტროლის ორგანოების დებულებაში ფორმულირებული სოციალისტური საკუთრების დაცვის ლენინური დებულებები არის თეორიული საფუძველი და ბაზა, რომელზეც ადრეც და დღესაც შენდება სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონების დაცვის ორგანიზაცია და პრაქტიკა „მუშათა მასამ — ამ ბოზდა ვ. ი. ლენინი ჯერ კიდევ 1917 წლის დეკემბერში, — ხელი უნდა მოკიდოს კონტროლისა და წარმოების ორგანიზაციას ფართო სახელმწიფო მასშტაბით. წარმატების საწინდარია არა პიროვნებათა ორგანიზაცია, არამედ მთელი მშრომელი მასის ორგანიზაცია, და თუ ამას მივალწევთ, მოვავარებთ სამეურნეო ცხოვრებას, თავისთავად აღიგვება ყოველივე, რაც კი წინააღმდეგობას გვიწევს“. მას შემდეგ 50 წელზე მეტმა განვლო, მაგრამ ეს აზრი დღესაც აქტუალურად ყდერს. სოციალისტურ საზოგადოებაში არ არის პირობები, რომლებიც გამოკვებავენ სოციალურად მანერად ანტიპოდებს, საერთო-სახალხო საკუთრების დამტაცებელ ორგანიზებულ ჯგუფებს, მაგრამ იმის თქმაც არ იქნებოდა სწორი, რომ სახალხო ქონებას მოვლა-პატრონობა და დაცვა აღარ სჭირდება.

ცნობილია, რომ მომთხოვნელობისა და წესრიგის ყოველგვარი შესუსტება წარმოშობს სახალხო დოვლათის გაფუჭებისათვის, სოციალისტური საკუთრების გატაცებისა და განიავეებისათვის ხელშემწყობ ნიადაგს. დღეს საბჭოთა ადამიანის სახე, მისი მორალი ყალიბდება წარსულის გადმონაშთების წინააღმდეგ განუწყვეტელ უკომპრომისო ბრძოლაში. წარსულის გადმონაშთებთან ბრძოლას ადამიანთა შეგნებაში და ქცევაში სისტემატურ ყურადღებას აქცევენ სახალხო კონტროლის ორგანოები. ისინი გულდასმით და საფუძველანად

ამოწმებენ სოციალისტური საკუთრების დაცვის მდგომარეობას, იბრუნებენ სხვა სახის მოვლენათა აღსაკვეთად.

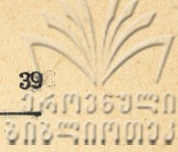
უკანასკნელი ორი წლის მანძილზე სახალხო კონტროლის ორგანოებმა განხორციელეს ბევრი ღონისძიება სოციალისტური საკუთრების დაცვის უზრუნველსაყოფად. 1976 და 1977 წლის I კვარტალში რესპუბლიკის კომიტეტებმა 600 შემოწმება მოაწყვეს. სოციალისტური საკუთრების დასაცავად ორჯერ მეტი შემოწმება მოაწყო 1976 წელს 1975 წელთან შედარებით საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის რესპუბლიკურმა კომიტეტმა. ცხადია, რომ შემოწმებების მნიშვნელობა და ღირებულება ფასდება აღმოფხვრილი ნაკლოვანებებისა და გამოვლენილი დარღვევების რაოდენობით. გამოვლენილი გაფლანგვების, გატაცებისა და დანაკლისების აბსოლუტური თანხა გაცილებით მეტია. მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ რესპუბლიკაში გაიზარდა დარღვევების რაოდენობა. როგორც ანალიზი გვიჩვენებს გატაცებები რეალურად შემცირდა, ხოლო დარღვევათა თანხების გადიდება იმით აიხსნება, რომ გაიზარდა შემოწმებათა რიცხვი, უფრო ღრმა და მაღალკვალიფიციური გახდა შემოწმებები. ეს ფაქტები იმაზე მეტყველებენ, რომ სახალხო კონტროლის ორგანოები, მისი აქტივი განმტკიცდა, მათი საქმიანობა უფრო კვალიფიციური, კომპეტენტური გახდა.

სოციალისტური საკუთრების, სახალხო დოვლათის დაცვის გაძლიერების მიზნით 1976 წლის 28 მაისს საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის კომიტეტმა მიიღო დადგენილება „სკკპ XXV ყრილობის მოთხოვნათა შუქზე სოციალისტური საკუთრების დაცვისადმი კონტროლის უზრუნველყოფისა და გაფლანგვა-მტაცებლობის წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერებისათვის საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის ორგანოების მუშაობის გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ“. ამ დადგენილებით განისაზღვრა რესპუბლიკის სახალხო კონტროლის კომიტეტების ამოცანები. სახალხო კონტროლის რესპუბლიკურ კომიტეტში შეიქმნა სოციალისტური საკუთრების დაცვისადმი კონტროლის გაძლიერების მუდმივმოქმედი საკოორდინაციო კომისია, რომელმაც მოკლე დროში შეიმუშავა დებულება, მუშაობის რეგლამენტი, მიმდინარე და პერსპექტიული სამუშაო გეგმები. ანალოგიური კომისიები შეიქმნა სახალხო კონტროლის ბევრ საქალაქო და რაიონულ კომიტეტებში, რამაც შეუწყო ხელი კონტროლის ეფექტიანობის ამაღლებას. ამ მხრივ კარგად მუშაობენ თბილისის საქალაქო და რაიონული, ბათუმის, ქუთაისის, რუსთავის, ფოთის, ცხინვალის, მახარაძის, ზუგდიდის, სამტრედიის, თელავის, ჩოხატაურის და სხვა სახალხო კონტროლის კომიტეტები.

დადგენილებას დიდი მნიშვნელობა აქვს საკონტროლო მუშაობის ქმედითობის ასამაღლებლად, სოციალისტურ საკუთრებათა გატაცების, მიწერების, დაუდევრობისა და რესპუბლიკის სამეურნეო ცხოვრებაში სხვა ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ საბრძოლველად. მის შესასრულებლად რესპუბლიკის ყველა კომიტეტში გაიმართა სპეციალური თათბირები, აქტივის ყურადღება გამახვილდა სოციალისტური საკუთრების დაცვისადმი კონტროლის გაძლიერების საკითხებზე.

კომიტეტების პერსპექტიულ და მიმდინარე სამუშაო გეგმებში გაიზარდა საკითხების რაოდენობა, რომელთა მიზანია სოციალისტური ქონების დასაცავად ბრძოლის გაძლიერება.

დადებით მოვლენად უნდა ჩაითვალოს, რომ ბევრი კომიტეტი ადგენს ერ-

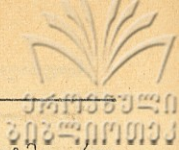
თობლივ სამუშაო გეგმებს ადმინისტრაციულ, კომკავშირულ, პროფკავშირულ, საფინანსო და სხვა საკონტროლო ორგანოებთან.

სახალხო მეურნეობის ყველა უბანზე სახელმწიფო და საშემსრულებლო დისციპლინის გასამტკიცებლად, სოციალისტური საკუთრების გატაცების ყველა არხის დასახშობად დიდი მნიშვნელობა აქვს სახალხო კონტროლის ორგანოებისა და რესპუბლიკის სხვა საკონტროლო ორგანოების მჭიდრო კონტაქტს, რაც უზრუნველყოფს განხორციელებულ ღონისძიებათა ეფექტიანობას.

პარტიული და საბჭოთა ორგანოები თუშეცა გადაწყვეტ ღონისძიებებს ახორციელებენ მორალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატის გასაჯანსაღებლად, მაგრამ შემოწმებათა ანალიზი გვიჩვენებს, რომ რესპუბლიკის სამეურნეო და სხვა ორგანიზაციებში ჯერ კიდევ მცირე არ არის გაფლანგვის, გატაცების, დანაკლისის, მიწერების, ფულადი და მატერიალური სახსრების განიავებისა და სახელმწიფო დისციპლინის სხვა დარღვევის ფაქტები.

ამოცანა ის არის, რომ უფრო მრავალმხრივ და ფართოდ მოეწყოს შემოწმებები, ზუსტად და სრულყოფილად იქნას გამოყენებული საკონტროლო მუშაობის გამოცდილება და მოწინავე ფორმები. პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ კონტროლი უფრო ქმედითი და შედეგიანია, როცა ეწყობა სხვადასხვა უწყებების და დარგების კომპლექსური შემოწმება. მაგალითად „საქმთავარნავთობ-მომარაგებაგასაღების“ სისტემის შემოწმება ლოგიკურად გამოიწვია რესპუბლიკის საავტომობილო ტრანსპორტის, მშენებლობის, სასოფლო მშენებლობის სამინისტროებისა და „ცეკავშირის“ ორგანიზაციებში 1976 წლის სექტემბერ-ოქტომბერში მოწყობილმა რევიზიებმა, კერძოდ, იგი აუცილებელი გახდა მიწერებისა და სახელმწიფოს მოტყუების გამოვლინებული ფაქტების გამო, რასაც ადგილი ჰქონდა სატვირთო ავტოტრანსპორტის საწარმოებში. სხვადასხვა დროის მანძილზე შემოწმდა 7 ავტოსატრანსპორტო საწარმოს და 16 მოსამსახურე ორგანიზაციის ტვირთების გადაზიდვის საბუთები. ამან საშუალება მოგვცა მოკლე დროში დაგვედგინა ავტოსატრანსპორტო საწარმოების მუშაობის სურათი, მატერიალურ ფასეულობათა და ფულადი სახსრების გატაცების სხვადასხვა გზები და ფორმები, რომლებსაც იყენებენ დამნაშავენი. შემოწმების მასალების ანალიზით წათელი გახდა, რომ დამნაშავენი დაკავშირებული იყვნენ ავტოგასამართ სადგურების თანამშრომლებთან, მათგან დაბალ ფასებში იძენდნენ საწვავ-საცხები მასალების ტალონებს, რომლებიც ტონა კილომეტრების მიწერების შედეგად რჩებოდათ. ეს სავსებით დაადასტურა „საქმთავარნავთობ-მომარაგებაგასაღების“ სამმართველოს სისტემის შემოწმებამ.

პრაქტიკამ დაამტკიცა, რომ შემოწმების ორგანიზაციის ფულდასმით მომზადება საშუალებას იძლევა დრმად იქნეს შესწავლილი საკითხი, გამოვლინდეს და გადაივეტოს სახალხო ქონების გატაცების ყველა არხი. ამგვარი მიდგომის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის კომიტეტისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ „საქმთავარნავთობ-მომარაგებაგასაღების“ სისტემის ერთობლივად შემოწმება. რესპუბლიკის რაიონების ნავთობბაზებში მოეწყო მოულოდნელი ინვენტარიზაციები, რის შედეგადაც გამოვლინდა ნავთობპროდუქტების ნაკლებ-ზედმეტობის, მომხმარებელთა ზომაში მოტყუების, თანხების მითვისების, ნავთობპროდუქტების ხაზისხის გაუარესებისა და დარღვევის სხვა ფაქტები.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა, რომელმაც განიხილა შემოწმების შედეგები, მთლიანად დაუჭირა მხარი ჩვენს დასკვნებს. მიღებული დადგენილებით მკაცრი შეფასება მიეცა „საქმთავარ-ნავთომომარაგებაგასაღების“ სამმართველოს საქმიანობას, სამმართველოს უფროსი ლ. რევიშვილი და სხვა პასუხისმგებელი პირები განთავისუფლდნენ სამუშაოდან და დაედოთ მკაცრი პარტიული სასჯელი. დაისახა ქმედითი ღონისძიებები მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

სოციალისტური საკუთრების გატაცებათა თავიდან ასაცილებლად განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ობიექტების დაცვისათვის მეცნიერების მიღწევებისა და ტექნიკური საშუალებების გამოყენებას. ამას წინათ რესპუბლიკური კომიტეტის საკოორდინაციო კონისიამ მოამზადა საკითხი: „სოციალისტური საკუთრების დაცვისათვის მეცნიერების მიღწევების და თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების გამოყენების შესახებ“, შემოწმებამ ასეულობით სამრეწველო, სამშენებლო საწარმო, ბაზა და საწყობი მოიცვა. აღმოჩნდა, რომ ამ საქმეში ჯერ კიდევ ბევრი ხარვეზი და ნაკლოვანებებია. 1975 წელს დაცვის საშუალებებზე რესპუბლიკაში მილიონობით მანეთი დაიხარჯა, მაგრამ დღესაც მრავალი ობიექტი, სადაც ასეულ ათასობით მატერიალური ფასეულობა ინახება სათანადოდ დაცული არ არის. ბევრგან სისტემა ვერ უზრუნველყოფს საიმედო დაცვას. ეს ნაკლოვანებები იმაზე მიგვიჩვენებს, რომ ნელი ტემპით რეორგანიზაცია და ნაკლებად არის გამოყენებული მეცნიერებისა და ტექნიკის თანამედროვე მიღწევები ამ დარგში.

იმისათვის, რომ მივაღწიოთ კონტროლის ქმედობას და მაღალ ეფექტურობას, აუცილებელია, სახალხო კონტროლის ორგანოებმა გამოიყენონ ისეთი ფორმები, რომლებიც შემოწმების პერიოდშივე მოგვცემენ საშუალებას უზრუნველყოთ გადაცემული სოციალისტური ქონების მნიშვნელოვანი რაოდენობის ამოღება. გასული წლის ბოლოს რესპუბლიკის სახალხო კონტროლის კომიტეტმა შეამოწმა თუ როგორ სრულდება პარტიისა და მთავრობის გადაწყვეტილებები სახელმწიფოსათვის გაფლანგვა-გატაცებით მიყენებული ზარალის ანაზღაურების შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ სახალხო დოვლათის დასაცავად სისტემატურად წარმოებს ბრძოლა, ამოუღებელი თანხები განუწყვეტლივ იზრდება. 1975 წელს მათმა რაოდენობამ გაფლანგვა-გატაცებლობის საერთო თანხის 64 პროცენტი შეადგინა. განსაკუთრებით დიდი რაოდენობის ამოუღებელი თანხები აქვთ საქართველოს სსრ კვებისა და მსუბუქი მრეწველობის, ვაჭრობის, სოფლის მეურნეობის, მშენებლობის სამინისტროებს და „ცეკავშირს“.

სახალხო კონტროლის ორგანოები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ კონტროლის გაძლიერებას მასობრივი სასოფლო-სამეურნეო კამპანიის პერიოდში. მოსავლის მასობრივად აღების, შესყიდვისა და პროდუქციის დამზადების დროს, ხელმრუდე ადამიანებისათვის იქმნება გატაცებისა და სახალხო ქონების მითვისების ხელსაყრელი პირობები. ცხადია, სახელმწიფო საკუთრების გატაცების არხები უსისტემო აღრიცხვიდან, ტრანსპორტირებიდან და არასწორი შენახვიდან იღებენ სათავეს. დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა სოციალისტური საკუთრების დაცვის მუდმივმოქმედი კომისიის მიერ 1976 წელს მოწყობილ ციტრუსოვანთა მოსავლის დანაკარგების შემოწმებას. გამოვლინდა სახალხო დოვლათის გატაცების უხეში დარღვევები. ვერცერთი ორგანიზაცია,

რომლებიც ციტრუსების ნაყოფის დატვირთვით იყვნენ დასაქმებული, ვერ ჩაეტია ბუნებრივი დანაკარგების დაწესებულ ნორმებში, რის გამოც „აჭარკო-ობკავშირს“ წარედგინა 3 მილიონი მანეთის პრეტენზია. როგორც შემოწმებამ ცხადყო, ციტრუსოვანთა ზენორმატიული დანაკარგების ერთ-ერთი მიზეზი, მაგრამ არა ძირითადი, იყო დატვირთვის, გადმოტვირთვისა და ტრანსპორტირების ცუდი ორგანიზაცია. ციტრუსების დანაკარგები ვაგონების უმეტესობაში, რომლებიც სახალხო კონტროლიორთა ზედამხედველობით იტვირთებოდა, ნორმის ფარგლებს არ სცილდებოდა, მაშინ, როცა ერთნაირ პირობებში, უკონტროლოდ დატვირთულ ვაგონებში ადგილებზე მიღებისას ტვირთების დიდი დანაკარგები და დანაკლისები აღმოჩნდა. ასეთ ფაქტებს ადგილი ჰქონდა ოჩამჩირის დამზადების კანტორისა და კოხორის ციტრუსების საბჭოთა მეურნეობის მიერ ჩატვირთულ ვაგონებში. პირველ შემთხვევაში აღმოჩნდა 13 ტონა ნაყოფის დანაკლისი, ხოლო მეორეში 800 კილოგრამი ზენორმატიული დანაკლისი. კომისიამ გამოავლინა ტვირთების მიმღები ორგანიზაციების მრავალი სერიოზული დარღვევის ფაქტები. რუსთავის „ხილბოსტან-ვაჭრობის“ დირექტორის მოადგილე ნ. ფოლადაშვილმა ქობულეთის № 7 შემფუთავ პავილიონს შეატყობინა, რომ მანდარინთ დატვირთულ ერთ ვაგონში 25 პროცენტი, ხოლო ორში 50 პროცენტი პროდუქცია გაფუჭებულიაო. მიუხედავად იმისა, რომ პროდუქციის ხარისხის საბუთები შემოწმებამდე იყო შედგენილი, ისინი სულაც არ ემთხვეოდნენ სახელმწიფო ინსპექციის აქტის მონაცემებს. პროდუქცია რეალიზებულ იქნა და მისი ხარისხის ორმხრივი შემოწმება ვეღარ მოხერხდა. ამკარაა ნ. ფოლადაშვილმა შეადგინა ფიქტიური აქტი 5,6 ტონა მანდარინზე, მაგრამ არ მიუთითა მისი ლიკვიდაციის ადგილი და მეთოდი, რის გამოც გაურკვეველი დარჩა რამდენი ტონა ნაყოფი იყო გაფუჭებული და რამდენი განადგურდა.

შემოწმებამ გვიჩვენა, რომ სისტემატური კონტროლი ციტრუსების ნაყოფის გამგზავნ და მიწღებ ორგანიზაციებში ამაღლებს სახალხო კონტროლის ორგანოების ქმედითობას, არის სოციალისტურ საკუთრების გატაცების საიმედო პროფილაქტიკა და ხელს უწყობს სახელმწიფო მატერიალურ ფასეულობათა დაცვას. სამწუხაროდ შემოწმებით ისიც ნათელი გახდა, რომ სახალხო კონტროლის კომიტეტები, განსაკუთრებით კი ჯგუფები და საგუშაგოები ნაკლებ ყურადღებას უთმობენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დამზადებისა და რეალიზაციის საკითხებს.

სახალხო კონტროლის რესპუბლიკურმა კომიტეტმა პრინციპულად იმსჯელა ამ დარღვევების შესახებ და მკაცრად დასაჯა ისინი ვინც შექმნა მატერიალურ ფასეულობათა გატაცების პირობები და ისინიც, ვინც დროულად და კომპეტენტურად არ იზრუნა გატაცების გზების ლიკვიდაციაზე. კომიტეტებს რეკომენდაცია მიეცა სახალხო კონტროლის ჯგუფებისა და საგუშაგოებისათვის მოაწყონ სპეციალური თათბირ-სემინარები ციტრუსების დამზადებისა და რეალიზაციის საკითხებთან დაკავშირებით და ზუსტად განსაზღვრონ კონტროლიორთა ფუნქციები სოციალისტურ საკუთრების დაცვის უზრუნველსაყოფად. ასეთავე დარღვევები შესაძლოა იყოს ბოსტნეულის, ხილის, ბალჩეული და სხვა სასოფლო-სამეურნეო კულტურების დამზადების, ტრანსპორტირებისა და რეალიზაციის დროსაც. ამიტომ კონტროლის დროს ფართოდ უნდა გამოვიყენოთ უკვე აპრობირებული ბრძოლის ფორმები და მეთოდები.

რამდენიმე ხნის წინ საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის კომიტეტმა განიხილა თბილისის ლენინის და 26 კომისრის სახელობის რაიონების სახალხო კონტროლის კომიტეტების მიერ გაწეული მუშაობა სოციალისტური საკუთრების დაცვის უზრუნველსაყოფად. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ კომიტეტები რაიონის წარმოება-დაწესებულებებში ყოველწლიურად აწყობენ სოციალისტური საკუთრების დაცვის დათვალიერებებს. განაზოგადებენ გამოცდილებებს, იძლევიან შესაბამის რეკომენდაციებს. 26 კომისრის რაიონის სამართლებრივი ცოდნის უნივერსიტეტში ორგანიზებულია აქტივის სწავლება, პროგრამაში ჩართულია კონტროლისა და სოციალისტური საკუთრების დაცვის სხვადასხვა ფორმები და მეთოდები. კონტროლორები იძენენ სათანადო ცოდნას და ოსტატდებიან. მაგრამ სოციალისტური საკუთრების დაცვის საქმეში ჯერ კიდევ არის ნაკლოვანებები, რომლებიც სხვა კომიტეტებისათვისაც ტიპური და დამახასიათებელია. განხორციელებული ღონისძიებები ზოგჯერ ნაკლებ ეფექტურია, გამაფრთხილებელ-პროფილაქტიკური მუშაობა ვერ ახდენს სათანადო ზემოქმედებას. ქ. თბილისის 26 კომისრის რაიონის სახალხო კონტროლის კომიტეტს მიმდინარე წლის 6 თვეში არ გამოუვლინებია მატერიალურ ფასეულობათა გატაცებისა და დანაკლისის არცერთი ფაქტი, ხოლო ლენინის რაიონის სახალხო კონტროლის კომიტეტმა მხოლოდ 418 მანეთის დანაკლისი გამოავლინა, თუმცა მათ სოციალისტური საკუთრების დაცვის მრავალი შემოწმება მოაწყვეს. ამის მიზეზია ის, რომ შემოწმებები მოუმზადებელია. კომიტეტებს არა აქვთ სათანადო კონტაქტი წარმოებებისა და ორგანიზაციების სახალხო კონტროლის ჯგუფებთან.

საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის კომიტეტის წინადადებით საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა, რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭომ, პროფსაბჭომ და კომკავშირის ცენტრალურმა კომიტეტმა მიიღეს დადგენილება სოციალისტურ საკუთრებათა დაცვის მდგომარეობის დათვალიერების მოწყობის შესახებ. დათვალიერება — ერთგვარი ფართო მასშტაბის ღონისძიება, სახალხო კონტროლის ორგანოების სერიოზული გამოცდა იყო. შემოწმებამ მოითხოვა გაგვეაქტიურებინა სახალხო კონტროლის სისტემის ყველა რგოლი, გაგვესაზღვრა მათთვის კონკრეტული ამოცანები, დაგვემყარებინა სხვა საკონტროლო ორგანოებთან ზუსტი და მტკიცე კავშირი, მოგვეწყობერატიული და ზუსტი ინფორმაციის მიღების, მისი დამუშავების ორგანიზაცია. დათვალიერების ოპერატიული ხელმძღვანელობისათვის შეიქმნა რესპუბლიკური კომისია, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილის ვ. ი. ვადაჭკორიას თავმჯდომარეობით. ანალოგიური კომისიები შეიქმნა აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკებში და სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში; რესპუბლიკის ქალაქებსა და რაიონებში, რომლებმაც ბარტიული კომიტეტების მხარდაჭერით დიდი მუშაობა ჩაატარეს.

ახლა, როცა შეჯამებულია დათვალიერებების შედეგები, შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, რომ დასახული ამოცანა მთლიანად შესრულებულია. რესპუბლიკის მასშტაბით დათვალიერებაში მონაწილეობა მიიღო 131 477 კაცმა, რომლებმაც შეამოწმეს 14 796 ობიექტი. დათვალიერებამ ერთხელ კიდევ ცხადყო იმ ღონისძიებების ცხოველმყოფელობა, რასაც საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტი, რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭო, რესპუბლიკის პარტი-

ული, საბჭოთა და სამეურნეო ორგანიზაციები ახორციელებენ ნეგატიური მოვლენების დასაძლევად. ამას ისიც ადასტურებს, რომ შემოწმებულ ორგანიზაციების 60 პროცენტში არსებითი ხასიათის დარღვევები არ გამოვლინებულა.

დათვლიერების პერიოდში გამოყენებული იქნა კონტროლის ახალი ფორმები და მეთოდები, გამოვლინდა მიწერებისა და უყაირათობის, სახალხო ქონების განიავების ფაქტები, გადაიკეტა მატერიალურ ფასეულობათა გატაცების მრავალი არხი. განსაკუთრებით ორგანიზებულად და ეფექტურად ჩატარდა დათვლიერებები თბილისში, რუსთავში, ქუთაისში, ბათუმში, ფოთში, მახარაძეში, გორში, თელავში.

შემოწმების პერიოდშივე აღმოიფხვრა სახელმწიფო დისციპლინის დარღვევებსა და სოციალისტური საკუთრების გატაცების მრავალი ფაქტი. კომისიის წევრების ჩარევით თავიდან იქნა აცილებული მოსალოდნელი გაფლანგვა, დიდი რაოდენობით იქნა ამოღებული ზარალი, რომელიც სახელმწიფოს გაფლანგვა-გატაცებით მიადგა. გარდა ამისა შემოწმებულმა უზრუნველყვეს დებიტორული და კრედიტორული დავალიანებების შემცირება. სახალხო კონტროლიორებმა მიაღწიეს 363 დაცვის ერთეულის შემცირებას, რაც საშუალებას იძლევა ყოველწლიურად დაიზოგოს 264 ათასი მანეთი, გარდა ამისა 815 ობიექტზე გაძლიერდა დაცვის სამსახური, დაიდგა სათანადო მოწყობილობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ სოციალისტური საკუთრების დაცვას. დათვლიერების პროცესში შეგროვებულ იქნა 300 ტონა ჯართი, გამოვლინდა და მამოქცევაში შევიდა მნიშვნელოვანი რაოდენობის ნედლეული და სხვა მატერიალური რეზერვები.

სოციალისტური საკუთრების დაცვის მდგომარეობის დათვლიერება ერთ-ერთი უმთავრესი ჩატარებას სახალხო კონტროლის ზოგიერთი საქალაქო და რაიონული კომიტეტი ფორმალურად მიუდგა. მათ წარმოადგინეს ისეთი ინფორმაციები, რომლებშიც მოცემული არ არის კონკრეტული ციფრობრივი ანალიზი, მცირე და უმნიშვნელო ფაქტები, არ არის გაანალიზებული შედეგები, მოცემული არ არის დასკვნები. ამ მხრივ სცოდავენ ლენინგორის, წითელწყაროს, ჩხორიწყუს, საჩხერის, ორჯონიკიძის, საგარჯოს, თეთრიწყაროს, თერჯოლის, წალენჯიხის, ხაშურის, ბორჯომისა და სხვა სახალხო კონტროლის კომიტეტები.

აღსანიშნავია ისიც, რომ სახალხო კონტროლიორები, სოციალისტურ საკუთრების გატაცებათა წინააღმდეგ ბრძოლაში ზოგჯერ გვერდს უგლიან კონტროლის ქმედით ფორმას — საჯაროობას, ნაკლოვანებათა ხალხის სამსჯავროზე გატანას. საზოგადოებრივი შემოქმედების მეთოდების სწორ და განზრებულ გამოყენებას დიდი პროფილაქტიკურ-აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს. ეს კი აუცილებელია, რადგან შრომითი კოლექტივები ითვლებიან ჩვენი საზოგადოების მთავარ ძალად, ფლობენ უდიდეს შესაძლებლობებს იმ ნაკლოვანებათა აღმოსაფხვრელად, რომლებიც ანტისაზოგადოებრივ მოვლენებს წარმოშობენ, აქვთ ნაკლოვანებებზე დიდი პოტენციური შემოქმედების საშუალება და აღმზრდელობითი უნარი.

სოციალისტური საკუთრების დაცვის საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს ადგილებიდან ინფორმაციის წარმოებების ტექნოლოგიური და ფინანსური მდგომარეობის ანგარიშგება-აღრიცხვიანობის შესახებ. 1975 წლიდან საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის კომიტეტი სისტემატურად აწყობს წარმოებებში, დაწესებულებებში, კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში

ლია მიღებებს. ძნელია, შეფასდეს მშრომელთა ინფორმაციის მნიშვნელობა, მათი უმრავლესობა მიღების დროს აყენებს არა მარტო პირად საკითხებს, არამედ ორგანიზაციების, წარმოებების პრობლემებს, ნაკლოვანებებს, გვაცნობს სახალხო ქონებისადმი უყაირათო დამოკიდებულების ფაქტებს, ლაპარაკობს გამოუყენებელ რეზერვებზე, ზოგჯერ ხელმძღვანელის საქმიანობაში არა სახელმწიფოებრივი დამოკიდებულების შესახებ, ეს ამდიდრებს ჩვენს ინფორმაციას, გვიჩვენებს მუშაობის სუსტ ადგილებს და საშუალებას გვაძლევს დავსახოთ კონკრეტული ღონისძიებები ნაკლოვანებებისა და ხარვეზების აღმოსაფხვრელად, საქმიანობის ყველა უბანზე სახელმწიფოებრივი დისციპლინის დასამყარებლად.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებაში „ლატვიის სსრ-ში სახალხო კონტროლის ორგანოებისადმი პარტიული ხელმძღვანელობის გაძლიერების შესახებ“ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი სახალხო კონტროლის ჯგუფების საგუშაგოებისა და თითოეული სახალხო კონტროლიორის აქტიუზაციის შემდგომ ამბობებს. ამ დადგენილების შესასრულებლად დიდი ღონისძიებები დაისახა. მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა სახალხო კონტროლის ძირეული ორგანოებისადმი დასახმარებლად გაწეული მუშაობა, ჩატარდა რესპუბლიკური დარგობრივი და ზონალური თათბირ-სემინარები. 1976 წლის ოქტომბერში საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ადმინისტრაციული ორგანოების განყოფილების ინიციატივით, რესპუბლიკის სახალხო კონტროლის კომიტეტთან ერთად მოეწყო რესპუბლიკის ადმინისტრაციული ორგანოების სახალხო კონტროლის ჯგუფის თავმჯდომარეთა თათბირ-სემინარი, და ეს შემთხვევითი არ იყო. ჩვენი მუშაობის ერთ-ერთ ხარვეზად ითვლებოდა ის, რომ სუსტი იყო საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის კომიტეტის დახმარება და ხელმძღვანელობა ადმინისტრაციული ორგანოების სახალხო კონტროლის ჯგუფებისა და საგუშაგოებისადმი. თათბირ-სემინარი სწორედ ამ ხარვეზის შევსებას, მომავალი მუშაობის კონტაქტებისა და ურთიერთობის განმტკიცებას ისახავდა მიზნად. გარდა ამისა აღნიშნული ღონისძიება იმითაც იყო ნაკარნახევი, რომ მათ მუშაობის თავისებურება, სპეციფიკა აქვთ.

სახალხო კონტროლის ჯგუფები და საგუშაგოები თავისი მოვალეობის განხორციელების დროს არ ერევიან სისხლის სამართლისა და სამოქალაქო საქმეების განხილვა-გადაწყვეტაში, არ არღვევენ პროცესუალურ გარანტიებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ პროკურორების, მოსამართლეების, საგამოძიებო აპარატის მუშაკთა დამოკიდებულებას. მათი მოვალეობაა იზრუნონ შესრულების კონტროლზე, შეამოწმონ მშრომელთა წერილებისა და განცხადებების განხილვის, სამეურნეო საფინანსო საქმიანობის მდგომარეობა, სისხლის სამართლის საქმეების აღძვრის დროულობა. ადმინისტრაციულ ან გარესამსახურის განყოფილებაში ჯგუფები ამოწმებენ უბნის ინსპექტორების მუშაობას ბოროტმოქმედების ჩადენის თავიდან აცილების ან გამომჟღავნების, აგრეთვე ბოროტმოქმედის ძებნის, დისციპლინის დაცვის და საბადრაგო-საგუშაგოს სამსახურის ოპერატიულობას.

თათბირ-სემინარზე აღინიშნა, რომ ადმინისტრაციული ორგანოების სახალხო კონტროლის ჯგუფებისა და საგუშაგოების ერთი ნაწილი სათანადოდ ვერ ერკვევა თავის ფუნქციებში და ვერ იყენებს სახალხო კონტროლის ორგანოების დებულებით მინიჭებულ უფლება-მოვალეობას. განსაკუთრებით გამახვილდა ყურადღება ადმინისტრაციული ორგანოების სახალხო კონტროლის

ჯგუფებისა და საგუშაგოების წევრების სამართლებრივი ცოდნის დონის ამაღლების, აგრეთვე პროფილაქტიკური ღონისძიებების ფორმებისა და მეთოდების დახვეწა-გაუმჯობესების საკითხებზე. სეროზული საუბარი გაიმართა ადმინისტრაციული ორგანოების სახალხო კონტროლის ჯგუფების ამოცანებზე, სოციალისტური საკუთრების დაცვის პრობლემურ საკითხებზე. თათბირ-სემინარმა დიდი როლი შეასრულა სახალხო კონტროლის კომიტეტებისა და ადმინისტრაციული ორგანოების კონტაქტების განსამტკიცებლად.

თათბირ-სემინარმა მიიღო რეკომენდაცია, რომელიც დაამტკიცა რესპუბლიკის სახალხო კონტროლის კომიტეტმა და დაუგზავნა ადმინისტრაციული ორგანოების სახალხო კონტროლის ჯგუფებს, საქალაქო და რაიონულ კომიტეტებს სახელმძღვანელოდ.

საქართველოს სსრ სახალხო კონტროლის კომიტეტის მიერ სოციალისტური საკუთრების დაცვის მიზნით მოწყობილი შემოწმებები და დათვალიერება საყურადღებო და მნიშვნელოვანია. ჩვენ ისიც კარგად გვესმის, რომ რესპუბლიკის მასშტაბით შემოწმებების მოწყობა, ჩვენი საშუალებებისა და შესაძლებლობების კოორდინაციის ორგანიზაციულად გადაწყვეტის ღონისძიებები, მხოლოდ პირველი ნაბიჯებია, მაგრამ გვჯერა, რომ ისინი სათანადო შედეგს გამოიღებს. ფიქრობთ გავაერთიანოთ მთელი საკონტროლო ორგანოების ძალები, ყოველსომცველი, კვალიფიციური და კომპლექსური გავხადოთ თვითეული შემოწმება, რათა მან თვალსაჩინო ქმედითი დახმარება გაუწიოს პარტიულ და საბჭოთა ორგანოებს ადგილებზე რეალური მდგომარეობის დასადგენად, არსებული ნაკლოვანებების გამოსავლინებლად და აღმოსაფხვრელად.

სახალხო კონტროლის ორგანოების მუშაობის მთავარი შინაარსი და მიზანი ის არის, რომ არ დაუშვათ სოციალისტური საკუთრების გატაცება, შევქმნათ ქმედითი საზოგადოებრივი აზრი ნეგატიური მოვლენების სალიკვიდაციოდ, სახალხო დოვლათის დატაცებათა ყველა არხისა და ხვრელის გადასაკეტად. სოციალისტური საკუთრების დაცვის, უყარათობისა და გამფლანგველობის, სხვადასხვა სახის დარღვევების წინააღმდეგ ბრძოლაში უფრო ფართოდ უნდა იქნას გამოყენებული ის უფლებები, რომლებიც კომიტეტებსა და ჯგუფებს სსრ კავშირის სახალხო კონტროლის ორგანოების შესახებ დებულებით აქვთ მინიჭებული.

პრასკულწლოვანთა ქმედუნარიანობის უარგლები

ლ. გელუჯაშვილი

მოქალაქეთა ქმედუნარიანობის ლეგალური განსაზღვრა მოცემულია საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-11 მუხლში. სამოქალაქო ქმედუნარიანობა არის „მოქალაქის უნარი თავისი მოქმედებით შეიძინოს სამოქალაქო უფლებები და იკისროს სამოქალაქო ვალდებულებანი“. სამოქალაქო სამართლის თეორიაში არსებობს სამოქალაქო ქმედუნარიანობის ცნების განვრცობითი ახსნა-განმარტების ტენდენცია. ო. ს. იოფე, ა. ი. პავარსი, ა. ვ. მიცკევიჩი ქმედუნარიანობის ცნებაში გულისხმობენ არა მარტო მოქმედებას, რომელიც მიმართულია უფლება მოვალეობის შესაძენად, არამედ დელიქტუნარიანობასაც — პასუხისმგებლობას ზიანის მიყენებისათვის.¹ უფრო აფართოებენ სამოქალაქო ქმედუნარიანობის კატეგორიის ფარგლებს ლ. გ. კუზნეცოვა და ი. ნ. შევჩენკო, რომლებიც თვლიან, რომ იგი მოიცავს ა) უფლებამომქმედ, ბ) უფლებამომხორციელებელ და ვ) უფლებამომსრულებელ, გ) უფლებამომკარგულებელ და დ) დელიქტუნარიანობას.²

ჩვენი აზრით, სამოქალაქო ქმედუნარიანობის კატეგორიის გაფართოებული ახსნა-განმარტება შეესაბამება მოქმედი კანონმდებლობის გამოყენების პრაქტიკას. მეორეს მხრივ ქმედუნარიანობის კატეგორიის ამგვარ ფართო გაგებასაც აქვს ზღვარი, წინააღმდეგ შემთხვევაში თვით ამ კატეგორიის შეიქცევა დაეკარგოს აზრი და მნიშვნელობა.³ სწორედ ამგვარ პოზიციიდან გამომდინარე ვიხილავთ არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობის საკითხებს.

მოკავშირე რესპუბლიკების პირველი სამოქალაქო სამართლის კოდექსები ზუსტად მიჯნავენ უფლებამომხორციელების ცნებას არსებითად და ტერმინოლოგიურადაც⁴, ხოლო 1962 წლის სამოქალაქო კანონმდებლობის საფუძვლები იმეორებენ მოკავშირე რესპუბლიკების პირველ კოდექსებში მოცემულ ქმედუნარიანობის ცნებას.

ლიტერატურაში მოქალაქეთა დიფერენციაციისას ქმედუნარიანობის ხარისხის მიხედვით, ასაკობრივი ან სამედიცინო კრიტერიუმების შესაბამისად მათ ჩვეულებრივ 5 ჯგუფად ყოფენ⁵.

- 1) სრული ქმედუნარიანობის მქონე პირები (18 წლის ასაკს მიღწეულები)
- 2) არასრულწლოვანები 15-დან 18 წლამდე.

¹ См. О. С. Иоффе «Советское гражданское право, Л., 1965 г., т. I, стр. 102; А. Я. Паварс — О проблеме гражданско-правового регулирования частичной дееспособности несовершеннолетних, («Правоведение», 1967 г. № 4, стр. 66); А. В. Мицкевич — Субъекты советского права. М., 1962 г. стр. 60—61.

² См. Л. Г. Кузнецова, Я. Н. Шевченко — Гражданско-правовое положение несовершеннолетних. М., 1968, стр. 18.

³ См. Я. Р. Веберс — Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве. Рига, 1976 г. стр. 122.

⁴ См. Гражданское законодательство СССР и союзных республик М., 1957 г.

⁵ См. Советское гражданское право, под редакцией О. А. Красавчикова, т. I, М., 1972 г. стр. 86.

3) არასრულწლოვანები 15 წლამდე (მცირეწლოვანები)

4) შეზღუდული ქმედუნარიანები (ალკოპოლიკები და ნარკომანები)

5) სრულწლოვანი არაქმედუნარიანი პირები, რომლებიც ასეთებად ცნობილი არიან სასამართლოს მიერ (სულით ავადმყოფები და ჰკუთასუსტები).

ჩვენს მიერ განხილული იქნება არასრულწლოვანთა (15 წლამდე და 15-დან 18 წლამდე) ქმედუნარიანობის საკითხები. მოკავშირე რესპუბლიკების ამჟამად მოქმედი კანონმდებლობის მიღებამდე, 18 წელს მიუღწეველ არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობა არ იყო ერთნაირი, მაგრამ ეს განსხვავება იყო უფრო არსებითი, ვიდრე ამჟამად. მცირეწლოვანებს, ე. ი. პირებს, რომლებიც არ იყვნენ 14 წლის ასაკს მიღწეულნი, კანონით სრულად არ გააჩნდათ ქმედუნარიანობა. მაგრამ ეს არ ასახავდა საქმის ფაქტიურ გარემოებას, ვინაიდან პრაქტიკაში არავინ არ თვლიდა სადავოდ მცირეწლოვან მოქალაქეთა მიერ ყოველდღე და ყოველსაათს შესრულებულ მრავალ წვრილმან ვარიებებს.

მაგრამ 14 წლამდე არასრულწლოვანთა სრული არაქმედუნარიანობის პრინციპში შეტანილ იქნა ცვლილებები საკანონმდებლო წესით. სახელმწიფო შრომითი შემნახველ საღაროების წესდების მე-18 მუხლის თანახმად ყველა არასრულწლოვანს ასაკის მიუხედავად მიეცა უფლება შეეტანა თავის სახელზე შენატანი შემსალაროში და განეკარგა იგი⁶.

სრული არაქმედუნარიანობის პრინციპიდან გამონაკლისი იყო ასევე დაშვებული 1943 წლის 8 სექტემბრის სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულების — „შვილად აყვანის შესახებ“ მე-3 მუხლით, რომლის თანახმად ათი წლის ასაკს მიღწეული ბავშვების შვილად აყვანა, მათთვის შვილად ამყვანის სახელისა და მამის სახელის მინიჭება, ასევე შვილად ამყვანთა ჩაწერა მშობლებად არ დაიშვება შვილად აყვანილთა თანხმობის გარეშე⁷.

ამჟამად მოქმედმა სამოქალაქო კანონმდებლობამ პირველად მიანიჭა არასრულწლოვანებს 15 წლის ასაკამდე სამოქალაქო ქმედუნარიანობა.

ითვალისწინებს რა განსახილველი კატეგორიის მოქალაქეთა ქმედუნარიანობას, ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის სამოქალაქო კოდექსები ერთნაირად აყალიბებენ საერთო პრინციპს: 15 წელს მიუღწეველი არასრულწლოვანების მავიერ ვარიებებს სდებენ მათი სახელით მშობლები, შვილად ამყვანები ან მეურვეები“.

ამასთან ერთად კოდექსებს შემოაქვთ ახალი და მეტად მნიშვნელოვანი ნორმა, რომელიც ადგენს მცირეწლოვანთა მიერ წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ვარიებათა დადების უფლებას. არასრულწლოვანთა სამოქალაქო ქმედუნარიანობის ეს სახე ჩამოყალიბებულია საქართველოს სსრ და უმრავლეს მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსებში შემდეგი რედაქციით: „თხუთმეტი წლის ასაკს მიუღწეველ არასრულწლოვანს უფლება აქვს დამოუკიდებლად დასდოს წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ვარიება“.

უკრაინის სამოქალაქო კოდექსი ამ საკითხს ცოტა სხვაგვარად წყვეტს. მე-14 მუხლის პირველ ნაწილში იგი ადგენს: „15 წლის ასაკს მიუღწეველი არა-

⁶ დამაჯერებლობას მოკლებულია ზოგიერთი ავტორის მოსაზრება, რომ ასეთი ვარიების დადებისას, თანხმობას კანონიერი წარმომადგენლები გამოხატავენ დუმილით. (См. И. Г. Панайотов — Советское гражданское право, М., 1959 г. т. I, стр. 87).

⁷ См. СП СССР, 1948 г., № 7, стр. 89.

⁸ См. Сборник Законов СССР, М., 1968 г., т. II, стр. 409.

სრულწლოვანის მაგიერ მათი სახელით ვარიგებას დებენ მშობლები (შვილად ამყვანები) ან შეურვეები. ისინი უფლებამოსილნი არიან დასდონ მხოლოდ წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ვარიგებანი⁹. ეს კოდექსი მითითებული მუხლის ერთ ნაწილში შეიცავს ორ დამოუკიდებელ არსებითად განსხვავებულ და მეტად მნიშვნელოვან სამოქალაქო სამართლის ნორმას.

ამრიგად, უკრაინის სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსმა, რომელმაც სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსების უმრავლესობისაგან განსხვავებით გააერთიანა ეს ორი არაერთგვაროვანი ნორმა მე-14 მუხლის ერთ ნაწილში, რედაქციულად არ გაუსვა ხაზი მათ დამოუკიდებელ მნიშვნელობას. ამას გარდა, ამ რესპუბლიკის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, ლაპარაკობს რა 15 წელს მიუღწეველი არასრულწლოვანების ქმედუნარიანობაზე, მიუთითებს, რომ ისინი უფლებამოსილნი არიან დადონ მხოლოდ წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ვარიგებანი. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ამ ნორმის ასეთი რედაქცია სრულად არ ასახავს 15 წლამდე არასრულწლოვანთა უფლებაუნარიანობის ფაქტიურ მოცულობას, ვინაიდან ისინი უფლებამოსილნი არიან დადონ არა მარტო წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ვარიგებანი, არამედ შესარტულონ ზოგიერთი სხვა იურიდიული მნიშვნელობის მოქმედებანი (მაგალითად, შეიტანონ ანაბარი შემნახველ სალაროში და განკარგონ იგი).

მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო კოდექსები, ნებას რთავენ რა 15 წელს მიუღწეველ არასრულწლოვანებს დასდონ წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ვარიგებანი, უთითებენ მათ უფლებაზე — გააკეთონ ეს დამოუკიდებლად.

მათგან განსხვავებით უკრაინის რესპუბლიკის სამოქალაქო კოდექსი სიტყვას „დამოუკიდებლად“ არ ხმარობს⁹, რაც ერთგვარად ზღუდავს არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობას.

განსახილველი საკითხის უფრო ფართო ანალიზისათვის ყურადღება უნდა მივაქციოთ ყაზახეთის სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-13 მუხლს, რომელიც სხვანაირად წყვეტს 15 წელს მიუღწეველი პირების ქმედუნარიანობის პრობლემას: „არასრულწლოვანები 15 წლის ასაკამდე უფლებამოსილნი არიან დამოუკიდებლად დასდონ მხოლოდ მათი ასაკისათვის შესაფერისი წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ვარიგებანი, რომლებიც სრულდება მათი დადებისთანავე“.

პირველად შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის ასეთი ფორმულირება უფრო კონკრეტულად და უფრო ზუსტად გამოხატავს ამ ჯგუფის პირთა ქმედუნარიანობის შინაარსს. კონკრეტულობისა და სიზუსტის ელემენტები აქ ჩანს, მაგრამ ამ მუხლის ასეთი რედაქცია მთლიანობაში, ჩვენის აზრით, არ არის გამართული.

ამ რესპუბლიკის არასრულწლოვანები 15 წლამდე, ისევე, როგორც სხვა რესპუბლიკებისა, სდებენ მათი ასაკისათვის შესატყვის მრავალ წვრილმან ვარიგებას საყოფაცხოვრებო დაკვეთის ხელშეკრულებით (ფენსაცმლის, ტანსაცმლის, სასკოლო ინვენტარისა და სხვა შეკვეთებზე). მათ შეუძლიათ იყვნენ იმ ურთიერთობათა სუბიექტები, რომლებიც აღმოცენდებიან შენახვის, გადაზიდვის ხელშეკრულების შედეგად. ეს ვარიგებანი, როგორც ცნობილია, ყოველთვის როდის სრულდება მათი დადებისთანავე. თუ დავეყრდნობით მითითებუ-

⁹ См. ст. 14 ГК Украинской ССР.

ლი ნორმის სიტყვა-სიტყვით აზრს, მაშინ ყველა ეს სამოქალაქო სამართლებრივი გარიგებანი უნდა მივიჩნიოთ ბათილად, ვინაიდან ისინი არ შეესაბამებიან კანონის მოთხოვნებს.

სახელმწიფო შრომითი შემნახველი სალოაროების წესდების მე-18 პუნქტი უფლებას აძლევს მათ შეიტანონ ანაბრები და განკარგონ ისინი დამოუკიდებლად.

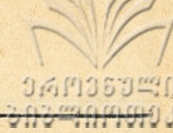
ამას გარდა, აღნიშნული კატეგორიის არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის დასახასიათებლად ხაზი უნდა გავუსვათ, იმას, რომ მათ, არსებული ნორმებით, თავიანთი პირადი შემოქმედებით შეუძლიათ შეიძინონ უფლებები და იკისრონ ვალდებულებანი, რომლებიც თავიანთი შინაარსითა და იურიდიული ბუნებით ახლოს დგანან სამოქალაქო სამართლებრივთან, ასე, მაგალითად შვილად აყვანისას საჭიროა შვილად აყვანილის თანხმობა, თუ მან მიადწია ათი წლის ასაკს.¹⁰ ასეთ შემთხვევაში კანონი არ აკეთებს არავითარ გამონაკლისს, არ ითვალისწინებს არავითარ დამატებით პირობებს, ანიჭებს რა ამით აღნიშნული ასაკის არასრულწლოვანის თანხმობას გადამწყვეტ იურიდიულ მნიშვნელობას.

მოკავშირე რესპუბლიკების ახალი საოჯახო კოდექსები სამართალშემქმნელ მნიშვნელობას ანიჭებენ ასევე არასრულწლოვანის ცალკეულ პირად მოქმედებას.

ამრიგად, ძნელი არ არის შევამჩნიოთ, რომ სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების საქორწინო და საოჯახო კანონმდებლობა ითვალისწინებს ცალკეულ შემთხვევებს, როდესაც 15 წლამდე არასრულწლოვანების დამოუკიდებელი მოქმედება არის როგორც საქორწინო-საოჯახო, ისე სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში უფლებამოვალეობათა წარმოშობის, შეცვლის ან შეწყვეტის საფუძველი. აღნიშნული ასაკის არასრულწლოვანებს რთავს რა ნების თავისი მოქმედებით მოიპოვონ უფლებები და შექმნან ვალდებულებანი არა მარტო თავისთვის, არამედ სხვა პირებისათვის, საოჯახო სამართლის ნორმები მნიშვნელოვნად აფართოვებს მათ სამოქალაქო სამართლებრივ ქმედუნარიანობას.

ჩვენის აზრით 15 წლამდე ბავშვების ფიზიკური და გონებრივი განვითარების და დამკვიდრებული პრაქტიკის გათვალისწინებით სასურველია შეტანილ იქნეს კანონში სათანადო დამატება ქმედუნარიანობის წარმოშობის დასაწყისის მითითებით. შეიძლება მიდწევა, ჩვენის აზრით, შეიძლება იყოს ისეთი გარემოება, რომლის ძალითაც წარმოიშობა კანონში გათვალისწინებული იურიდიული მნიშვნელობის მოქმედებათა შესრულების უფლება. ამ ასაკიდან იწყება სწავლა სკოლაში, ბავშვი იღებს ერთგვარ დამოუკიდებლობას, მას შეუძლია ცალკეული საყოფაცხოვრებო გარიგებათა დადება. ამასთან დაკავშირებით მიზანშეწონილია შეიცვალოს საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-13 და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების შესაბამისი მუხლები, იგი შეიძლება ჩამოყალიბდეს დაახლოებით ასეთი რედაქციით: „15 წელს მიუღწევველ არასრულწლოვანთა მაგიერ გარიგებას დებენ მათი სახელით მშობლები, შვილად

¹⁰ საინტერესოა აღინიშნოს, რომ საზღვარგარეთის სოციალისტური ქვეყნების საქორწინო საოჯახო კანონმდებლობა ბავშვის თანხმობას შვილად აყვანაზე ითვალისწინებს უფრო მაღალი ასაკიდან; ასე მაგ. პოლონეთის სახალხო რესპუბლიკის საოჯახო და სამეურნეო კოდექსის 118-ე მუხლი განსაზღვრავს: „შვილად აყვანისათვის აუცილებელია შვილად აყვანილის თანხმობა, თუ მის ცამეტი წელი შეუსრულდა“.

ამყვანები ან მეურვეები, არასრულწლოვანებს შვიდიდან თხუთმეტ წლამდე უფლება აქვთ დამოუკიდებლად დასდონ წვრილმანი საყოფაცხოვრებო გარიგებანი“.

ამ მუხლის მესამე ნაწილი, სადაც ხაზგასმულია, რომ არასრულწლოვანს უფლება აქვს შეიტანოს საკრედიტო დაწესებულებაში ანაბარი და განკარგოს იგი — განსაზღვრულია სსრ კავშირის კანონმდებლობით და შეიძლება საერთოდ არ იყოს, როგორც ეს ბელორუსიის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის ანალოგიურ მუხლშია.

საკრედიტო და საანგარიშსწორებო ურთიერთობათა მომწესრიგებელი საერთო საკავშირო ნორმების შემდგომი სრულყოფისას, მიზანშეწონილია დაზუსტდეს არასრულწლოვან მენაბრეთა ასაკი.

სახელმწიფო, განსაზღვრავს რა მოქალაქეთა ქმედუნარიანობის მოცულობას სხვა ფაქტებთან ერთად მხედველობაში იღებს მათ ასაკსაც. ექსპლოატორული კლასების ეგოისტური ინტერესებიდან გამომდინარე საზოგადოებაში გაბატონებული კლასი, თავისთვის სასარგებლო ქცევის წესების (ნორმების) დადგენისას გვერდს არ უხვევს ამ საკითხსაც. სწორედ კაპიტალისტური საზოგადოების ეკონომიური საფუძვლის შენარჩუნებისა და განმტკიცების ინტერესებით აიხსნება ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებში სრულწლოვანების მაღალი ასაკი (21 წელი). ამით შეზღუდულია ახალგაზრდა მშრომელთა მონაწილეობა ქონებრივ ურთიერთობებში.

მიუთითებს რა სამოქალაქო სიმწიფის ზღურბლზე, ოციანი წლების მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო კოდექსებმა განსაზღვრეს ასევე 14-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანების ქმედუნარიანობის მოცულობა და შინაარსი. ამ კოდექსებმა ამ ასაკის პირებს მიანიჭეს ნაწილობრივი (შეზღუდული) ქმედუნარიანობა. მისი მოცულობა განსაზღვრული იყო საქარუველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-9 და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსების შესაბამისი მუხლებით. არასრულწლოვანებს შეეძლოთ დაეღოთ გარიგებანი თავიანთი კანონიერი წარმომადგენლების (მშობლები, შვილად ამყვანები, მეურვეები) თანხმობით. მათ უფლება ქონდათ დამოუკიდებლად განეკარგათ თავიანთი ხელფასი და პასუხი უნდა ეგოთ იმ ზიანისათვის, რომელიც მიაყენა მათმა მოქმედებამ სხვა პირებს.

არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობა მნიშვნელოვნად ფართოვდება სამუშაოზე მიღებისას, ვინაიდან მას შეუძლია დამოუკიდებლად განკარგოს თავისი ხელფასი.

სოციალისტურ საზოგადოებაში არასრულწლოვანის შრომითი უფლებები ყოველთვის იყო გათანაბრებული შრომითი ხელშეკრულების მოზარდილი სუბიექტების ანალოგიურ უფლებებთან. ამიტომ მათი უფლება — დამოუკიდებლად განკარგონ ხელფასი ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე, კარგად შეეხამება სოციალისტურ შრომით ურთიერთობებში სუბიექტების სრული თანასწორუფლებიანობის პრინციპს.

გარდა ამისა, არასრულწლოვანები 14 წლიდან პასუხისმგებელნი იყვნენ სამოქალაქო სამართლებრივი წესით იმ ქონებრივი ზიანისათვის, რომლებსაც ისინი მიაყენებდნენ სხვა პირებს, თავისი მარალსაწინააღმდეგო მოქმედებით.

ამრიგად, აუცილებელია ხაზი გაესვას, რომ 14-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობის მოცულობა, გათვალისწინებული მოკავშირე რე-

სუბლიკების პირველ სამოქალაქო სამართლის კოდექსებში, საკმაოდ ფართო იყო და მათი მონაწილეობა ქონებრივ ურთიერთობებში საკმაოდ მნიშვნელოვანი. მაგრამ, ჩვენმა სინამდვილემ უფრო მნიშვნელოვნად გააფართოვა ამ ასაკის მოქალაქეთა ლეგალური ქმედუნარიანობა. ასე, მაგალითად, არასრულწლოვანები მასიურად სდებენ საყოფაცხოვრებო ხასიათის სხვადასხვა სამოქალაქო-სამართლებრივ გარიგებებს კანონიერ წარმომადგენელთა სპეციალური ნებართვის გარეშე.

ეს გარიგებები ეწინააღმდეგებოდა კანონის ზუსტ აზრს; მაგრამ შეესატყვიებოდა დროს, პასუხობდა სახელმწიფოსა და არასრულწლოვან მოქალაქეთა ინტერესებს.

აღნიშნული ასაკის არასრულწლოვანებს უფლება ქონდათ შეეტანათ საკრედიტო დაწესებულებებში ანაბრები და დამოუკიდებლად განეკარგათ ისინი. ამას გარდა, ისინი თავისი ნების გამოხატულებით ქმნიდნენ საქორწინო-საოჯახო ურთიერთობებში ქონებრივ უფლებათა და მოვალეობათა მთელ კომპლექსს.

1963-1965 წლებში მიღებულმა მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსებმა მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანეს არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის ინსტიტუტში. უპირველსად, შეცვლილ იქნა ასაკი, ე. ი. ამ კატეგორიის პირთა ქმედუნარიანობა, წარმოიშობა არა 14, არამედ 15 წლიდან (იხ. სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლი). დატულია ხანგრძლივი პრაქტიკით შემოწმებული საერთო პრინციპი, რომლის თანახმადაც 15-18 წლის ასაკის პირები სდებენ გარიგებას მშობლების, შვილად ამყვანების ან მზრუნველთა ნებართვით.

არასრულწლოვანთა უფლება დასდონ გარიგება თავიანთი კანონიერი წარმომადგენლების თანხმობით არის მათი ქმედუნარიანობის მეტად არსებითი ელემენტი. ამის უფლება აქვთ ამ ასაკის ყველა არასრულწლოვანებს და ამიტომ მას შეიძლება ეწოდოს საყოველთაო, იგი აუცილებელია გარიგებათა უმრავლესობისათვის. კანონის მოთხოვნა იურიდიული მნიშვნელობის მოქმედებათა განხორციელებისა კანონიერ წარმომადგენელთა თანხმობით, არსებითად ახდენს ვავლენას არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის ინსტიტუტის დახასიათებაზე. ქმედუნარიანობის ეს სახე არ არის სრული, იგი შეზღუდულია განსაზღვრულ ნაწილში, არასრულწლოვანები ებმებიან სამართლებრივ ურთიერთობებში დამოუკიდებლად, თავიანთი საკუთარი მოქმედებით ქმნიან სამოქალაქო უფლებებსა და მოვალეობებს, მაგრამ კანონიერ წარმომადგენელთა თანხმობის გარეშე მათი განხორციელებისას ისინი დადგენილი წესით შეიძლება გაუქმებული იქნეს.

სამოქალაქო კანონმდებლობა არ იზღუდება 15-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანებისათვის უფლების მიცემით დასდონ გარიგება თავიანთი წარმომადგენლების ნებართვით, არამედ მნიშვნელოვანწილად აფართოებენ ქმედუნარიანობას მათთვის დამოუკიდებელი უფლების მინიჭებით — დასდონ წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ხასიათის გარიგებები, განკარგონ თავიანთი ხელფასი ან სტიპენდია, განხორციელონ საავტორო და საგამომგონებლო უფლება, მათ ნაწარმოებებზე, აღმოჩენასა, გამოგონებასა და რაციონალიზატორულ წინადადებაზე. არასრულწლოვანთა ყველა ჩამოთვლილი უფლებამოსილება პლუს მათი უფლება კანონიერ წარმომადგენელთა თანხმობით დასდონ გარიგება

ბა ერთობლივად ძირითადად განსაზღვრავენ ქმედუნარიანობის შინაარსს. იგი ყველა მოკავშირე რესპუბლიკაში იდენტური არაა. საქართველოს სსრ და რუსეთის სფსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსები, ყველა სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსებისაგან განსხვავებით, ამ ასაკის არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის შინაარსის განსაზღვრისას არ მიუთითებენ, რომ მათ შეუძლიათ დამოუკიდებლად განახორციელონ უფლება თავიანთ რაციონალიზატორულ წინადადებაზე.

სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსებისაგან განსხვავებით, საქართველოსა და რუსეთის სამოქალაქო სამართლის კოდექსები არ ანიჭებენ 15-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანებს შესაძლებლობას დამოუკიდებლად განახორციელონ თავიანთი უფლება აღმოჩენაზე. ამიტომ, ვფიქრობთ, რომ მიზანშეწონილია სათანადოდ შეიცვალოს საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლის რედაქცია.

არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის ელემენტებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს მათ უფლებას დამოუკიდებლად დასდონ წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ხასიათის გარიგებანი. ანალოგიური უფლება აქვთ მოქალაქეებსაც 15 წლამდე.

ქმედუნარიანობის მეტად მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს მოკავშირე რესპუბლიკების ყველა სამოქალაქო სამართლის კოდექსებში განმტკიცებული არასრულწლოვანთა უფლება დამოუკიდებლად განკარგოს თავისი ხელფასი და სტიპენდია. ეს სრულწლოვანებს მიუღწეველ პირთა ქმედუნარიანობის მოცულობის არსებითი ელემენტია. არასრულწლოვანი მუშა ან მოსამსახურე, ასევე უმაღლესი ან სპეციალური საშუალო სასწავლებლის მოსწავლე უფლებამოსილია დამოუკიდებლად, როგორც სამოქალაქო სამართლის ურთიერთობის სუბიექტმა, განკარგოს თავისი ხელფასი ან სტიპენდია. მაგრამ სამოქალაქო ქმედუნარიანობის ზემოაღნიშნულ პირველ ელემენტთან შედარებით, ხელფასის ან სტიპენდიის თავისუფალი განკარგვის უფლებას აქვს გამოყენების უფრო ვიწრო სფერო, ვინაიდან ეს უფლება აქვს არა ყველა 15-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანს, როგორც ამას ადგილი აქვს წვრილმან საყოფაცხოვრებო ხასიათის გარიგების დროს, არამედ მხოლოდ მომუშავეებს, მოსწავლეებს, რომელთაც ხელფასი ან სტიპენდია გააჩნიათ.

ამრიგად, მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსების მხოლოდ ერთი მუხლის შედარებითი ანალიზი, რომელიც აწესებს 15-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის ინსტიტუტს, გვიჩვენებს: 1) მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო კანონმდებლობით დადგენილი არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის მოცულობა, ძირითადად ერთნაირია. ჩვენის აზრით, მხოლოდ საქართველოს სსრ და რსფსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსებმა სრულად არ ასახეს ქმედუნარიანობის მოცულობა. 2) ზოგიერთი სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, ადგენს რა არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის საზღვრებს, რედაქციულად არ გამოყოფს უფრო მნიშვნელოვან ელემენტებს, ხოლო საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსმა ერთი წინადადებით (მუხლი 14) ჩამოაყალიბა ყველა ძირითადი და მეტად განსხვავებული ცნება, ისეთი დიდი, რთული და არაერთგვაროვანი მოვლენისა, როგორც არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობა, 3) მოკავშირე რესპუბლიკების ზოგიერთი კოდექსი, ქმნის რა არასრულწლოვანთა ამგვარ ქმედუნარიანობის

ელემენტების სისტემას და განსაზღვრავს რა მათ თანმიმდევრობას, ყოველთვის არ იღებს მხედველობაში ცალკეული ელემენტის მნიშვნელობასა და თავისებურებას.

ყოველივე ამას მივყევართ დასკვნამდე, რომ მომავალში, აუცილებელია საერთო საკავშირო ნორმაში განისაზღვროს არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის ინსტიტუტის ძირითადი დებულებები, უფრო დაზუსტდეს მისი მოცულობა და ჩამოყალიბდეს ქმედუნარიანობის ელემენტები მეცნიერულად დასაბუთებული თანმიმდევრობით.

გარიგების დადება კანონიერ წარმომადგენელთა თანხმობით არსებითად არ ამცირებს არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის მოცულობას. ისინი გარიგებას თვითონ სდებენ. სამოქალაქო უფლებებისა და ვალდებულებების აღმოცენების, შეცვლისა და შეწყვეტისაკენ მიმართული მოქმედება, ეს მაინც მათი მოქმედებაა და არა მშობლების, შვილად ამყვანებისა და მეურვეების. არასრულწლოვანი, განსაკუთრებით უფრო მაღალი ასაკისა (16-17 წლისა), სხვადასხვა გარიგებას მასიურად სდებს, მათ შორის ისეთსაც რომელიც გამოდის წვრილმანი საყოფაცხოვრებო ხასიათის ფარგლებიდან და, როგორც წესი, ამ დროს არავინ აზუსტებს მის ასაკს და არ ინტერესდება არის თუ არა ამგვარ მოქმედებაზე კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობა.

მხოლოდ ზოგიერთი ურთიერთობის აღმოცენებისას ზუსტდება სუბიექტის ასაკი, მისი ქმედუნარიანობა. ასე, მაგალითად, არასრულწლოვანის მიერ პრაქტიკულად არ შეიძლება დადებულ იქნეს არცერთი გარიგება ნოტარიალური ფორმით მშობლის, შვილად ამყვანის, მზრუნველის თანხმობის მიუხედავად, ვინაიდან ნოტარიუსი ან სასოფლო საბჭოს მუშაკი, რომელიც ნოტარიულ მოქმედებას ასრულებს, ვალდებულია შეამოწმოს გარიგების მონაწილეთა ქმედუნარიანობა. ლიტერატურაში ყოველთვის ხაზგასმულია, რომ გარიგება, აღმოცენებული არასრულწლოვანთა დამოუკიდებელი, არასანქციონირებული მოქმედებით, ბათილია. ო. ს. იოფე იკვლევდა რა ასეთ გარიგებას, წერდა: „თუ მხედველობაში მივიღებთ მათ იურიდიულ შედეგს, მაშინ ასეთი გარიგება არსებითად არაფრით არ განსხვავდება სრულიად არაქმედუნარიანების მიერ დადებული გარიგებისაგან: ისინი ბათილია მშობლებისა ან მზრუნველობის თანხმობის არ არსებობის გამო. მაგრამ როდესაც არაქმედუნარიანთა გარიგება არავითარი პირობების არსებობისას არ შედის მოქმედებაში, ნაწილობრივ ქმედუნარიანთა გარიგებამ შეიძლება მიიღოს იურიდიული ძალა, თუ მათ დადებაზე თანხმობა შემდეგში მოცემული იქნება აღნიშნული პირობების მიერ“¹¹.

არასრულწლოვანის მიერ კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობის გარეშე დადებული გარიგების ბათილობის შესახებ აზრი, გაზიარებულია საბჭოთა ცივილისტების უმრავლესობის მიერ.

არასრულწლოვანის მიერ დადებულ გარიგებაზე მშობლის, შვილად ამყვანის, მზრუნველის თანხმობის სამართლებრივ ბუნებას იურიდიულ ლიტერატურაში საკმაოდ დიდი ყურადღება ეთმობა. ბევრ მეცნიერს ეს თანხმობა ესმის როგორც საშუალება, რომელიც ასრულებს არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობას.

¹¹ См. О. С. Иоффе — Советское гражданское право, ЛГУ, 1958 г. стр. 210, его же, Сов. Гражданское право., М., 1967 г. стр. 270.

ო. ა. კრასავჩიკოვი, ასაბუთებს რა ამ თვალსაზრისს, აღნიშნავს: განსაზღვრული იურიდიული ფაქტების ნათესაობის, შვილად აყვანის და ა. შ. არსებობისას ხდება ამ პირთა ქმედუნარიანობის შევსება, ან სრული „შეცვლა“, რომელთაც ასეთი არ გააჩნიათ.¹²

ლ. გ. კუზნეცოვა აღნიშნავს, რომ ასეთი თანხმობა მართლზომიერი, იურიდიულ მოქმედებაა და სვამს საკითხს: „რას წარმოადგენს მშობლის თანხმობა — იურიდიულ საქციელს თუ იურიდიულ აქტს?“ და პასუხობს: „მართლზომიერ მოქმედებათა ეს სახე მიეკუთვნება სამოქალაქო სამართლის იურიდიულ აქტთა რიცხვს, გარიგებათა რიცხვს“, ვინაიდან ამ მოქმედების ჩადენისას მშობლები, შვილად ამყვანები ან მეურვეები ხელს უწყობენ არასრულწლოვანს გარიგების დადებაში, ანუ მოქმედების ჩადენაში, რომელიც უდავოდ მიმართულია განსაზღვრული სამართლებრივი შედეგის დადგომისაკენ.¹³

მშობლის, შვილად ამყვანის, მზრუნველის თანხმობა მართალია, წარმოადგენს მართლზომიერ, იურიდიულ მოქმედებას და მიმართულია განსაზღვრულ სამართლებრივი შედეგის მისაღწევად მაგრამ, ჩვენს აზრით, ეს ჯერ კიდევ საკმარისი არ არის, რომ ასეთი მოქმედება სამოქალაქო სამართლებრივ გარეგებას მივაკუთვნოთ.

მშობლის, შვილად ამყვანის, მზრუნველის თანხმობა არასრულწლოვანის მიერ განსაზღვრული მოქმედების შესრულებაზე, არ ადგენს არავითარ ახალ სამოქალაქო უფლებასა და მოვალეობას, არ სცვლის აზრს და არ წყვეტს მათ მოქმედებას. ეს მოქმედება თავისი იურიდიული ბუნებით უფრო ახლოა იურიდიულ ქცევასთან. ო. ა. კრასავჩიკოვი მას განმარტავს, როგორც მართლზომიერ იურიდიულ მოქმედებას, რომელსაც კანონი უკავშირებს განსაზღვრულ შედეგს, იმისაგან დამოუკიდებლად, იყო თუ არა ეს მოქმედება მიმართული ამ შედეგის დადგომისაკენ.¹⁴

მაგრამ, იურიდიული ქცევის შინაარსის გახსნისას აქ განსაზღვრული სამართლებრივი ურთიერთობა წარმოიშობა, იცვლება ან წყდება კანონთან შესაბამისად, მათი შეხედულება შემსრულებელი პირების ნებისაგან დამოუკიდებლად.¹⁵ ჩვენის აზრით, ეს შეხედულება პირველთან შედარებით უფრო ზუსტად და სრულად ახასიათებს იურიდიულ ქცევას. ამასთან დაკავშირებით ნათელი ხდება, რომ არასრულწლოვანის კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობა გარიგების დადებაზე, თუმცა გარეგნულად გვაგონებს, მაგრამ არ არის იურიდიული ქცევა.

ამგვარი თანხმობა ნებელობითი მოქმედების პირდაპირი შედეგია, იგი წარმოუდგენელია ნების გარეშე.

ამიტომ საკითხზე, თუ რას წარმოადგენს ეს თანხმობა-იურიდიულ ქცევას თუ იურიდიულ აქტს, შეიძლება ვუპასუხოთ: არც ერთს, არც მეორეს, ვინაიდან ამ ცნების იურიდიული ბუნება სხვაგვარია.

¹² См. О. А. Красавчиков — Юридические факты в советском гражданском праве, М., 1958 г. стр. 43—44.

¹³ См. Л. Г. Кузнецова, Я. Н. Шевченко — Гражданскоправовое положение несовершеннолетних, М., 1968 г., стр. 29.

¹⁴ См. Советское гражданское право, М., 1968 г. стр. 96.

¹⁵ В. П. Мозолин, См. Гражданское право, т. I, Учебник для студентов юридических институтов и факультетов, 1969 г. стр. 95.

გარიგების დადებაზე თანხმობა შეიძლება გავიგოთ როგორც გარიგების ნაშვლიანობის ერთ-ერთი პირობა. იგი დადგენილია კანონმდებლობის მიერ არასრულწლოვანის ინტერესებიდან გამომდინარე და უფლებას აძლევს ამ უკანასკნელის წარმომადგენელს მიმართოს სასამართლოს თხოვნით სცნოს გარიგება ბათილად, თუ იგი არ ითვალისწინებს ამ პირობას.

არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობის შინაარსის მეორე ელემენტს წარმოადგენს მისი მოქმედება ხელფასის ან სტიპენდიის განკარგვის მიზნით. არასრულწლოვანის უფლება განკარგოს თავისი ხელფასი, წარმოადგენს გამოწვევას, საერთო ნორმიდან და იგი არ შეიძლება განვრცობით განვმარტოთ.

მოკავშირე რესპუბლიკების 1963-65 წლების სამოქალაქო კოდექსები დადგენილ ურთიერთობათა ასახვის მიზნით მნიშვნელოვნად აფართოებენ არასრულწლოვანთა შესაძლებლობას განკარგონ თავიანთი შრომის ანაზღაურება. მათ ეძლევა უფლება განკარგონ ხელფასი ან სტიპენდია.

შემთხვევით არ არის, რომ მოქმედი კანონმდებლობა აღარ ხმარობს პირველ სამოქალაქო კოდექსების ტერმინს „ხელფასი“.¹⁶ ეს ბუნებრივიცაა, ვინაიდან ისეთი ცნება, როგორც „გამომუშავება“, უფრო ფართოა, იგი მოიცავს ხელფასსაც და ანაზღაურების სხვა სახესაც, რომელიც შეიძლება ჰქონდეს არასრულწლოვანს. არასრულწლოვანის ეს უფლებამოსილება, როგორც სწორად აღნიშნავს ს. მ. კორნეევი, სრულად „შეესაბამება ჩვენს შრომით კანონმდებლობას, რომელიც 16 წლამდე არასრულწლოვანს, ხოლო გამონაკლის შემთხვევაში 15 წლისას აძლევს შრომით ურთიერთობებში მონაწილეობის უფლებას. არასრულწლოვანს, იღებს რა თავის შრომისათვის ანაზღაურებას, შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს განკარგოს იგი.“¹⁷

ამას გარდა, იგი უფლებამოსილია თავისი მოქმედებით განკარგოს კოლმეურნეობაში შრომით მიღებული ანაზღაურება, თავისი ნაწარმოებისა და რაციონალიზატორული წინადადებისათვის საავტორო ანაზღაურება და ა. შ. ასევე ანაზღაურება ნარდობის, შენახვისა და სხვა ხელშეკრულებით.

ზოგიერთი ავტორი არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობის პრობლემის გამოკვლევისას გამოირიცხავს სამოქალაქო სიმწიფეს მიუღწეველი პირის შესაძლებლობას თავისი დამოუკიდებელი მოქმედებით განკარგოს მომავალი შემოსავალი. „ეფიქრობთ, რომ ამჟამად არ არსებობს საფუძველი ჩავთვალოთ არასრულწლოვანი შემძლედი განკარგოს ჯერ კიდევ მიუღებელი შემოსავალი ან სტიპენდია. სხვა მოქალაქეებთან გარიგების დადებისას. ამგვარი გარიგების დადებისათვის არასრულწლოვანს არ გააჩნია სათანადო ცხოვრებისეული გამოცდილება. შესაძლებლობა, ასწონ-დასწონოს ყველა გარემოება, მიიღოს მხედველობაში თუ რა შედეგი მოსდევს გარიგებას, რომ არ დაუშვას თავისათვის

¹⁶ არასრულწლოვანის მიერ ამგვარი ანაზღაურების განკარგვის გავება ჩამოყალიბებულია უკრაინისა და მოლდავეთის სამოქალაქო სამართლის კოდექსებში (მე-13 მუხლი), ისინი ადგენენ ნორმას, რომლის ძალით არასრულწლოვანი „უფლებამოსილია დამოუკიდებლად განკარგოს თავისი ხელფასი ან სტიპენდია“. ამ უფლებამოსილებათა ასეთი რედაქცია უფრო სწორად მიგვაჩნია: უზრუნველსადა აქ მითითებულია, სხვა კოდექსებისაგან განსხვავებით ხელფასზე და ამით ხაზგასმულია მისი მნიშვნელობა არასრულწლოვანის ქონებაში და ამასთან არ არის გამოირიცხული სხვა სახის ფულადი ანაზღაურების განკარგვის შესაძლებლობა.

¹⁷ См. Гражданское право, под редакцией Н. Е. Орловского и С. М. Корнеева, М., 1969 г. т. 1, стр. 110.

საზიანო პირობები“ — ასე ასაბუთებს თავის მოსაზრებას ლ. გ. კუზნეცოვა¹⁸. კიდევ უფრო კატეგორიულია ო. ს. იოფე: „15-დან 18 წლამდე მოზარდის მიერ მომავალი შემოსავლის დამოუკიდებელი განკარგავი აქტების დაუშვებლობა დასაბუთებულია კანონის არა მხოლოდ აზრით, არამედ ზუსტი ტექსტითაც.“¹⁹

ჩვენი ახალგაზრდები უშუალოდ მონაწილეობენ მატერიალური სიკეთის საზოგადოებრივ წარმოებაში და თავისი პირადი შრომით ქმნიან უდიდეს მატერიალურ ფასეულობებს. ახალგაზრდა მშრომელებს აქვთ საკმაო ნებისყოფა იურიდიულ მოქმედებათა შედეგების კრიტიკული შეფასებისა არა მარტო მიღებული, არამედ მომავალი ხელფასის განკარგვისას. ამასთან დაკავშირებით, ჩვენი აზრით, არ არსებობს არავითარი აუცილებლობა შევზღუდოთ არასრულწლოვანის მოქმედება ქონებრივი ურთიერთობის სფეროში შრომით მიღებული ანაზღაურების განკარგვისას.

მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო კანონმდებლობა ადგენს შემოსავლის დამოუკიდებლად განკარგვის უფლებას. კანონის ამგვარი ფორმულირება ჩანს არ იძლევა საფუძველს არასრულწლოვანთათვის მომავალი შემოსავლის განკარგვის აკრძალვისათვის.

თუ დავეთანხმებით აღნიშნულ მოსაზრებას, მაშინ თანმიმდევარნი რომ ვიყოთ, არასრულწლოვანის მიერ მასობრივად დადებული გარიგების დიდი რაოდენობა ბათილად უნდა ვაღიაროთ. ასე მაგალითად, არასრულწლოვანი მუშები და მოსამსახურეები, სრულწლოვან მოქალაქეების მსგავსად სავაჭრო ორგანიზაციებში იძენენ დიდი რაოდენობით ხანგრძლივი სარგებლობის ნივთებს გადასახადის განვადებით. ასეთი ნივთების შექენა კრედიტით მომავალი ხელფასის განკარგვის ტიპური მაგალითია, ვინაიდან გადასახადის განვადება დაშვებულია თორმეტი თვით და მეტიც კი. სავაჭრო ორგანიზაციას გაყიდვისას არ აინტერესებს მყიდველის ქმედუნარიანობის საკითხი, იგი ხელმძღვანელობს იმ ნორმებით, რომლებიც უფლებას აძლევენ არასრულწლოვან მუშებსა და მოსამსახურეებს დასდონ ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულება გადასახადის განვადებით, არასრულწლოვანის იურიდიული მოქმედება თავისი საავტორო, საგამომგონებლო და აღმოჩენაზე უფლების განსახორციელებლად წარმოადგენს მათი ქმედუნარიანობის შინაარსის, განსაკუთრებულ ელემენტს არასრულწლოვანთა ეს უფლებამოსილება აღმოცენდება შედარებით იშვიათად, ვინაიდან იგი განსაკუთრებული, რთული, ჩვეულებრივ მოზრდილთა შრომის პროდუქტია. ეს შრომა, განსხვავებით ფიზიკური შრომისაგან, ატარებს უფრო შემოქმედებით ხასიათს, მოითხოვს მეტ ინტელექტუალურ დაძაბვას და მიმდინარეობს სპეციფიურ პირობებში.

საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლით და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების ანალოგიურ მუხლებში მითითებულია არასრულწლოვანთა სამოქალაქო ქმედუნარიანობის შინაარსის კიდევ ერთ ელემენტზე — მათ უფლებაზე შეიტანონ ანაბარი საკრედიტო დაწესებულებაში და განკარგონ იგი. ამ უფლებამოსილებას უშუალოდ კოდექსები არ აწესებენ. მათში დადგენილია, რომ 15-დან 18 წლის ასაკამდე არასრულწლოვანის უფლება

¹⁸ См. Л. Г. Кузнецова, Я. Н. Шевченко — Гражданско-правовое положение несовершеннолетних, М., 1968 г. стр. 22.

¹⁹ См. О. С. Иоффе, Ю. К. Толстой — Новый гражданский кодекс РСФСР, 1965 г. стр. 46.

შეიტანოს საკრედიტო დაწესებულებებში ანაბარი და განკარგოს იგი, განისაზღვრება სსრ კავშირის კანონმდებლობით.

ვფიქრობთ, რომ ამ ნორმის შემცველი საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლის მესამე ნაწილი ფაქტიურად არა მარტო მითითებითაა, არამედ ასევე შეიცავს არასრულწლოვანის უფლებას—შეიტანოს საკრედიტო დაწესებულებაში ანაბარი და განკარგოს იგი. ან თითქოს და არსებობს მითითება მოქმედ კანონმდებლობაში ასეთი ნორმის ნამდვილად არსებობაზე და თვითეული არასრულწლოვანის რეალურ შესაძლებლობაზე. ყოველ დროს თავისი დამოუკიდებელი მოქმედებით მიიღოს უფლება და შექმნას ვალდებულება საკრედიტო ურთიერთობათა სფეროში. ამიტომ, სახელმწიფო შრომითი შემნახველი სალაროების წესდების მე-18 მუხლი²⁰, რომელიც უფლებას აძლევს არასრულწლოვანს შეიტანოს ანაბარი და ანიჭებს მას შეუზღუდველ უფლებამოსილებას, შეესაბამება სახელმწიფოსა და 15-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანი მენაბრის ინტერესებს. ბევრი მათგანი მუშაობს, შეუძლიათ და აქვთ კიდევ პირადი შრომითი დანაზოგი, ამას გარდა, არასრულწლოვანებს ფულადი სახსრები უჩნდებათ სხვა წყაროებიდან, რომელიც ხელსაყრელია შენახული იქნეს ჩვენს საკრედიტო დაწესებულებებში.

როგორც ვხედავთ, მათი იურიდიული მოქმედება ანაბრის განკარგვაზე არ საჭიროებს კანონიერ წარმომადგენელთა სანქციას (თანხმობას) არასრულწლოვანთა დამოუკიდებელი მოქმედება საკრედიტო ურთიერთობაში უფლებათა და მოვალეობათა შესაძენად, წარმოდგენს მათი სამოქალაქო ქმედუნარიანობის შინაარსის მნიშვნელოვან ელემენტს.

კოლმეურნეობის კომლის არასრულწლოვანი წევრები თავიანთი მოქმედებით ანხორციელებენ კომლის ქონების მფლობელობას, სარგებლობასა და განკარგვას.

საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსების შესაბამისი მუხლები (უზბეკეთის კოდექსის გარდა), ამ მეტად მნიშვნელოვან და რთულ უფლებამოსილებას საერთოდ არ ითვალისწინებენ. მხოლოდ უზბეკეთის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლში არის მითითება არასრულწლოვანთა საკოლმეურნეო კომლის ქონებით სარგებლობისა და მისი განკარგვის უფლებაზე.

ვფიქრობთ, რომ საკოლმეურნეო კომლის არასრულწლოვანი წევრების შესაძლებლობაზე თავიანთი მოქმედებით შეიძინონ კომლის ქონების მფლობელობის, სარგებლობისა და განკარგვის პროცესში სამოქალაქო უფლებები და შექმნან ვალდებულებები, მითითებული უნდა იყოს უზბეკეთის სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მსგავსად საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლში. ასეთი დამატება გაამდიდრებს მუხლს, იგი უფრო სრულად და კომპაქტურად გახსნის არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობის შინაარსს და თავისი სახელწოდების უფრო ზუსტი შესაბამისი იქნება.

ამიტომ არასრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის შინაარსის უფრო სრული და ობიექტური ანალიზისათვის აუცილებელია განვიხილოთ საკოლმეურნეო კომლის არასრულწლოვანი წევრის არსებითი უფლებამოსილება და ხაზი გაუსვით ჩვენს სამოქალაქო ბრუნვაში მათ მნიშვნელობას.

²⁰ См. ЦП СССР, 1948 г. № 7, стр. 89.

ამასთან, ამავე მიზნით, ჩვენის აზრით, უნდა დაფუძნდეს საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლსა და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სათანადო მუხლებს მითითება არასრულწლოვანების უფლებებზე კანონით დადგენილი წესით საკოლმეურნეო კომლის ქონების მფლობელობის, სარგებლობისა და განკარგვისა.

16 წლის შემდეგ ყველას შეუძლია დამოუკიდებლად განახორციელოს თავისი კონსტიტუციური უფლება შრომაზე შრომითი ხალხეკრულების დადების გზით. მაგრამ სამუშაოზე დამოუკიდებლად მოწყობის შესაძლებლობა და ამგვარი შესაძლებლობის განხორციელებისას აღმოცენებული ურთიერთობა წარმოადგენს საბჭოთა შრომის სამართლის რეგულირების საგანს და არ შეიძლება შედიოდეს სამოქალაქო ქმედუნარიანობაში.

არასრულწლოვანთა სამოქალაქო ქმედუნარიანობის შინაარსი განსაზღვრულია მხოლოდ საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსების ანალოგიურ მუხლებში, ასევე სამოქალაქო სამართლის კოდექსების სხვა ნორმებით.

დამოუკიდებლად შესვლის შესაძლებლობა კოოპერატიულ საკოლმეურნეო და სხვა საზოგადოებრივ ორგანიზაციებში არ შეიძლება იყოს არასრულწლოვანთა სამოქალაქო ქმედუნარიანობის შინაარსის ელემენტი.

ამასთან, ხაზი უნდა გაუხსნათ, რომ არასრულწლოვანის მიერ შრომით ხელშეკრულების დადების ფაქტი იწვევს მის უფლებებზე მდგომარეობაში დიდ ხარისხობრივ ცვლილებებს. ხდება რა რთული შრომითი უფლებებისა და მოვალეობების მატარებელი იგი ამით აფართოვებს თავის სამოქალაქო ქმედუნარიანობას თითქმის სამოქალაქო ურთიერთობის სრულწლოვანი სუბიექტის დონემდე. თავისი დამოუკიდებელი მოქმედებით სდებს წვრილმან საყოფაცხოვრებო ხასიათის გარიგებას, განკარგავს თავის გამოიმუშავებას, ანხორციელებს საავტორო და სააღმოჩენო უფლებას თავის ნაწარმოებსა და რაციონალიზატორულ წინადადებაზე, პასუხს აგებს სხვა პირისათვის მიყენებულ ზარალზე. მაგრამ სხვა სამოქალაქო სამართლებრივი გარიგებები არასრულწლოვანებს შეუძლიათ დასდონ მხოლოდ თავიანთი კანონიერი წარმომადგენლების თანხმობით.

ჩვენის აზრით, ახალგაზრდა მუშას, რომელიც წარმოადგენს შრომითი კოლექტივის სრულუფლებიან წევრს და აქვს სათანადო უფლება-მოვალეობანი შრომით ურთიერთობაში, სრულიადაც არ სჭირდება სამოქალაქო სამართლებრივ გარიგებათა დადებისას თავისი იურიდიულ მოქმედებათა ლიმიტირება ამასთან დაკავშირებით მიგვაჩნია, რომ სათანადო ცვლილებები უნდა იქნეს შეტანილი რსფსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-13 მუხლში.

კოლმეურნეთა მესამე საერთო საკავშირო ყრილობის მიერ მიღებულ და სკკპ ცენტრალური კომიტეტისა და მინისტრთა საბჭოს მიერ 1969 წლის 28 ნოემბრის დადგენილებით დამტკიცებულ კოლმეურნეობის სამავალითო წესდებაში²¹ დადგენილია კოლმეურნეობის წევრთა ძირითადი, პრინციპულად მნიშვნელოვანი უფლებამოვალეობანი.

ამ კოოპერატივის ყველა წევრს თანაბარი დარგობრივი ქმედუნარიანობა აქვთ.

²¹ См. ЦП СССР, 1969 г. № 26, стр. 150.

არასრულწლოვანის მონაწილეობა საზოგადოებრივ წარმოებაში არსებით გავლენას ახდენს მისი სამოქალაქო ქმედუნარიანობის შინაარსზე. მნიშვნელოვნად ფართოვდება მისი შესაძლებლობა თავისი მოქმედებით დასდოს გარიგება ქონებრივ სფეროში. იგი უფლებამოსილია საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლის ძალით განკარგოს საზოგადოებრივ წარმოებაში თავისი შრომის გამოყენებით მიღებული ანაზღაურება. ფართოვდება მისი უფლებამოსილება საკოლმეურნეო კომლის ქონების მფლობელობის სარგებლობისა და განკარგვის სფეროში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გაფართოვდეს საკოლმეურნეო კომლის არასრულწლოვანი წევრების ქმედუნარიანობის ფარგლები და მიეცეს მათ უფლება დასდონ ყოველგვარი გარიგება სამოქალაქო სამართლის სფეროში დამოუკიდებლად. ამასთან დაკავშირებით სათანადო ცვლილება უნდა იქნეს შეტანილი საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის მე-14 და მოკავშირე რესპუბლიკების სამოქალაქო სამართლის კოდექსების სათანადო მუხლებში.

გაუფრთხილებლობის ზოგადი საკითხი საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრეზიუმის მიერ

მ. შარაშვილი

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართალწარმოების საფუძვლების მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად (საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 59-ე მუხლის მე-2 პუნქტი) პირის ბრალეულობა დანაშაულის ჩადენაში განეკუთვნება გარემოებებს, რომლებიც უნდა დამტკიცდეს სისხლის სამართლის საქმის განხილვის დროს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით ბრალი მტკიცების საგნის შემადგენელი ნაწილია.

საპროცესო კანონმდებლობის ეს დებულება მჭიდროდ არის დაკავშირებული ბრალის სისხლისსამართლებრივ გაგებასთან და უშუალოდ გამომდინარეობს ბრალის მატერიალისტური კონცეფციიდან. საქმე ისაა, რომ მატერიალისტური სისხლის სამართალი ბრალს განიხილავს როგორც დამნაშავეს ფსიქიკაში მიმდინარე რეალურ პროცესს, რომელსაც თუმცა არ გააჩნია სუბსტანციური ყოფიერება, მაგრამ იგი მაინც რეალობაა, ობიექტური რეალობა. ამიტომ ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში არა თუ მხოლოდ შესაძლებელია პრინციპულად მისი წვდომა, არამედ აუცილებელიც არის პასუხისმგებლობის დასაბუთებისა და დანაშაულის სწორი იურიდიული კვალიფიკაციისათვის. უდავოა, რომ ეს ამოცანა საკმაოდ რთული შესასრულებელია. ფსიქიკაში მიმდინარე პროცესები არ ექვემდებარებიან უშუალო გრძნობად აღქმას. კაცობრიობას ჯერ არ შეუქმნია ისეთი აპარატურა, რომელიც შესძლებდა მათს აღწერას, გაზომვას ან ფიქსაციას. ამიტომ ბრალის დადგენის ერთადერთ საშუალებად დღემდე რჩება ფსიქიკური აქტივობის გარეგანი გამოვლინებანი: ქცევის აქტი და სხვა გარემოებანი, რომლებიც არაპირდაპირ ადასტურებენ ამა თუ იმ ფსიქიკური პროცესების არსებობას, მიუთითებენ მათს მიმართულებასზე და ამჟღავნებენ მათს ნამდვილ შინაარსს.

ეს დებულება თანაბრად ვრცელდება ბრალის ორთავე ფორმაზე — როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით ბრალზე. მაგრამ გაუფრთხილებლობით ბრალის დადგენას სხვა დამატებითი სირთულეც ახლავს, რომლის გაუთვალისწინებლად ძნელია მართლმსაჯულების განხორციელება გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანაშაულთა საქმეებზე. გავიხსენოთ, როგორ არის დახასიათებული გაუფრთხილებლობა კანონში: „დანაშაული გაუფრთხილებლობით ჩადენილად ჩაითვლება, თუ მისი ჩამდენი პირი ითვისებს მათს მოქმედების ან უმოქმედობის საზოგადოებრივად საშიში შედეგების დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ ქარაფშუტულად ვარაუდობდა მათ თავიდან აცილებას, ან არ

ითვალისწინებდა ასეთი შედეგების დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა უნდა გაეთვალისწინებინა და შეეძლო კიდევ გაეთვალისწინებინა ისინი“. ვინაიდან ამ საკანონმდებლო განმარტებაში სპეციფიკურ სიროთულეს ბრალის მტკიცების მხრივ ქმნის გაუფრთხილებლობის მეორე სახე — დაუდევრობა, ამიტომ სწორედ მის ანალიზზე ღირს ყურადღების შეჩერება.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სოციალისტური სისხლის სამართლის მეცნიერება და მეტადრე საბჭოური თეორია სისხლის სამართლისა ბრალს განსაზღვრავს როგორც რეალურად არსებულ ფსიქიკურ სინამდვილეს, რომელიც დამნაშავეს პიროვნებისათვისაა დამახასიათებელი დანაშაულის ჩადენისას. ჩვეულებრივ ამ დებულებას შემდეგი ფორმულით გამოხატავენ: „ბრალი არის პირის ფსიქიკური დამოკიდებულება მის მიერ ჩადენილი ქმედობისა და მისი საზოგადოებრივად საშიში შედეგებისადმი განზრახვის ან გაუფრთხილებლობის ფორმით“¹.

როდესაც საქმე ეხება განზრახვის საკანონმდებლო დახასიათებას, მაშინ ბრალის ცნების განმსაზღვრელი ელემენტი—გარკვეული „ფსიქიკური დამოკიდებულება“ — პოზიტიური ნიშნებით არის აღწერილი: დამნაშავე უნდა ითვალისწინებდეს, სურდეს ან უშვებდეს საზოგადოებრივად საშიშ შედეგს. ვინაიდან გათვალისწინება ადამიანის ფსიქიკური აქტივობის ინტელექტუალურ სფეროს განეკუთვნება, ხოლო სურვილი ან დაშვება კი ნებელობითს, ამიტომ მოსამართლის ამოცანაა განზრახვის მტკიცების დროს ასე თუ ისე ნათელია. მაგრამ როგორ უნდა მოიქცეს მოსამართლე გაუფრთხილებლობის დადგენისას დაუდევრობის ფორმით, რომლის დროს დამნაშავესათვის დამახასიათებელი ფსიქიკური მდგომარეობა ნეგატიური ნიშნების მეშვეობით (definitio per negatio) არის აღწერილი? დაუდევრობისას პირი „არ ითვალისწინებდა... შედეგების დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა უნდა გაეთვალისწინებინა და შეეძლო კიდევ გაეთვალისწინებინა ისინი“. ხომ არ გამოდინარეობს აქედან დასკვნა, რომ რაკი პირი არ ითვალისწინებდა შედეგებს, მაშასადამე ვერც ბრალი დასაბუთდება, რადგან ბრალი შედეგისადმი პოზიტიურ ფსიქიკურ დამოკიდებულებას გულისხმობს? ამ კითხვაზე თეორიაში სრულიად გარკვეული პასუხი არსებობს: იზოლირებულად აღებული ფაქტი რაიმეს გაუთვალისწინებლობისა, თუ არ არსებობს სხვა წანამძღვრები, ცხადია, ვერ ჩაითვლება ბრალის დამაფუძნებელ გარემოებად. ამის შესაბამისად ხშირია შემთხვევა, როდესაც რაიმეს გაუთვალისწინებლობით გამოწვეული ზიანი არ განიხილება ბრალად და მისატყვევებელ შემთხვევათა კატეგორიას განეკუთვნება (casus). მაგრამ უკეთუ პირმა ისეთი შედეგები არ გაითვალისწინა, რომელთა გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდევაც, ასეთ შემთხვევებში იგი უკვე თავის დამოკიდებულებას ამჟღავნებს სამართლით დაცული ღირებულებისადმი, რაც ბრალად შეერაცხება. ამგვარად, როგორც ირკვევა, მოვალეობა და შესაძლებლობა გაუფრთხილებლობითი ბრალის დასაბუთების დროს მეორეხარისხოვანი აქსესუარის ან სამკაულის როლს კი არ ასრულებენ, არამედ თითოეული მათგანის არსებობა აუცილებელი წანამძღვარია პასუხისმგებლობისა შედეგის გაუთვალისწინებლობისათვის. და მაშინ გაუფრთხილებლობითი ბრალი, როგორც მტკიცების საგანი, 3 აუცილებელი კომპონენტით წარმოგვიდგება: 1. მაგნე შედეგის გაუთვალისწინებლობა; 2. მისი გათვალისწინების მოვალეობა; 3. შე-

¹ Советское уголовное право. Общая часть. М., 1974, стр. 145.

დევის ვათვალისწინების შესაძლებლობა? საკმარისია ერთ-ერთი მათგანი არ იქნეს დადგენილი, რომ გაუფრთხილებლობა დასაბუთებულად ვერ ჩაითვლება.

ქ. გორის სახალხო სასამართლომ 1974 წლის 20 თებერვლის განაჩენით ვ. ნალბანდოვი დამნაშავედ ცნო საქართველოს სსრ სსკ-ის 115-ე მუხლის პირველი ნაწილით.

ნალბანდოვს მსჯავრი დაედო შემდეგში: იგი და თ. კაიშაური მუშაობდნენ სახლის სახურავზე. ნალბანდოვმა ხელი ჰკრა კაიშაურს, რომელიც დაგორდა სახურავიდან და მიიღო სხეულის ნაკლებად მძიმე დაზიანება. წინასწარმა გამოძიებამ ნალბანდოვის ქმედობა სსკ-ის 111-ე მუხლით დააკვალიფიცირა.

გორის სახალხო სასამართლომ ჩათვალა, რომ ნალბანდოვს არ ჰქონია კაიშაურის დაზიანების განზრახვა. იგი მოქმედებდა გაუფრთხილებლობით და არ გაითვალისწინა, თუ ხელის კვრით კაიშაური წაიქცეოდა სახურავზე და ჩამოვარდებოდა.

გორის პროკურორის თანაშემწემ პროტესტი შეიტანა საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიაში და მოითხოვა განაჩენის გაუქმება.

სასამართლო კოლეგიამ პროკურორის პროტესტი დააკმაყოფილა. განჩინებაში კოლეგიამ მიუთითა, რომ ქმედობის გაუფრთხილებლობით დაკვალიფიცირებისათვის საკმარისი არაა მარტოდენ იმის მტკიცება, რომ პირი არ ითვალისწინებდა მავნე შედეგების დადგომის შესაძლებლობას. სასამართლო მოვალე იყო დაემტკიცებინა, რომ ნალბანდოვს უნდა გაეთვალისწინებინა და შეეძლო კიდევ გაეთვალისწინებინა თავისი მოქმედების საზოგადოებრივად საშიში შედეგის დადგომის შესაძლებლობა (ხაზი ჩვენია — მ. უ.).

სასამართლო კოლეგიამ გააუქმა სახალხო სასამართლოს განაჩენი და საქმე ხელახლა განხილვისათვის დაუბრუნა იმავე სასამართლოს³.

კოლეგიის ეს განჩინება მრავალმხრივ არის მნიშვნელოვანი და საგულისხმო.

უწინარეს ყოვლისა მასში სრული სიცხადით არის განსაზღვრული, თუ რა გარემოებანი უნდა იქნეს დადგენილი იმისათვის, რომ დანაშაული გაუფრთხილებლობით ჩადენილად ჩაითვალოს. ნაჩვენებია ის სპეციფიკა, რომლითაც ხასიათდება მტკიცების საგანი მისი შინაარსისა და მოცულობის მხრივ გაუფრთხილებლობით დელიქტებში. ეს გარემოება ქმნის ილუზიას, რომ საქმე გვაქვს წმინდა პროცესუალურ პრობლემატიკასთან. მაგრამ აქ სისხლის სამართლის მა-

2 სხვა საკითხია, რომ ეს გარემოებანი არ წარმოადგენენ ერთი რიგის მოვლენებს და ერთნაირ მიმართებაში როდი იმყოფებიან გაუფრთხილებლობის დროს პასუხისმგებლობის ინსტიტუტთან. მავნე შედეგის გაუთვალისწინებლობა საფუძველია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა გაუფრთხილებლობის დროს, გათვალისწინების მოვალეობა და შესაძლებლობა კი — მხოლოდ წინამძღვრები. ეს გარემოება დღემდე არ არის ნათლად გაცნობიერებული. საბჭოთა ლიტერატურაში (იხ. Советское уголовное право. Часть общая. М., 1964, стр. 135; Советское уголовное право. Часть общая, М., 1962, стр. 152) მართებულად აშუქებს ამ საკითხს პოლონელი მეცნიერი კ. ბუჩალა (იხ. K. Buchala, Z rozważan nad winą nieuwmyslna — niedbalstwo, Panstwo i Prawo, 1975, № 2, S. 12).

3 იხ. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1974 წლის განჩინება ვ. ნალბანდოვის საქმეზე. „საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს ბიულეტენი“, 1974, № 2, გვ. 20.

ტერიალური და პროცესუალური ასპექტები იმდენად მჭიდროდაა ერთმანეთთან გადაჯაჭვული, რომ ერთი შეხედვით ძნელი ხდება მათი ერთმანეთისაგან გამოცალკევება. სინამდვილეში პროცესუალური ასპექტი ნაწარმოებია მატერიალურისაგან, ეს უკანასკნელი კი მდგომარეობს იმაში, რომ გაირკვეს გაუფრთხილებლობის ცნების საზღვრები, ის კრიტერიუმები, რომლითაც გაუფრთხილებლობა დაუდევრობის ფორმით განსხვავდება განზრახვის, თვითიმედოვნებისა და აზუსტისაგან. აი რას წერს ამის თაობაზე ვ. მაყაშვილი: „დაუდევრობის დროს ბირი სრულებით არ ითვალისწინებს შედეგის დადგომის შესაძლებლობას. ამ თავისებურებით დაუდევრობა განსხვავდება როგორც განზრახვის, ისე გაუფრთხილებლობის მეორე სახის — დანაშაულებრივი თვითიმედოვნებისაგან. სამაგიეროდ იგივე ნიშანი საერთოა დანაშაულებრივი დაუდევრობისა და ზიანის არაბრალეული მიყენებისათვის ანუ შემთხვევისათვის. ამის გამო ბრალის დადგენა დანაშაულებრივი დაუდევრობისას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს: ამით უნდა განისაზღვროს არა მარტო მიჯნები დანაშაულებრივ დაუდევრობასა და შემთხვევას შორის, არამედ საერთოდ უნდა გაიმიჯნოს ბრალეული ქცევა არაბრალეულისაგან“⁴.

როდესაც სახალხო სასამართლომ დაადგინა, რომ კაიშაურისათვის ხელის ვერის მომენტში ნალბანდოვი „არ ითვალისწინებდა“ მის დაზიანებას, ამით მან გამოიციხა განზრახვა ნალბანდოვის ქმედობაში. გამოიციხა თვითიმედოვნებაც. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, გადაუწყვეტელი დარჩა ძირითადი საკითხი, რომელიც მტკიცების საგანს განეკუთვნება. იყო თუ არა საერთოდ ბრალი (სახელდობრ — დაუდევრობითი ბრალი) ნალბანდოვის ქმედობაში. ბრალის აუცილებელ წინამძღვრებს დაუდევრობისას მავნე შედეგის გათვალისწინების მოვალეობა და შესაძლებლობა შეადგენენ. ამიტომ საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიამ სავსებით მართებულად მიიჩნია ამ გარემოებათა დაუდგენლობა განაჩენის გაუქმების საფუძველად.

ლიტერატურაში სამართლიანად არის აღიარებული, რომ მავნე შედეგის გათვალისწინების მოვალეობა და შესაძლებლობა (შესაბამისად ისინი ზოგჯერ წოდებიან გაუფრთხილებლობის ობიექტურ და სუბიექტურ მასშტაბად) თანაბარმნიშვნელოვანი არიან იმ მხრივ, რომ თითოეულ მათგანს გარკვეული როლი ეკუთვნის გაუფრთხილებლობისათვის პასუხისმგებლობის დასაბუთებაში. ნიშნავს თუ არა ეს, რომ მოვალეობა და შესაძლებლობა ერთი რიგის მოვლენებია, რომელთა დასაბუთება ერთნაირ მიდგომას მოითხოვს? არ ნიშნავს. საბოლოო იურიდიულ ლიტერატურაში დამაჯერებლად არის დასაბუთებული, რომ მოვალეობის მომენტი გაუფრთხილებლობის ცნებაში ობიექტურ-ნორმატიული საწყისია, რომელიც გაუფრთხილებლობითი ქცევის მართლწინააღმდეგობას აფუძნებს უწინარეს ყოვლისა, და არა ბრალს. იგი განსაზღვრავს, ნებადართული იყო თუ არა მართლწესრიგის მხრივ სუბიექტის ქცევა, რომელმაც განზრახვის გარეშე გამოიწვია მავნე შედეგი. ამ გარემოების დადგენა აუცილებელია, რადგან სისხლის სამართლის წესით მხოლოდ ისეთი შემთხვევები შეიძლება დასაჯოს, რომლებიც საზოგადოებისათვის ობიექტურ საშიშროებას წარმოადგენენ და, ამიტომ, აკრძალულნი არიან ამა თუ იმ ფორმით. მხოლოდ მას შემდეგ

⁴ В. Г. Макашвили, Уголовная ответственность за неосторожность, М., 1957, стр. 90; იხ. აგრეთვე Курс советского уголовного права, т. II, М., 1970, стр. 314.

რაც მათი ობიექტური საშიშროება და მართლწინააღმდეგობა დადგინდება; დგება ბრალის საკითხი, ანუ საკითხი იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა პერსონალურად შეერაცხოს მოცემულ პირს მის მიერ ჩადენილი ობიექტურად საშიში და მართლსაწინააღმდეგო ქცევა. ამ კითხვაზე პასუხი გაუფრთხილებლობის შემთხვევაში იმაზეა დამოკიდებული, შეეძლო თუ არა მოცემულ სუბიექტს მოცემულ კონკრეტულ ვითარებაში მავნე შედეგების გათვალისწინება და თავიდან აცილება⁵.

ამგვარად, მავნე შედეგების გათვალისწინების მოვალეობა და შესაძლებლობა თავიანთი ბუნებით სრულიად სხვადასხვა რიგის მოვლენები არიან და ეს გარემოება, თავის მხრივ, განსაზღვრავს მტკიცების თანამიმდევრობას გაუფრთხილებლობის საქმეების განხილვისას. სახელდობრ, ჯერ მავნე შედეგების გათვალისწინების მოვალეობა უნდა დადგინდეს, რაც მართლწინააღმდეგობის დამაფუძნებელი გარემოებაა, შემდეგ კი შესაბამისი შესაძლებლობა, რომელიც ბრალის მომენტს ასაბუთებს.

აღსანიშნავია, რომ საბჭოური სისხლის სამართლის ეს დებულება მართებულ ასახვასა და გამოყენებას პოულობს საქართველოს უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკაში. მოხსენიების ღირსია ამ მხრივ გ. მემანიშვილის საქმე.

საბრალდებო დასკვნით გ. მემანიშვილს ბრალად ედებოდა დანაშაული, რაც გათვალისწინებულია საქართველოს სსრ სსკ-ის 241-ე მუხლის მესამე ნაწილით. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიამ განიხილა რა საქმე პირველი ინსტანციის წესით, გამამართლებელი განაჩენი გამოიტანა გ. მემანიშვილის მიმართ. კოლეგიამ გამამართლებელ განაჩენს ერთ-ერთ ძირითად საფუძვლად ის დაუდო, რომ საბრალდებო დასკვნით „არ არის დადგენილი, თუ რაში გამოიხატება მძღოლის უყურადღებობა...“ „თუ მოძრაობის წესების დარღვევა არ იქნა დადგენილი, — ვკითხულობთ განაჩენში, — ბრალიც არ შეიძლება დადგენილად ჩაითვალოს“⁶.

მართალია ამ განაჩენში პირდაპირ არ არის ნახსენები „საზოგადოებრივად საშიში შედეგის გათვალისწინების მოვალეობა“, მაგრამ კონტექსტის მიხედვით სრულიად ნათელია, რომ განაჩენს დაუდგენლად მიაჩნია, თუ რაში გამოიხატა კონკრეტულად მძღოლის ქმედობაში სიფრთხილის, წინდახედულობის, ყურადღების ნორმის (მასშტაბი) დარღვევა. გათვალისწინების მოვალეობა კი თეორიასა და პრაქტიკაში გავრცელებულია სწორედ როგორც ნორმა (მასშტაბი) სავალდებულო წინდახედულობისა, რომელიც მოქალაქეთაგან მოითხოვს მოცემული კონკრეტული სიტუაციისათვის შესაბამის დაძაბვას ფსიქო-ფიზიკური ძალებისა, რათა გათვალისწინებული და თავიდან აცილებული იქნეს მოსალოდნელი მავნე შედეგი. სავსებით მართებულია აგრეთვე განაჩენის დებულება, რომ თუ მოძრაობის წესების დარღვევა არ იქნა დადგენილი, ისე არც ბრალის დასაბუთება შეიძლება. სისხლის სამართალში დანაშაულის დამაფუძნებელ გარემოებათა დადგენა გულისხმობს უწინარეს ყოვლისა ფაქტობრივი მხარის გამოკვლევას (შედეგი, ქმედობა, მიზეზობრივი კავშირი და სხვა); შემდეგ — ქმედობის სოციალური ელემენტებისა (საზოგადოებრივი საშიშროება, მართლწინააღმდეგობა), და სულ ბოლოს უნდა გაირკვეს ბრალეულობის ანუ პერსონალური უმარ-

5 იხ. В. Г. Макашвили, ციტირ. ნაშრ., გვ. 119-154.

6 იხ. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1976 წლის 2 იანვრის განაჩენი გ. მემანიშვილის საქმეზე (№ 245-74).

თლობის საკითხი. ეს დებულება თანაბრად ვრცელდება ყველა სახის დანაშაულზე, რომელთაგან არც გაუფრთხილებლობაა გამონაკლისი. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის განაჩენი გ. მემანიშვილის საქმეზე კარგი მაგალითია, სადაც იგი პრაქტიკულად ჰპოვებს ხორცშესხმას.

ზემოთ განხილული მაგალითი თვალსაჩინო ნიმუში იყო იმისა, თუ რამდენად სწორად იქნა გამოყენებული პასუხისმგებლობის დასაბუთების პროცესში გაუფრთხილებლობის ობიექტური მასშტაბი — „გათვალისწინების მოვალეობა“. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს არის პასუხისმგებლობის საკითხის გადაწყვეტა კვლევის უფრო ადრეულ ეტაპზე, ვიდრე შეგუდგებოდეთ ბრალზე მსჯელობას. ეს უკანასკნელი კი მოითხოვს გაუფრთხილებლობის სუბიექტური მასშტაბის — „გათვალისწინების შესაძლებლობის“ — მომარჯვებას. ვინაიდან ბრალის დადგენა წარმოადგენს უკანასკნელ მტკიცებითს აქტს, რომლითაც საბოლოოდ მთავრდება პასუხისმგებლობის დასაბუთება, ამიტომ იგი ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ეტაპია, მით უფრო, რომ მტკიცების მხრივ სუბიექტის შესაძლებლობათა განსაზღვრა გაცილებით უფრო რთული საქმეა, ვიდრე ფაქტობრივ გარემოებათა ან მართლწინააღმდეგობის დადგენა. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკაში ვხვდებით ამ სირთულის დაძლევის წარმატებით ცდებს. ერთ-ერთი ამის ნიმუშია მ. მოქცევაშვილის საქმე.

„თელავის რაიონის სახალხო სასამართლომ 1970 წლის 19 ნოემბრის განაჩენით მ. მ. მოქცევაშვილი დამნაშავედ ცნო საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის 111-ე მუხლის I ნაწილით. მ. მოქცევაშვილს მსჯავრი დაედო იმის გამო, რომ მან ფიცრის ნაჭრის თავში დარტყმით სხეულის ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დაზიანება მიაყენა ლ. რევაზოვს და მის დედას თ. რევაზოვას.

საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1970 წლის 29 დეკემბრის განჩინებით აღნიშნული განაჩენი უცვლელად იქნა დატოვებული ძალაში. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმმა გააუქმა სახალხო სასამართლოს განაჩენი და კოლეგიის განჩინება მ. მოქცევაშვილის მიმართ და საქმე წარმოებით შეწყვიტა შემდეგ გარემოებათა გამო.

მ. მოქცევაშვილმა ფიცრის ნაჭერი ლ. რევაზოვს მოუქნია მაშინ, როდესაც ეს უკანასკნელი უნებართვოდ იმყოფებოდა ფაბრიკის ტერიტორიაზე და თოფს ართმევდა ფაბრიკის დარაჯს გ. ბაზერაშვილს. საქმის მასალები მიუთითებენ იმაზე, რომ მოქცევაშვილი დარწმუნებული იყო, რომ გ. ბაზერაშვილის თოფი დატენილი იყო და ამდენად მისი ლ. რევაზოვის ხელში გადასვლა საფრთხეს უქმნიდა იქ მყოფთ. მოსალოდნელი მძიმე შედეგის თავიდან აცილების მიზნით მ. მოქცევაშვილმა იქვე დაგდებული ფიცრის ნაჭერი თავში დაარტყა ლ. რევაზოვს. ლ. რევაზოვზე გამოწვეული ფიცრის ნაჭერი უნებლიედ მოხვდა აგრეთვე იქვე მდგომ დედამისს — თ. რევაზოვას. დედა-შვილმა მიიღო სხეულის ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დაზიანება. პრეზიდიუმმა მოქცევაშვილის მიერ ლ. რევაზოვისათვის სხეულის ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დაზიანების მიყენება შეაფასა როგორც მართლზომიერი მოქმედება, ჩადენილი აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში. რაც შეეხება რევაზოვის დედის, თ. რევაზოვას ნაკლებად მძიმე დაზიანებას, მოქცევაშვილს მისთვის განზრახ არ დაურტყამს ფიცრის ნაჭერი, არამედ მას ფიცარი მაშინ მოხვდა, როცა იგი მოქცევაშვილმა ლ. რევაზოვს მო-

უქნია. მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში მოქცევაში იყო არ ითვალისწინებდა, რომ ლ. რევაზოვისათვის ფიცრის დარტყმის დროს მისი ნაწილი დედამისსაც მოხვდებოდა და დააზიანებდა... კონკრეტული ვითარება, რომელშიც ინციდენტს ჰქონდა ადგილი, იმაზე მიუთითებს, რომ მას არ ჰქონდა შესაძლებლობა ასეთი რამე გაეთვალისწინებინა, რადგან დაძაბულმა სიტუაციამ, რაც შექმნა რევაზოვის მხრით თავდასხმამ და მის მიერ ბაზერაშვილისათვის თოფის წარმევის ცდამ, მოითხოვა მოქცევაში მხრივ სწრაფი მოქმედება, რომლის დროს ის მოკლებული იყო შესაძლებლობას თავისი მოქმედების ყველა შესაძლო შედეგი ზუსტად აეწონა და ისე ემოქმედა. ამდენად, მოქცევაში მოქმედებაში გამოირიცხებოდა გაუფრთხილებლობითი ბრალი, რაც გამოირიცხავს მის დასჯადობას ი. რევაზოვისათვის ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენების გამო“⁷.

როგორც ვხედავთ დადგენილებაში საქმე გვაქვს სუბიექტური მასშტაბის გამოყენებასთან, რომლის მეშვეობით საბოლოოდ დასაბუთებულია გაუფრთხილებლობითი ბრალის არარსებობა. პრეზიდიუმმა სავსებით სწორად შეაფასა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობა, რომელშიც მოქცევაში იმყოფებოდა თ. რევაზოვისათვის ზიანის მიყენების პროცესში და მსჯელობა იქეთ როდი წარმართა, რომ „გათვალისწინების მოვალეობის“ არარსებობა დაემტკიცებინა: გათვალისწინების მოვალეობა ზოგადი მოთხოვნაა, რომელიც ჩვეულებრივ თან სდევს ადამიანს. იგი შეიძლება ძალას ინარჩუნებდეს აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაშიც. ზუსტად ასე იყო აქ. ვერ ითქმის, რომ მოქცევაში არ ევალდებოდა მოსალოდნელი თანამდევი მანერე შედეგის გათვალისწინება. ასეთი მოვალეობის გამოირიცხველი გარემოება არა სჩანს საქმის ფაქტუალური მიხედვით. მაგრამ ის კი ნამდვილია, რომ მოქცევაში იმყოფებოდა აუცილებელი მოგერიების ერთობ დაძაბულ ვითარებაში, როდესაც ყოველ წუთში იყო მოსალოდნელი რაიმე ხიფათი. ასეთ პირობებში სიტუაცია უთუოდ ძლიერად თრგუნავდა მის ფსიქიკას და უსპობდა სრული სიმშვიდით მოქმედების მოზომვის შესაძლებლობას. ეს გარემოება სწორად იქნა შემჩნეული და გათვალისწინებული პრეზიდიუმის დადგენილებაში. ამიტომ იგი სუბიექტური მასშტაბის გამოყენების კარგ მაგალითად უნდა ჩაითვალოს.

სასამართლო პრაქტიკაში, მეტადრე სახალხო სასამართლოებისა, შეიმჩნევა შემთხვევები, როდესაც უზუსტოდ ნახმარი ზოგიერთი სიტყვა ან გამოთქმა საფუძველს იძლევა იმისათვის, რომ ლოგიკურად გამოვიცხოთ სუბიექტური შესაძლებლობა შედეგის გათვალისწინებისა. მიუხედავად ამისა შემდგომი მსჯელობა ისეა წარმართული, რომ გულისხმობს გაუფრთხილებლობითი ბრალის დასაბუთების ცდას. ასე მაგალითად, შეიძლება შეხვდეთ მტკიცებას, რომ „პირმა ვერ გამოიჩინა სათანადო წინდახედულება“, „ვერ შეარჩია სათანადო სიჩქარე“, „ვერ უზრუნველყო მანქანის უსაფრთხო მართვა“ და სხვ., რასაც კვალში მისდევს დასკვნა პირის ქმედებაში გაუფრთხილებლობითი ბრალის არსებობის შესახებ. ცხადია, თუ ადამიანმა ვერ შეძლო ქცევის ობიექტური მასშტაბის შესაბამისად ემოქმედნა, ეს უკვე ბრალის გამოირიცხველი გარემოებაა და გაუფრთხილებლობის აღიარება ასეთ შემთხვევებში ლოგიკურ შეუსაბამობას გულისხმობს. ამ გარემოებაზე სწორად არის გამახვილებული ყურადღება საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1975 წლის 11 ივლისის № 6

⁷ იხ. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1971 წლის 5 აპრილის № 77 დადგენილება გ. ბაზერაშვილისა და მ. მოქცევაში საქმეზე.

დადგენილებაში „რესპუბლიკის სასამართლოების მიერ“ ავტოსატრანსპორტო დანაშაულის საქმეებზე სასამართლო პრაქტიკის შესახებ“ სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1970 წლის 6 ოქტომბრის № 11 დადგენილების შესრულების თაობაზე⁸. მართალია დადგენილებას ძირითადად სახალხო სასამართლოები ყავს მხედველობაში, მაგრამ ანალოგიური შეუსაბამობანი უმაღლესი სასამართლოს განჩინებებშიც გვხვდება.

როგორ უნდა გადაწყდეს გაუფრთხილებლობითი ბრალის საკითხი, თუ აღმოჩნდება, რომ დანაშაულის ობიექტური მხარის სხვა გარემოებანი, გარდა შედეგისა, გაცნობიერებული ჰქონდა სუბიექტს? შესაძლებელია თუ არა, მაგალითად, გაუფრთხილებლობა ისეთ შემთხვევებში, როდესაც პირი შეგნებულად ანორციელებდა მოქმედებას, თუმცა შედეგის დადგომის შესაძლებლობა მაინც არ ჰქონდა გაცნობიერებული?

საბჭოთა იურიდიულ ლიტერატურაში ამ საკითხზე აზრთა სხვადასხვაობაა. პ. დაგელის აზრით ასეთი კომბინაცია ფსიქიკური ფაქტებისა სახსრებით შესაძლებელია⁹. ი. ფილანოვსკი საპირისპირო შეხედულებისაა. მისი აზრით მოქმედების შეგნებულად განხორციელება ყოველთვის გამოორიცხავს დაუდევრობას, რადგან იგი „არ შეიძლება სუბიექტის აზროვნებაში დაკავშირებული არ იყოს საშიშ შედეგებთან“¹⁰.

ი. ფილანოვსკის ეს შეხედულება ეწინააღმდეგება ფსიქოლოგიის მეცნიერულ მონაცემებს. ჯერ კიდევ XIX საუკუნიდან იყო ცნობილი, რომ სახსრებით შესაძლებელია არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება ერთიანი ქმედობის სხვადასხვა ფაზების (ელემენტების) მიმართ¹¹. უზარმაზარი ემპირიული მასალაც აქარწყლებს ი. ფილანოვსკის ვარაუდს.

გაუფრთხილებლობისათვის საკმარისია, რომ სუბიექტს არ ჰქონდეს გაცნობიერებული მიზეზობრივი კავშირის საზოგადოებრივად საშიში განვითარება ძირითად, ზოგად ხაზებში. თუ ამასთან მას ნათლად აქვს გაცნობიერებული თაღისი საქმიანობის ცალკეული მონაკვეთები, ეს ვერ ახდენს ზეგავლენას საერთო სურათზე; იგი უცვლელი რჩება. მაგალითად, სუბიექტს შესაძლოა ნათლად ჰქონდეს წარმოდგენილი, რომ იგი არღვევს წინდახედულების რომელიმე ნორმას; უფრო მეტიც — რომ ამით იგი ზრდის ნებადართულ რისკს, მაგრამ მიუხედავად ამისა არ ჰქონდეს შეგნებული, რომ მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში შეუძლია ზიანი გამოიწვიოს. ასეთი ვითარება საკმარისად დამახასიათებელია თვითმედროვნებისათვის, მაგრამ გამოორიცხული არ არის არც დაუდევრობისას. ორთავე შემთხვევაში გაცნობიერებული, გათვალისწინებული რგოლები მიზეზობრიობის ჯაჭვისა იმდენად ორგანულად არის ჩართული გაუფრთხილებლობითი ბრალის საგნობრივ შინაარსში, რომ მათი ხელოვნური ამოწყვეტა იქედან შეუძლებელია ამავე თვალსაზრისს მიჰყვება საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკა.

„წალენჯიხის რაიონის სახალხო სასამართლოს 1972 წლის 19 იანვრის გა“

⁸ იხ. „საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს ბიულეტენი“, 1975, № 3, გვ. 13.

⁹ П. С. Дагель, Проблемы вины в советском уголовном праве. Ученые записки Дальневосточного государственного университета, Вып. 21, ч. 1, Владивосток, 1968, стр. 106.

¹⁰ И. Г. Филиновский, Социально-психологическое отношение субъекта к преступлению, Л., 1970, стр. 138.

¹¹ Ф. В. Бассиян, Проблема бессознательного, М., 1968, стр. 271.

ნაჩენით ზ. ფიფიას მსჯავრი დაედო საქართველოს სსრ სსკ-ის 110-ე მუხლის მეორე ნაწილით და მიესაჯა 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა.

საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის-სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1972 წლი 21 თებერვლის განჩინებით სასამართლოს განაჩენი ფიფიას მიმართ უცვლელი დარჩა. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს თავმჯდომარის მოადგილემ პროტესტი შეიტანა საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმში და მოითხოვა ფიფიას ქმედობის გადაკვალიფიცირება სსკ-ის 108-ე მუხლზე.

პრეზიდიუმმა პროტესტი დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

ზ. ფიფია და გ. ჭიჭაღუა შელაპარაკდნენ. ზ. ფიფიამ მუშტი ჩაარტყა თავში ჭიჭაღუას. ამის გამო ჭიჭაღუა, რომელიც ნასვამი იყო, ძირს დავარდა, თავი დაარტყა მოსთვალტებულ გზას და თავის ქალის ფუძის მოტეხილობის შედეგად ადგილზევე გარდაიცვალა. ზ. ფიფიას აღიარებით, მან იცოდა, რომ გ. ჭიჭაღუა ნასვამი იყო, მაგრამ მძიმე დაზიანების ან მოკვლის განზრახვა არ ჰქონია.

პრეზიდიუმმა ჩათვალა, რომ მუშტის გაზრახ თავში ჩარტყმა, რამაც დაზარალებულის მძიმე დაზიანება ან სწრაფი სიკვდილი გამოიწვია, შეიძლება გაუფრთხილებელ მკვლელობადაც დაკვალიფიცირდეს, თუ კი გამორიცხულია სუბიექტის განზრახვა სიკვდილის და მძიმე დაზიანების მიმართ.

მსჯავრდებულის მტკიცება, რომ დაზარალებულის მძიმე დაზიანების ან მოკვლის განზრახვა მას არ ჰქონია, საქმის სხვა მასალებით გაბათილებული არაა. მართალია, ფიფიამ მუშტი ჩაარტყა თავში ჭიჭაღუას, მაგრამ მას არ გაუთვალისწინებია, რომ იგი შეიძლება დაცემულიყო, ასფალტზე თავი დაერტყა, მძიმედ დაზიანებულიყო და მომკვდარიყო. ამავე დროს ფიფია მოვალე იყო და შეეძლო გაეთვალისწინებია ყოველივე ეს.

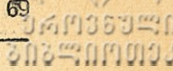
ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე პრეზიდიუმმა ჩათვალა, რომ ფიფიას მოქმედება შეიცავს საქართველოს სსრ სსკ-ის 108-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნებს. ქმედობის დაკვალიფიცირებას გაუფრთხილებლობით მკვლელობად ხელს ვერ შეუშლის ის ფაქტი, რომ მუშტის თავში ჩარტყმა მოხდა განზრახ¹².

დადგენილების დებულება, რომ ქმედობის დაკვალიფიცირებას გაუფრთხილებლობით მკვლელობად ხელს ვერ შეუშლის მუშტის თავში განზრახ ჩარტყმის ფაქტი, უთუოდ სწორია. ამის შესახებ უკვე ითქვა ზემოთ. იგივე თვალსაზრისი იმავე საქმესთან დაკავშირებით ხმის უმრავლესობით მოწონებული იქნა საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოსთან არსებული სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოს მიერ¹³, რამაც ჰპოვა კიდევაც ასახვა პროტესტში. საჭირო იყო მხოლოდ მისი ზედმიწევნით დასაბუთება პრეზიდიუმის დადგენილებაში. სხვათა შორის ეს დებულება ნათლად არის განმარტებული სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1964 წლის 17 დეკემბრის დადგენილებაში ა. ნ. სტეპანიკოვის საქმეზე¹⁴, რომელიც თავისი შინაარსით ზემოთ განხილულ შემთხვევას წააგავს და არსებითადაც ფიფიას საქმის მსგავსადაა გადაწყვეტილი.

¹² იხ. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1973 წლის 21 დეკემბრის დადგენილება ზ. ფიფიას საქმეზე, „საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს ბიულეტენი“, 1974 № 1, გვ. 16-17.

¹³ იხ. „საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს ბიულეტენი“, 1973, № 1, გვ. 22-23.

¹⁴ См. «Бюллетень Верховного суда СССР», 1965, № 2, стр. 23.

საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკის გაცნობა გაუფრთხილებლობის საქმეებზე ცხადყოფს, რომ ბრალის ამ ფორმასთან დაკავშირებული, ბევრი საკითხი არსებითად სწორად არის გაგებული და გადაწყვეტილი. რაც მთავარია, მართებულად ხდება გაუფრთხილებლობის ობიექტური და სუბიექტური მასშტაბების გამოყენება და სხვ. ამ მხრივ შეიმჩნევა საკმაო სტაბილობა და ერთგვაროვნება სისხლისსამართლებრივი ნორმების გამოყენებისას. ამასთან ერთად ერთგვაროვნება გამოიხატება ზოგიერთი უარყოფითი ტენდენციით, რაც საგანგებო გათვალისწინებას მოითხოვს უმაღლესი სასამართლოს მუშაობაში.

უწინარეს ყოვლისა ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს, რომ თითქმის არ ხდება იმის დადგენა, თუ რომელი სახით იყო გაუფრთხილებლობითი დანაშაული ჩადენილი—თვითიმედოვნებით თუ დაუდევრობით. მართალია, ზოგჯერ შესაბამისი დასკვნის გაკეთება შესაძლებელი ხდება გაუფრთხილებლობით ბრალზე მსჯელობის მიხედვით, იმ ტერმინებისა თუ ფრაზების მიხედვით, რომელიც გამოყენებული იყო გაუფრთხილებლობითი ბრალის დასაბუთებისას. მაგრამ ცხადია ეს საკმარისი არ არის. ძნელია მოიძებნოს განაჩენი, განჩინება თუ დადგენილება, მათ შორის ჩვენს მიერ ზემოთ უკვე განხილულ მაგალითებს შორის, სადაც გაუფრთხილებლობითი ბრალის სახეების სპეციალურად დადგენის მოთხოვნა სრულყოფილად სრულდებოდა. შეიძლება ასეთი ვითარების შექმნარება, ბრალის სახეების მკვეთრად გამოიჯნას რომ მხოლოდ შემცენებითი მნიშვნელობა ჰქონდეს და სხვა არაფერი. მაგრამ რახან მას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ მისი უგულებელყოფა მოუთმენელია. ეს პრაქტიკული მნიშვნელობა კი რამდენიმე ასპექტით გამოიხატება.

1. გაუფრთხილებლობის სახეები, თუ შეიძლება ასე ითქვას, სხვადასხვა დონეზე არიან განლაგებული: თვითიმედოვნება უშუალოდ ემიჯნება განზრახვას (ზედა საზღვარი), დაუდევრობა კი — შემთხვევას (ქვედა საზღვარი). ე. წ. წინასწარი კვალიფიკაციის დროს მათს პირველადი სახით მონიშნავს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს იმისათვის, რომ მოიძებნოს მკვეთრი მიჯნები მოსაზღვრე მოვლენებთან, სწორედ ის კრიტერიუმები იქნას გამოყენებული, რომლებიც საიმედო გარანტიას იძლევა თვითიმედოვნების ვასამიჯნად განზრახვისაგან, ხოლო დაუდევრობისა კი — შემთხვევისაგან. ასეთი მიდგომა მნიშვნელოვნად შეამცირებდა სასამართლო შეცდომათა ალბათობას სუბიექტური მხარის მიხედვით დანაშაულის კვალიფიკაციის დროს.

2. განსხვავებულია იმ გარემოებათა წრე, რომლებიც მტკიცების საგანს განეკუთვნება ერთი მხრივ თვითიმედოვნებისა და მეორე მხრივ დაუდევრობის დასაბუთებისას. მაგალითად, თუ თვითიმედოვნებისას აუცილებელია გაირკვეს, თუ რა კონკრეტული გარემოებანი განამტკიცებდნენ სუბიექტში მავნე შედეგის თავიდან აცილების რწმენას, დაუდევრობის დროს ამის საჭიროება არ არის. საპაგიეროდ დაუდევრობის დასაბუთებისათვის არის სხვა მოთხოვნა: დადგინდეს, ეკისრებოდა თუ არა პირს შედეგის გათვალისწინების მოვალეობა და რაში გამოიხატებოდა კონკრეტულად იგი. ასევე აუცილებელია გათვალისწინების შესაძლებლობის დადგენა.

3. იმ შემთხვევების წრე, რომლებიც თვითიმედოვნებას განეკუთვნება, გაცილებით უფრო ვიწროა, ვიდრე შემთხვევებისა, რომლებიც ქმნიან დაუდევრობითი დანაშაულების სფეროს. ასე მაგალითად, ე. წ. „სამართლებრივი გაუფრთხილებლობის“ შემთხვევები საერთოდ გამორიცხულია თვითიმედოვნების სფეროში.

როდნ, მაშინ როდესაც დაუდევრობით ორთავეა შესაძლებელი, როგორც „ფაქტობრივი“, ისე „სამართლებრივი გაუფრთხილებლობა“.

4. როგორც წესი, ბრალის ხარისხის მიხედვით თვითიმედოვნება აღემატება დაუდევრობას. „პირველ შემთხვევაში, — წერს ვ. მაცაშვილი, — პირი ითვალისწინებს საზოგადოებრივად საშიში შედეგის დადგომის აბსტრაქტულ შესაძლებლობას, შეგნებული აქვს, რომ არღვევს წინდახედულობის ნორმას, და ეს არ ახდენს მასზე ზემოქმედებას იმ მხრივ, რომ უფრო ფრთხილად და დაკვირვებით მოეცილოს შექმნილ ვითარებას. წინდახედულობის ნორმათა მოთხოვნას იგი უპირისპირებს თავის სუბიექტურ რწმენას, რომ მოცემულ შემთხვევაში შედეგი თავიდან იქნება აცილებული“¹⁵. აქედან გამომდინარეობს, რომ შესაბამისად თვითიმედოვნებისა და დაუდევრობის სოციალურ-იურიდიული შეფასება ვერ იქნება ერთნაირი.

5. დაბოლოს, თვითიმედოვნება და დაუდევრობა სხვადასხვანაირად ახასიათებენ თვით გაუფრთხილებლობითი დამნაშავეს პიროვნებას, რაც სათანადოდ მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პროცესში, შრომაგასწორებითი თუ პროფილაქტიკური ღონისძიებების განსაზღვრისას და სხვ.

ის ნაკლი გაუფრთხილებლობის დასაბუთების მხრივ, რომ არ ხდება მისი ცალკეული სახეების ზედმიწევნით დადგენა, საერთოდ დამახასიათებელია ყველა კატეგორიის გაუფრთხილებელ დანაშაულთა საქმეებისათვის, მათ შორის ავტოსატრანსპორტო დანაშაულებისა, რომლებიც გაუფრთხილებლობით დანაშაულთა საერთო რიცხვის მეტად დიდ ხვედრით წილს შეადგენენ. ამიტომ საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პლენუმმა საგანგებოდ მიუთითა ამ ნაკლზე თავის 1975 წლის 11 ივლისის № 6 დადგენილებაში „რესპუბლიკის სასამართლოების მიერ „ავტოსატრანსპორტო დანაშაულის საქმეებზე სასამართლო პრაქტიკის შესახებ“ სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1970 წლის 6 ოქტომბრის № 11 დადგენილების შესრულების თაობაზე“¹⁶.

განვიხილოთ მაგალითი, როდესაც გაუფრთხილებლობის დასაბუთებას მისი ერთი რომელიმე სახის მიხედვით უშუალო პრაქტიკული მნიშვნელობა ჰქონდა დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის.

კოლმეურნეობის მძღოლს ა-ს ჩამორთმეული ჰქონდა მართვის უფლება. მიუხედავად ამისა იგი მესტიის რაიონის სოფელ ხაიშში გაემგზავრა კოლმეურნეობის სატვირთო მანქანით შემის ჩამოსატანად. უკან დაბრუნებისას ენგურჰესის საუწყებო მილიციის განყოფილების ავტონისპექტორმა დ-მ ნიშანი მისცა ა-ს გაეჩერებინა მანქანა. მაგრამ ა. არ დაემორჩილა ავტონისპექტორს, კიდევ უფრო გაზარდა სიჩქარე საათში 70-80 კმ.-მდე, რითაც დაარღვია გზებზე მოძრაობის წესების მე-12 მუხლის „გ“ პუნქტის მოთხოვნა. ავტონისპექტორი დ. გამოედევნა ა-ს ავტომანქანას, წამოეწია და განმეორებით ანიშნა გაჩერებულიყო. მაშინ ა-მ მანქანა ისე შეაჩერა, რომ ძრავა არ გამოურთავს. დ. მივიდა ავტომანქანასთან, რომელსაც ა. მართავდა; მარჯვენა ხელით ძარის მარცხენა

¹⁵ В. Г. Макашвили, Уголовная ответственность за неосторожность, М., 1957, стр 187. ასეთავე შეხედულებას ანვითარებენ პიონტოკოვსკი (იხ. Курс советского уголовного права, т. II, М., 1970, стр. 187) და ი. კარპევი (იხ. И. И. Карпец. Наказание, Социальные, правовые и криминологические проблемы, М., 1973, стр. 162. Contra — П. С. Дагель, Проблемы вины... стр. 104.

¹⁶ იხ. „საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს ბიულეტენი“, 1975, № 3, გვ. 13-14.

წინა კარს სწვდა, ხოლო მარცხენა ხელი კაბინის წინა კარის სახელურისაკენ მიჰქონდა, როდესაც ა-მ, გზებზე მოძრაობის წესების 85-ე მუხლის დარღვევით, უეცრად დაძრა ადგილიდან მანქანა და დააჯახა დ-ს ავტომანქანის ძარის მარცხენა კუთხე. დ. ასფალტზე დავარდა. მას სახის არეში გაჰკრა ავტომანქანის უკანა მარცხენა საბურავმა. დ. ადგილზევე გარდაიცვალა.

საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიამ სცნო, რომ „ა-ს ქმედობა მთლიანად მოიცავს იმ დანაშაულს, რაც საქართველოს სსრ სსკ-ის 241-ე მუხლის III ნაწილით არის გათვალისწინებული“. ამასთან გაუფრთხილებლობითი ბრალის დასაბუთების ნაწილში კოლეგია მხოლოდ იმის აღნიშვნას დასჯერდა, რომ „ა-ს უეცრად არ უნდა დაეძრა მანქანა ადგილიდან, უნდა დარწმუნებულიყო მანქანის უსაფრთხო დამკრის შესაძლებლობაში, რისი საშუალებაც მას ჰქონდა“¹⁷.

განაჩენში არა თუ ნახსენები არაა დაუდევრობა ან თვითიმედოვნება, არამედ ზოგადი მინიშნებაც კი არა სჩანს მათზე. ის ხომ მაინც უნდა ყოფილიყო აღნიშნული, რომ ა. ითვალისწინებდა დ-ს სიკვდილის შესაძლებლობას, თუმცა ქარაფშუტულად ვარაუდობდა მის თავიდან აცილებას, ან არ ითვალისწინებდა, თუმცა მოვალე იყო და შეეძლო გაეთვალისწინებინა ასეთი შედეგი. შეიძლება გვეფიქროს, რომ განაჩენი დაუდევრობის ობიექტურ და სუბიექტურ კრიტერიუმებს გულისხმობს, როდესაც ამბობს: ა-ს „არ უნდა დაეძრა“ მანქანა, „უნდა დარწმუნებულიყო“ მის უსაფრთხო დამკრაში, რისი „საშუალებაც მას ჰქონდა“. მაგრამ მოვალეობისა და შესაძლებლობის კატეგორიები აქ როდი უკავშირდება მავნე შედეგების გათვალისწინებას, როგორც ეს დაუდევრობის საკანონმდებლო ფორმულაშია განსაზღვრული, არამედ გამოყენებულია უფრო ფართო მნიშვნელობით. ასეთი ფართო და განუსაზღვრელი მნიშვნელობით მოვალეობისა და შესაძლებლობის კრიტერიუმების გამოყენება არც თვითიმედოვნების დასაბუთებისას არის გამორიცხული და არც განზრახვისა. რატომ არ შეიძლება, მაგალითად, ვამტკიცოთ, რომ თვითიმედოვნების დროს პირი ქარაფშუტულად არ უნდა უშვებდეს მავნე შედეგების თავიდან აცილებას, რისი შესაძლებლობაც მას გააჩნია? ან კიდევ განზრახვის დროს ასე ვიმსჯელოთ: პირი არ უნდა ჩადიოდეს ბოროტმოქმედებას და შეუძლია კიდევაც არ ჩაიდინოს იგი.

მაშასადამე, მოვალეობისა და შესაძლებლობის კატეგორიები მხოლოდ მაშინ შეიძლება გამოდგეს გაუფრთხილებლობის ცალკეულ სახეთა გასამიჯნად, თუ ისინი შესატყვის კონტექსტში გამოიყენება ზუსტი საკანონმდებლო გაგებით. წინააღმდეგ შემთხვევებში შესაძლოა არა თუ გაუფრთხილებლობის ცალკეული სახეები ვერ განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან რიგიანად, არამედ განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის გამიჯნავც კი ვაჭირდეს. ამ სიძნელემ აშკარად იჩინა თავი განაჩენში ა-ს მიმართ. წმინდა ობიექტური მხარის მიხედვით ა-ს ქმედობა ერთდროულად შეესაბამება როგორც საქართველოს სსრ სსკ-ის 241-ე მუხლის III ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას (რონელიც გაუფრთხილებლობას გულისხმობს), ისე 209¹ მუხლის დისპოზიციას (მილიციის მუშაკის სიცოცხლის ხელყოფა, რომელიც განზრახი დანაშაულია). ამიტომ გადამწყვეტი იყო ა-ს ქმედობა ბრალის ფორმებისა და სახეების მხრივ

17 იხ. საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1975 წლის 26 აპრილის განაჩენი გ. ი. ა-ს საქმეზე (№ 72-75).

ყოფილიყო სწორად შეფასებული და დაკვალიფიცირებული. ვინაიდან ამ ნაწილში განაჩენს დასაბუთებულობა აქლია, ამიტომ ვერც მის სისწორეზე ითქმის რაიმე გადაჭრით.

საერთოდ, ყველაზე დიდი სურვილი, რომელიც უნდა გამოითქვას საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკის მიმართ გაუფრთხილებლობის საქმეებთან დაკავშირებით, შეეხება ამ კატეგორიის საქმეებზე გამამტყუნებელი განაჩენის დასაბუთებულობას. ამასთან, დასაბუთებულობის ქვეშ ჩვენ როდი ვგულისხმობთ განაჩენის უბრალო შესაბამისობას ფაქტებთან, მის სისწორეს, ჭეშმარიტებას, როგორც ეს დამკვიდრებულია საბჭოურ პროცესუალურ ლიტერატურაში¹⁸. დასაბუთებულობის ცნება სისხლის სამართლის პროცესში გადმოტანილი უნდა იქნას ონტოლოგიური სახით ლოგიკიდან. და მაშინ დასაბუთებულობის ცნებაში წინა პლანზე წამოიწევეს არა ფაქტებთან შესაბამისობის (ჭეშმარიტების) მომენტი, რომელიც, ცხადია, რჩება დასაბუთებულობის კატეგორიის აუცილებელ კომპონენტად, არამედ არგუმენტები, მსჯელობები, რომლებიც ფაქტობრივად, ისტორიულად და ლოგიკურად წინ უსწრებს დასკვნას განაჩენის ფაქტებთან შესაბამისობის შესახებ, ადასტურებს განაჩენის სისწორეს, დამაჯერებელს ხდის მას და განამტკიცებს რწმენას იმისა, რომ დადგენილია ჭეშმარიტება¹⁹.

ცხადია, ასეთი მოთხოვნა დასაბუთებულობისა ყველა განაჩენს უნდა წარედგინოს, იმისდა მიუხედავად, თუ რა კატეგორიის საქმეზეა იგი გამოტანილი. მაგრამ გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანაშაულთა მიმართ ამ მოთხოვნის შესრულება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. ეს კა მრავალი გარემოებით არის შეპირობებული.

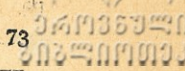
უწინარეს ყოვლისა გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ სამი ნიშნიდან, რომელთა მეშვეობით კანონმდებელი გაუფრთხილებლობას ახასიათებს, ორი შეფასებითია. ესენია „გათვალისწინების მოვალეობა“ და „გათვალისწინების შესაძლებლობა“²⁰.

მართალია ეს ნიშნები გაუფრთხილებლობის კრიტერიუმებად იწოდებიან, მაგრამ ეს ისეთი კრიტერიუმებია, რომლებიც, მათი შეფასებითი ბუნების გამო, თვით საჭიროებენ სხვა კრიტერიუმების მომარჯვებას თავიანთი შინაარსის გასარკვევად. რა არის მოცემულ კონკრეტულ ვითარებაში შესაძლებელი გასათვალისწინებლად ან რა არაა, რისი გათვალისწინება ევალება მოქალაქეს ამა თუ იმ ვითარებაში ან რისი არაა, ეს არ არის იმთავითვე განსაზღვრული. ამ საკითხზე არ არსებობს საყოველთაოდ აღიარებული აზრი. ამიტომ, თუ გათვალისწინების შესაძლებლობისა და მოვალეობის ლიტონ კონსტატაციას დავკერდით (იხ. მაგალითად ფიფიას ბრალდების საქმე), მაშინ მოსამართლის შეფასებით მსჯელობას, მის თავისუფალ მიხედულებას შეიძლება ფართო გასაქანი მიეცეს. მხოლოდ დეტალურ და მტკიცე არგუმენტაციას შესწევს უნარი, რომ საბოლოო დასკვნა

¹⁸ См. М. С. Строгович, Курс советского уголовного процесса, т. II, М., 1970, стр. 325; Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР, Научно-практический комментарий, Киев, 1974, стр. 352—353.

¹⁹ ამდაგვარი შეხედულება გამოთქმული აქვს თ. დილაშვილს. იხ. მისი „სასამართლო დადგენილებათა დასაბუთებულობა საბჭოთა სამოქალაქო პროცესში“, თბ., 1972, ვიფ, 793 (მანქანაზე ნაბეჭდი ნაშრომი).

²⁰ იხ. J. Lekschas. Über die Strafwürdigkeit von Fahrlässigkeitsverbrechen, Berlin, 1958, S. 33.

დასაბუთებული გახადოს. აქედან გამომდინარე გაუფრთხილებლობის დროს სასამართლოს შემფარდებელი ორგანოების წინაშე მდგარი ამოცანა დასაბუთებულობის მხრივ გაცილებით უფრო რთულია და საპასუხისმგებლო, ვიდრე განზრახვისას, რომელაც კანონში დახასიათებულია შემდეგი ცნებებით: „შეგნებულო ჰქონდა“, „ითვალისწინებდა“, „სურდა“ ან „უშვებდა“. ეს ცნებები ერთი გარკვეული მნიშვნელობით არიან დამკვიდრებული საყოველთაო სიტყვახმარებებში და, ამიტომ, არც იმდენ დასაბუთებას მოითხოვენ, რამდენსაც გაუფრთხილებლობის დამახასიათებელი ცნებები. განზრახვის დროს სუბიექტის ყურადღება სისხლის სამართლის კანონით დაცულ ობიექტზეა აქტიურად მიმართული, ხოლო ცნობიერება და ნებელობა დაკავებულია გარემოებებით, რომლებიც დანაშაულის ობიექტურ მხარეს განეკუთვნებიან. ამიტომ საკმარისია დადგინდეს კანონში აღწერილი განზრახვის ნიშნები, რომ იმავდროულად ხდება განზრახვის საგნობრივი შინაარსისა და განზრახი დანაშაულის სუბიექტური მხარის იურიდიული შეფასებისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებათა დასაბუთება.

გაუფრთხილებლობის დროს პირიქითაა: ადგილი აქვს მოქმედი პირის ყურადღების გადახრას სამართლით დაცული ობიექტებისაგან, ხოლო ინტელექტუალური და ნებელობითი პროცესები ან დაცლილნი არიან შინაარსიდან (მაგ. დაბნეულობა), რაც უადრესად იშვიათია, ან კიდევ მოიცავენ სისხლისსამართლებრივი თვალსაზრისით ირელევანტურ შინაარსებს (ადმინისტრაციული, დისციპლინური დარღვევა). არც ისაა გამორიცხული, რომ მოქმედის ფსიქიკა დაკავებული იყოს განზრახი ბოროტმოქმედებით, რომელიც დამოუკიდებელ სისხლის სამართლებრივ შეფასებას მოითხოვს (aberatio ictus). ყველა ამ შემთხვევაში რჩება ერთადერთი გზა გაუფრთხილებლობითი ბრალის დასაბუთებისა: მიზეზობრივი კავშირის საზოგადოებრივად საშიშ განვითარებაზე არარსებულ წარმოდგენათა შესახებ ვიმსჯელოთ იმ ფონის მიხედვით, რომელზეც იშლება სამართლით დაცული ობიექტისადმი სუბიექტის უყურადღებობის აქტი, და რომელსაც მრავალი ისეთი გარემოება ქმნის, რაც მოხსენიებული არ არის გაუფრთხილებლობის საკანონმდებლო განსაზღვრებაში. ესენია: ქცევის განმსაზღვრელი ფაქტორები, დანაშაულის მიზეზები, მისი ხელისშემწყობი პირობები, ფსიქოლოგიური განცდები, მოტივები, მიზნები და სხვ. როგორც ჩანს, გაუფრთხილებლობითი ბრალის დასაბუთების პროცესი მსჯელობის მეტი დეტალიზაციითა და კონკრეტიზაციით კი არ გამოირჩევა მხოლოდ განზრახი ბრალის დასაბუთებისაგან, არამედ აგრეთვე იმ გარემოებათა მოცულობით, რომლებიც ლოგიკური აუცილებლობით მოითხოვენ დადგენას, თუმცა გაუფრთხილებლობის საკანონმდებლო განსაზღვრებაში არ არიან ტექსტუალურად ასახულნი.

არის თუ არა ეს გარემოება სათანადოდ გათვალისწინებული ჩვენი რესპუბლიკის სასამართლო პრაქტიკაში? სამწუხაროდ არა, რაც ნაწილობრივ საკითხის თეორიული დაუმუშავებლობითაც უნდა აიხსნას. როგორც ავტოსატრანსპორტო დანაშაულთა საქმეებზე სასამართლო პრაქტიკის განვითარებამ ცხადყო, გაუფრთხილებლობითი ბრალის დასაბუთება ხშირად ორიოდ გზისადავს ფრაზით ამოიწურება. ეს კი არ იძლევა დამდგარ შედეგთან პირის ფსიქიკურად დამოკიდებულების ნათელ სურათს²¹. ასეთი პრაქტიკა სამართლიანად არის დაგ-

²¹ იხ. ჯ. ბაბილაშვილი, ზოგიერთი საკითხი ავტოსატრანსპორტო დანაშაულთა საქმეებზე სასამართლო პრაქტიკის განვითარებიდან, „საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს ბიულეტენი“, 1975, № 3. გვ. 19.

მოხილი საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1975 წლის 11 ივლისის დადგენილებაში.²²

საბჭოთა იურიდიულ ლიტერატურაში გავრცელებული შეხედულების მიხედვით, ქცევის ფსიქოლოგიური სტრუქტურა გაუფრთხილებლობის დროს არსებითად იმით განსხვავდება განზრახვისაგან, რომ გაუფრთხილებლობისას მხოლოდ მოქმედებაა გაცნობიერებული, შედეგი კი არა; განზრახვის დროს კი მოქმედებაც და შედეგიც შეგნებული, მიზანდასახული ფსიქიკური აქტივობის პროცესშია ჩართული. გაუფრთხილებლობის დროს პირი არ ითვალისწინებს მიზეზობრივი კავშირის საზოგადოებრივად საშიშ განვითარებას, განზრახვისას კი მოქმედებასა და შედეგს შორის მიზეზობრიობის ჯაჭვის უწყვეტობა გაცნობიერებულია. ერთი ბიტყვით, თუ ამ შეხედულებას ვირწმუნებთ, უნდა ვაღიაროთ, რომ ძირითადი სხვაობა განზრახვისა და გაუფრთხილებლობას შორის ფსიქიკური პროცესების მიმდინარეობაშია და არა ქცევის ფსიქოლოგიურ საფუძვლებში.²³

ეს შეხედულება ინტროსპექციული ფსიქოლოგიის მცდარ პოსტულატებს ეყრდნობა. იგი უგულებელყოფს თვისებრივ სხვაობას განზრახ და გაუფრთხილებლობით ქცევას შორის და საკითხი დაჰყავს მათ შორის ხარისხობრივ სხვაობამდე. აღნიშნული თვალსაზრისიდან ლოგიკურად გამომდინარეობს, რომ ორთავე შემთხვევაში ქცევას საფუძვლად უდევს სუბიექტის ნებელობითი აქტივობა, თუმცა განზრახვის დროს ნებითი აქტივობა უფრო ინტენსიურია — იგი შედეგზეც ვრცელდება, გაუფრთხილებლობისას კი ნაკლებად ინტენსიური, რადგან ქმედობაზე ვრცელდება მხოლოდ.

განწყობის ფსიქოლოგიური თეორიის მიხედვით საკითხის ასეთი გადაწყვეტა დაუსაბუთებელი ჩანს. ამ თეორიის ძირითად დებულებათა მომარჯვება გაუფრთხილებლობის პრობლემისადმი ცხადყოფს, რომ გაუფრთხილებლობით ქცევას არაცნობიერი უდევს საფუძვლად (განწყობის სახით); სწორედ არაცნობიერი მექანიზმები აღძრავენ გაუფრთხილებლობის დროს პირს სამოქმედოდ და მთლიანად განსაზღვრავენ მისი ქცევის მიმართულებასა და შინაარსს.²⁴

ეს გარემოება კიდევ ერთხელ მთელი სიცხადით მიუთითებს, თუ რაოდენ აუცილებელია გაუფრთხილებლობით ჩადენილი დანაშაულის საქმეებზე განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს განაჩენის დასაბუთებულობას. როგორც ირვევა გაუფრთხილებლობის დროს სუბიექტისათვის მართო ის კი არ რჩება გაუცნობიერებელი, რომ მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში შესაძლოა მისმა ქცევამ მანვე შედეგი გამოიწვიოს, არამედ, რაც მთავარია, როგორც წესი, მისთვის ისიც გაუგებარი რჩება, თუ რა ობიექტურმა და სუბიექტურმა ფაქტორებმა განსაზღვრა მისი ყურადღების გადატანა სამართლით დაცული ობიექტიდან სხვა მოვლენებზე. ასეთ პირობებში გაუფრთხილებლობის დასაბუთება მართოდენ იმ ნიშნებზე დაყრდნობით, რომლებიც კანონშია ტექსტურალურად ჩამოყალიბებული, ჩემი აზრით არასაკმარისი იქნებოდა. დამნაშავისათვის შეიძ-

²² იქვე, გვ. 13.

²³ См. В. С. Волков, Проблема воли и уголовная ответственность, Казань, 1965, стр. 40, 91; В. Петелин, Значение мотива и цели при неосторожном преступлении. «Советская юстиция», 1973, № 7, стр. 8—9; С. А. Тарарухин, Преступное поведение, Социальные и психологические черты, М., 1974, стр. 68—74.

²⁴ დაწვრილებით იხ. М. Г. Угрехелидзе, Проблема неосторожной вины в уголовном праве, Тбилиси, 1976, стр. 36—54.

ლება გაუგებარი დარჩენილიყო, თუ რაში გამოიხატა მისი მორალური გასაკიცხობა. და მაშინ განაჩენი აღიქმებოდა როგორც სახელმწიფოს მიერ ინდივიდის მიმართ განხორციელებული უსამართლო ძალმომრეობის აქტი. ასეთი განაჩენი არა თუ ვერ მოახდენდა მსჯავრდებულზე აღმზრდელობით ზემოქმედებას, არამედ უარესად გააბოროტებდა მას, დაუკარგავდა რწმენას მართლმსაჯულების სამართლიანობაში. ამიტომ გაუფრთხილებლობითი ქცევის საფუძველში არსებული ფსიქოლოგიური თუ სხვა ფაქტორების „გაშიფვრა“ მსჯავრდებულისათვის უარესად მნიშვნელოვან ამოცანად უნდა ჩაითვალოს. ამ ამოცანის შესრულება სხვა მხრივაც სასურველი და მიზანშეწონილი სჩანს. იგი შესაძლებელს გახდიდა ინდივიდური ქცევის პროგნოზირებას, საშუალებას მოგვცემდა დაგვედგინა, თუ რა უფრო მოსალოდნელია მოცემული მსჯავრდებულისაგან მომავალში. ამასთან დაკავშირებულია იმის დაგეგმვაც, თუ რა სახის კონკრეტული ღონისძიებანი უნდა იქნეს დასახული მსჯავრდებულთან ინდივიდური მუშაობისა შრომა-გასწორებით კოლონიაში²⁵. დასასრულ, ეს ხელს შეუწყობდა ბრალის ხარისხის მეტი სიზუსტით განსაზღვრას და სასჯელის ინდივიდუალიზაციას, რომელთა გარეშე წარმოუდგენელია სისხლის სამართლის საქმის რამდენადმე ხარისხიანი გადაწყვეტა.

პოტენსი ქანთალიძე

²⁵ იხ. საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შრომა-გასწორებითი კოდექსი, მუხ. 57.

სიცხეს გორის გაუჩინარებულნი

(გაგრძელება)*

— თავი დაანებეთ, იგორ ვასილიჩ, ამ... — უნდალა ეთქვა „დორებსო“, მაგრამ თავი შეიკავა, — ამ მთვრალ თავხედებს მაინც ვერას შეასმენინებ...

— აბა, აბა! — წამოხტა სკამიდან წვეროსანი ჭაბუკი. მე შენ გიჩვენებ თავხედებს... — მისმა მეზობელმა, ალბათ ცოლმა, შეჰკვივლა და მას კისერზე ჩამოეკილა.

კორნილოვმა კონსტანტინ ნიკოლოზის ძე განზე გასწია, რადგან ის ცდილობდა ხელკავი გამოედო და მაგიდასთან ძალიან ახლოს მისულმა ხმადაბლა ეტყა:

— თუ კიდევ წამოიწყებთ თქვენს უზრდეულ სიმღერებს, რესტორნის დატოვება მოგიწევთ...

— და თუ თქვენ თვითონ არ გაეთრევით აქედან, ჩვენ გაგაგებებთ, — იყვირა ვიღაცამ მეზობელი მაგიდიდან, სადაც ფლოტის ოფიცრების კომპანია იჯდა.

კორნილოვი და ვლასოვი თავის მაგიდასთან მიბრუნდნენ.

— რა უცბად აფეთქდით, — გაიცინა ვლასოვმა თითქოს უმიზეზოდ...

— სულაც არა, — თავი გაიპართლა კორნილოვმა. — მე მშვიდი ადამიანი ვარ, მაგრამ ეს რასა ჰავებს! განა შეიძლება ამის მოთმენა?

ისინი ცოცხანს დუმდნენ. დიდ მაგიდასთან მიყუჩდნენ. აღარც შიირები ისმოდა, არც ხმამაღალი შეძახილები.

— ხშირად ესვრით ხოლმე ადამიანებს? — ჰკითხა კონსტანტინე ნიკოლოზის ძემ. — მაგალითად, ბანდიტებს დაჭერის დროს?

— ერთხელ მქონდა ასეთი შემთხვევა.

— მართო ერთხელ? — გაიოცა ვლასოვმა. — თქვენ ხომ უკვე თხუთმეტი წელია სისხლის ხამართლის სამძებროში ხართ...

— თქვენგან, — შეუხწორა იგორ ვასილის ძემ. — მერე რა, სავალდებულოა სროლა? სისხლის სამართლის დამნაშავე თავად ხვდება, რომ ყველა გზა მოჭრილი აქვს, მით უფრო, თუ დალაგებულად უხსნი, გასაგებად. —

მან გაიცინა. — სროლა კი მართლაც მხოლოდ ერთხელ მომიხდა. ორმოცდა ჩვიდმეტში „მალინა“ უნდა აგვეყვანა. ვნედავ ერთი უმიზნებს მილიციელს. მე შორს ვიდექი, ვერ მივწვდებოდი. ხელში ვესროლე... თქვენ კი უურნალისტებს გინდათ იყოს გამოადვენება სროლა, თითების ანაბეჭდი. უკვე თავად დარწმუნდით, რომ თქვენი ავტომობილის ძებნაში მე მაგიდასთან უფრო სქემებს ვხაზავ...

სანაპიროზე სიწყნარე იყო. იშვიათად გაისრიალებდა მანქანა. კორნილოვმა სიამოვნებით შეისუთნა სუფთა ჰაერი.

— არ მიყვარს რესტორნებში სიარული. განსაკუთრებით სადამოს. დახუთებული ჰაერია. ყაყანი. დაჯდება შენს გვერდით ასეთი ხალხი და მთელი კვირით გააფუჭებს გუნებას.

მათ ჩაიარეს სანაპიროზე და მშენებლების ხილამლე მივიდნენ.

— აბა, ნახვამდის, — უთხრა კორნილოვმა, — ძილის დროა. ხვალ დამირეკეთ. იქნებ რამე იყოს საინტერესო.

სასტუმროში რომ დაბრუნდა, ვლასოვმა გადაწყვიტა ცოლისთვის დაერეკა. ვესტიბიულში საქალაქთაშორისო ტელეფონი — ავტომატი იდგა. ერთი ავტომატი არ მუშაობდა, მეორეთი ვიღაც მამაკაცი ღაბარაკობდა. ვლასოვი ჩაჯდა სავარძელში და პაპიროსს მოუკიდა. აჰ, სასტუმროს ამ ნაწილში, სიწყნარე იყო.

მამაკაცი კი ტელეფონით ღაბარაკობდა და ღაბარაკობდა, ავტომატი ჩუმად ტკაცუნებდა და თხუთმეტეპიანებს უღაბავდა. „გერაფერს იტყვი, კარგად მოუმარაგებია ამხანაგს მონეტები“, გაიოცა ვლასოვმა და უცებ მოიგონა, რომ მამაკაცის ყრუ ხმა, შემპარავი, დათაფლული ხმა ნაცნობი იყო. „ეს ხომ კულტურის ხასხანლის აღმინისტრატორია...“ კონსტანტინ ნიკოლოზის ძემ შეხვდა მის ათლეტურ ზურგს. მამაკაცი ძლივს იმართებოდა პლექსი — ვლასოვის სუფის ქვეშ, ავტომატს რომ ეხურა.

„რა საეჭვო ტიპია... — გაიფიქრა ვლასოვმა და გაიხსენა უცნაური საუბარი მილოჩკას-

* დასაწყისი იხ. ეურნ. „საბჭოთა სამართლის“ 1975 წლის № 5, 1976 წ. №2, №3, № 4, № 5, № 6; 1977 წ. № 1, № 2, № 3.

თან. — ამისთანა ბრგე კაცს რატომ შეეშინდა ჩემი?...
ვალერი თომას ძე უცებ შემოტრიალდა,

თითქოს იგრძნო, რომ უთვალთვლებდნენ და ვლასოვმა მის სახეზე შიში დაინახა. კონსტანტინ ნიკოლოზის ძემ თვლი მოარიადა — ხულ არ უნდოდა ახლა ვალერი თომას ძის მისაღმება და მასთან საუბარი. ეტყობოდა აღმინის-ტრაატორმა არც დაასრულა ლაპარაკი, ნახევარ სიტყვაზე გაწვევითა. ვლასოვს ესმოდა, როგორ დაახეტოა მან ყურმილი ბერკეტზე.

„ნეტავი არ მოვილოდეს“, — ძლივს მოასწრო ამის გაფიქრება კონსტანტინე ნიკოლოზის ძემ, რომ ვალერი თომას ძე მძიმედ დღე-შეგა პირდაპირ მდგომ სავარძელზე, რაღაცნაირი დაბნეული და საცოდავი სახე ჰქონდა, ხულ არ შეესაბამებოდა ბედისაგან განებივრებული მამაკაცის წარმოსაღებ გარეგნობას. იგი იქნა ჩუმად და მხეცივით აშტერდებოდა ვლასოვს. კონსტანტინე ნიკოლოზის ძეს მოეჩვენა, რომ აღმინისტრაატორი მთვრალი იყო. არც ერთი ხმას არ იღებდა. ბოლოს ისევე ვლასოვი მიესალმა პირქუშად, ბრაზი მოერია, რომ მაინც იძულებული გახდა თვითონ დალაპარაკებოდა ამ კაცს.

— გამარჯობათ, ვალერი ფომიჩი!
— რას დამდევთ განუწყვეტლივ? — ჰკითხა ხრინწიანი ხმით ვალერი თომას ძემ და ხალაჩზე არც უბახუხა. — გადაწყვიტეთ, რომ ჩამსვით,—ჩამსვით და ის იქნება თორემ დამდევთ და დამდევთ... გადაწყვიტეთ, რომ გამამწაროთ, არა? — ბოლო სიტყვები ისე წამოიყვირა, თვითონვე შეეშინდა.

„რაო, რაო!... — გაიოცა ვლასოვმა და ყურები დაცვივითა, — რაღაცაშია საქმე. ეტყობა ობერატიული მუშაკი ვვონივარ? მილიამაც ხომ მითხრა: „მაშინვე შეგატყობთ კაცი, რომ მილიციონერი ხარო.“ — კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე დაბნა და გაუცაცოცებული ფიქრობდა, როგორ მოქცეულიყო. — ეთქვა, ის არა ვარ, ვინც გგონებართო? მაგრამ ეს მატრახაზი ხომ ტყუილად არ ხუშტურიანობს? როგორც ჩანს, ცოდვები აქვს.“

— არც კი ცდილობთ ფარულად მითვალთვალოთ, — ახლა უფრო ხმადაბლა, მაგრამ ისეთივე ხრინწიანი ხმით განაგრძო ვალერი თომას ძემ. — აშკარად დამდევთ. ეს რვეინიაც სახანდეში — თქვენს მოწყობილია... რატომ მიმწარებთ ხიდოცსლებს? წამოყვანეთ და მოარჩით.

ვლასოვმა ბოლოზე გაისხენა, და ნახა პირველად აღმინისტრაატორი. რა თქმა უნდა, ხამმართველიში, კორნილოვიდან რომ გამოლოდა. ვალერი თომას ძეც გამოლოდა.

როცა ვლასოვი კართან მივიდა, მარაუფი წარწახედდა, ლამაზ მამაკაცს უხინჯავდა ღრუთუნებებს. ისეთი თვალშისაცემი ტანი აქვს და როგორ ვერ იცნო მაშინვე! მაშახდამე, უკვე მილიცია იკვლიებს მის საქმეს. „მაშ, ახე, — გაიცინა გულში კონსტანტინე ნიკოლოზის ძემ, — მე შენ გავიჩენ თავსატეხს ვალერი თომას ძეცა“

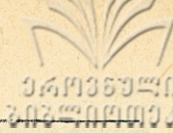
— რატომ დუმხართ? — ჩურჩულით ჰკითხა აღმინისტრაატორმა. — როდის მოედება ამას ბოლო? მაშინვე მივხვდი, ჯერ კიდევ თქვენს კორნილოვთან, რომ მე ამომიღეთ მიზანი. ხოლო, მეტი, როცა თქვენ ლიტენზე მომდევდით...
— ვალერი თომას ძეც, „მოლიბულ გზაზე სიარული სახიფათოა...“ თქვენ ალბათ იცით, რომ სასამართლოს შეუძლია გულწრფელი აღიარება შემამსუბუქებელ გარემოებად ჩავითვალთ — თქვა ვლასოვმა.

აღმინისტრაატორი უცნაურად შეთრთოლდა, თითქოს კრუნჩხვებმა მოუარაო.
— ხვალ მოხმანდით სამმართველოში, ლიტენის ოსში. ოთხსმეთორმეტე ოთახში. თქვენს სახელზე გამოწერილი იქნება საშვი...
ვალერი თომას ძემ განწირულად ამოიოხრა, ჯიბიდან გაქაოტებული ცხვირსახოცი ამოიღო და შუბლი მოიწმინდა. სახე შიშისიგან მოედრიცა. მხოლოდ ესლა წაიჩურჩულა:

— აი, ხომ ვამბობდი...
წამოღდა და გასახველთასკენ გაემართა.
„აქ ამბები დატრიალდებამ — გეცინა კონსტანტინე ნიკოლოზის ძეს. — შეშენებული ძალღი მთვარეს უყვფდაო.“ მან აღარ დაურეკა ცოლს მოსკოვში, ნომერში ავიდა და კორნილოვთან დაერკა.
— ვალერი თომას ძე მორწოვი? — გაიმეორა კორნილოვმა, როცა ვლასოვს მოუხმინა. — მაგას დიდი ხანა ციხე ელოდებოთუმიცა, ჩვენთან დაწარალებულად გადის.
— დაწარალებულად? — გაიოცა კონსტანტინე ნიკოლოზის ძემ.
— დიან, დიან! მაგასაც ხომ „ვოლგა“ მოშპარენს

ვლასოვს გეცინა.
— რა უცნაური დამთხვევები ხდებამ მას მგონია მე ვუთვალთვალდებ, ჩვენ კი თურმე კოლეგები ვყოფილვართ!

— თქვენს კოლეგასთან ხვალ გავარკვევთ საქმეს, — თქვა პირქუშად კორნილოვმა. — ნებით თუ არ მოვა ძალით მოვიყვანთ. რატომ მივაქციე იცით, ყურადღება — ძალიან მდიდრულად ცხოვრობს. აშკარად რომ არ შეეფერება მის შემოსავალს. ხსვათა შორის, სოციალისტური საკუთრების დატაცების და

სპეკულაციის წინააღმდეგ მებრძოლი განყოფილების ბიჭებსაც ვთხოვე ამ ქარაფშუტასთვის ყურადღება მიექციათ. როგორც ჩანს რაღაც მაგრად მიქარა, თავისი ჩრდილისაც რომ ეშინია.

მეორე დღეს, დილით, ვლასოვი რომ სამმართველოში მივიდა, ვაღერი თომას ძე უკვე ბოლოს ცემდა. იგი პირმოთენე მიესალმა ვლასოვს, ოღნავ გასაგონად წაიჭურჩულა: „გამარჯობათ“.

— რაო, მოუღეთ ბოლო საცოდავ ადმინისტრატორს? — უთხრა ღიმილით კორნილოვმა, როცა მასთან კაბინეტში კოსტანტინე ნიკოლოზის ძე შევიდა. დილაადრიან მოვარდა... თუმცა, უჩემოდნოდ.

— თვითონ მოუღო ბოლო თავის თავს... — მიუგო ვლასოვმა. — დიდი გაიძვერა ვინმეა. კვაქია. გოგო მომიგზავნა, ჩემი გამოჭერა უნდოდა, ალბათ ჭავრით მოკვდება, როცა გაიგებს, რომ ის არა ვარ, ვინც ვეგონე.

— რას იტყვით, გავესაუბროთ ვაღერი თომას ძეს?

ვაღერი თომას ძე შემოვიდა. კაშკაშა მზის შუქზე თვალები მოწყურა. ფრთხილად ჩამოჯდა კორნილოვის მიერ შეთავაზებულ სკამზე, ერთხანს ყველა დუმდა, მერე ვაღერი თომას ძემ წყნარად დაიწყო:

— ამხანაგო კორნილოვო, მე ხომ თავად მოვედი...

— კეთილი, მოქალაქე მორწოვო, — მიუგო იგორ ვასილის ძემ და მაგნიტოფონის კლავის თითი დააჭირა, — რაღაც მოხვედით, დაიწყეთ მოყოლა, ჭობს გვიან, ვიდრე არასდროს.

— მაგრამ ჩემს გამოცხადებას ხომ ჩათვლით დანაშაულის აღიარებად? — იკითხა იმედის მოლოდინში მორწოვმა.

ვლასოვი მიხვდა: ადმინისტრატორს ძალიან ეშინოდა, რომ ეტყოდნენ — ეს რა დანაშაულის აღიარების მიხნით გამოცხადებაა, როცა დღე-ღამეზე გაპირებდნენ დაპატიმრებასო.

ჩავთვალეთ, ჩავთვალეთ, — უთხრა კორნილოვმა. — მაგრამ იცოდეთ, ბევრი რამ არის დამოკიდებული იმაზე, რამდენად სრულად და გულწრფელად აღიარებთ თქვენ დანაშაულს.

ვაღერი თომას ძემ საცოდავად გაიღიმა.

— მონანიებული ცოდვა არცოდვიაო...

— თქვენ რა, სავაჭროდ მოხვედით ჩვენთან? — გაბრაზდა იგორ ვასილის ძე.

— მე, კაცმა რომ თქვას, არ ვიცი საიდან დავიწყო... ყრუ ხმით დაიწყო ადმინისტრატორმა და შეჩერდა, იგი ნერვულად ისვამდა ხელის გულს მუხლზე. — შარშანწინ სტალიონზე გამართეს წარმოდგენა „ცოცხალი ჭადრაკი“, გაბედა მან ბოლოს და დაიწყო წყნარად მოყოლა. — მე მთხოვეს დანმარება... — მან ასწია თავი და კორნილოვს შეხედა.

— განაგრძეთ, განაგრძეთ, — გამხსენვა იგი იგორ ვასილის ძემ.

— მორიგი შევებულება ავიღე და ამ წარმოდგენის ადმინისტრატორად გავფორმდი. იგი სამკერ გაიმეორეს. მომზადებისთვის ცოტა დრო იყო, თეატრალურმა საღაროებმა უარი თქვეს ბილეთების გასაღებაზე. მაშინ მე სტუდენტები მოვიწვიე. სამედიცინო ინსტიტუტის ჭადრაკის სექციიდან. ვუთხარი, რომ ეს მნიშვნელოვანი საქმეა, ჭადრაკის პრობა განდის ემსახურება... და მერე ყველაფერი სწრაფად მოხერხდა...

— სტუდენტებმა ბილეთების გასაღება საზოგადოებრივ საწყისებზე დაიწყეს, არაა? — დააზუსტა კორნილოვმა.

ვაღერი თომას ძემ თვალები დახარა.

— დიახ, საზოგადოებრივ საწყისებზე. მე მხოლოდ რესტორანში წავიყვანე ისინი. გადავიხადე ორას ოცდაათი მანეთი. შეგიძლიათ შეამოწმოთ. ისინიც დამიდასტურებენ, — მან ღრმად ამოისუნთქა, თითქოს ცივ წყალში აპირებს გაღახტომასო. — მათ ხელფასები ერგოთ. საერთო შემოსავლის ხუთი პროცენტი... სამ წარმოდგენაზე ათითასზე მეტი. ათი ათას ცხრაასი. ცალკეულ პირებზე უწყისები არ შემიღგენია. ანგარიშს ვასწორებდი ხელწერილებით, ვითომ ჭადრაკის სექციის თავმჯდომარის სახელზე...

— ვის აბარებდით ამ ხელწერილებს? — სწრაფად იკითხა კორნილოვმა.

— საქალაქო ჭადრაკის კლუბის ბუღალტერიას...

შარშანაც თქვენ ჩაატარეთ ეს თამაშები? — დიახ. მაგრამ მხოლოდ ერთი წარმოდგენა. ოთხი ათასი გავაკეთე. და ბილეთების ღირებულების სხვაობაში კიდევ ოთხი...

(გაგრძელება იქნება)

ინფორმაცია

თეორიული კონსერვაცია

საქართველოს კომპარტიის საჩხერის რაიკომისა და საზოგადოება „ცოდნის“ საჩხერის რაიონული ორგანიზაციის გამგეობამ პარტიის რაიკომის პოლიტიკური განათლების კაბინეტის სხდომათა დარბაზში მოაწყო თეორიული კონფერენცია საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის V პლენუმის მასალებზე. კონფერენცია, რომელსაც 200-ზე მეტი კაცი ესწრებოდა, შესავალი სიტყვით გახსნა პარტიის საჩხერის რაიკომის მეორე მდივანმა თ. ტრაპაიძემ.

დამსწრეთ დიდი ინტერესით მოისმინეს მოხსენებები აქტუალურ საკითხებზე: „ვა-

ჭრობისა და მოსახლეობის საყოფაცხოვრებო მომსახურების გაუმჯობესება ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთი საკვანძო პრობლემაა“ — მომხსენებელი რაიონის საფინანსო განყოფილების გამგე ჯ. მაჩაიძე, „დისციპლინის განმტკიცება, ნაკლოვანებებისადმი შეურიგებლობა, მაღალი პასუხისმგებლობა — მეათე ხუთწლედის დავალებათა შესრულების აუცილებელი პირობაა“ — მომხსენებელი რაიონის სახალხო მოსამართლე თ. მიროტაძე და სხვ.

წიგნების განხილვა

თსუ იურიდიულ ფაკულტეტზე მოეწყო იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ ა. ფალიაშვილის წიგნის „დამნაშავე დაუსჯელი არ დარჩება“ და იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის, დოცენტ დ. ცინცაძის წიგნის — „საზოგადოებრიობის მონაწილეობა დამნაშავეობათა წინააღმდეგ ბრძოლაში“ განხილვა.

პროფესორ ა. ფალიაშვილის ნაშრომის შესახებ ილაპარაკა დოც. მ. ლეკვიშვილმა, მან დადებითი შეფასება მისცა ნაშრომს, აღნიშნა რომ წიგნი დაწერილია პოპულარულად, მკითხველთა ფართო წრისათვის გასაგებ ენაზე. მასში განხილულია ყველა ძირითადი საკითხი, რომელიც შეეხება დამნაშავეობას და დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეს. მომხსენებელმა აღნიშნა, რომ ასეთი წიგნების გამოცემა უდავოდ ხელს შეუწყობს მოსახლეობის სამართლებრივ აღზრდას. ამასთან ერთად გამოთქვა კრიტიკული შენიშვნები იმ ნაკლოვანებებზე, რომლებიც ნაშრომში გვხვდება.

დოც. დ. ცინცაძის წიგნი განიხილა დოც. ჯ. წულაიამ. მომხსენებელმა აღნიშნა თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს თანამედროვე ეტაპზე დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში საზოგადოებრიობის ფართოდ ჩაბმას, მათი აქტიურობის ამაღლებას. ნაშრომის ღირსებად უნდა ჩათვალოს ის, რომ ავტორი ფართოდ მიმოიხილავს ყველა იმ საკითხს, რომელიც დაკავშირებულია საზოგადოების მონაწილეობის ფორმებთან დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ნაშრომი, აღნიშნა ჯ. წულაიამ, შესრულებულია კარგი ქართულით. იგი უთუოდ დიდ დახმარებას გაუწევს არა მარტო ამ საკითხით დაინტერესებულ პრაქტიკულ თუ მეცნიერ მუშაებს არამედ ფართო მკითხველებსაც.

წიგნების განხილვაში მონაწილეობა მიიღეს დოც. რ. შენგელიამ, დოც. შ. ფაფიაშვილმა და სხვ.

განხილვის შედეგები შეაჯამა პროფ. ბ. ფურცცხვანიძემ.

თ. მარჯანიშვილი

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების ტყის კანონმდებლობის საფუძვლები

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შედეგად ტყეები, ისევე როგორც სხვა ბუნებრივი სიმდიდრეები, ჩვენს ქვეყანაში ნაციონალიზებული იქნა და საერთო-სახალხო კუთვნილება გახდა. „ტყის შესახებ“ სრულიად რუსეთის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის 1918 წლის 27 (14) მაისის დეკრეტმა განსაზღვრა მთელი ხალხის საკეთილდღეოდ ტყეების გამოყენების მიზნით სატყეო მეურნეობის სოციალისტური ორგანიზაციის ძირითადი პრინციპები.

ტყის სახელმწიფო საკუთრება სსრ კავშირში სატყეო ურთიერთობის, ესე იგი ტყეების გამოყენების აღდგენისა და დაცვის დარგში საზოგადოებრივი ურთიერთობის საფუძველი და სატყეო მეურნეობის რაციონალური გაძლიერების მთავარი წინამძღვარია.

ტყე სსრ კავშირში დიდ როლს ასრულებს ეკონომიკის განვითარებაში, ვარემოს გაუმჯობესებასა და ხალხის კეთილდღეობის დონის ამაღლებაში. იგი მერქანსა და ტყის სხვა პროდუქტებზე ქვეყნის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების წყაროა. კეთილნაყოფიერ გავლენას ახდენს ჰავაზე, ატმოსფეროზე, მდინარეებისა და სხვა წყლის ობიექტების ჰიდროლოგიურ რეჟიმზე, იცავს ნიადაგს ქარიხმირი და წყლისმიერი ეროზიისაგან და აჭვს სხვა სასარგებლო ბუნებრივი თვისებები, ტყეებს სულ უფრო მეტად იყენებენ გამაჯანსაღებელი მიზნებისათვის, მოსახლეობის კულტურული და ესთეტიკური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის.

იმის გამო, რომ ტყეს მრავალმხრივი მნიშვნელობა აქვს და მისი გაშენება დიდ დროს მოითხოვს, ტყის სიმდიდრეთა რაციონალური გამოყენების, დაცვისა და გამრავლების საქმეს საერთო სახელმწიფოებრივი ამოცანის ხასიათი ენიჭება.

საბჭოთა ტყის კანონმდებლობამ აქტიურად უნდა შეუწყოს ხელი ტყეების მეცნაურულად დასაბუთებულ, კომპლექსურ გამოყენებას, მათს გეგმავობიერ აღდგენასა და ეფექტიან დაცვას ახლანდელი და მომავალი თაობე-

ბის ინტერესებისათვის, საბჭოთა ადამიანების აღზრდას იმ მაღალი პასუხისმგებლობის სულისკვეთებით, რომ ყაიბათიანად, მზრუნველობით მოეპყრან ტყეს, როგორც ჩვენი სამშობლოს ბუნებრივ სიმდიდრეთა დიდმნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს.

პარი I ზოგადი დებულებანი

მუხლი 1. საბჭოთა ტყის კანონმდებლობის ამოცანები

საბჭოთა ტყის კანონმდებლობის ამოცანებია სატყეო ურთიერთობის რეგულირება იმ მიზნით, რომ უზრუნველყოს ტყეების რაციონალური გამოყენება, მათი მოვლა და დაცვა, აღდგენა და პროდუქტიულობის გადიდება მერქანსა და ტყის სხვა პროდუქტებზე სახალხო მეურნეობისა და მოსახლეობის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად, ტყის წყალდამცავი, დაცვითი, ჰავის მარეგულირებელი, სანატარულ-ჰიგიენური, გამაჯანსაღებელი და სხვა სასარგებლო ბუნებრივი თვისებების გასაძლიერებლად, აგრეთვე დაიცავს საწარმოთა, ორგანიზაციათა, დაწესებულებათა და მოქალაქეთა უფლებები და განამტკიცოს კანონიერება სატყეო ურთიერთობის დარგში.

მუხლი 2. სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების ტყის კანონმდებლობა

სატყეო ურთიერთობის სსრ კავშირში აწესრიგებენ ეს საფუძვლები და მათ შესაბამისად გამოცემული სსრ კავშირის ტყის კანონმდებლობის სხვა აქტები. მოკავშირე რესპუბლიკების ტყის კოდექსები და ტყის კანონმდებლობის სხვა აქტები. მიწის, წყლისა და სამთო ურთიერთობის აწესრიგებს სსრ კავშირის და მოკავშირე რესპუბლიკების შესაბამისი კანონმდებლობა.

მუხლი 3. ტყის სახელმწიფო საკუთრება სსრ კავშირში.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის შესაბამისად ტყე საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირში სახელმწიფო საკუთრებაა, ესე იგი მთელ ხალხს ეკუთვნის.

სსრ კავშირში ტყის ერთადერთი მესაკუთრე სახელმწიფოა და მხოლოდ სარგებლობისათვის გადაიცემა. ყოველგვარი მოქმედება, რომელიც ამკარად თუ ფარულად არღვევს ტყის სახელმწიფო საკუთრების უფლებას, აკრძალულია.

მუხლი 4. ერთიანი სახელმწიფო ტყის ფონდი

სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწები.

სსრ კავშირის ყველა ტყე ქმნის ერთიან სახელმწიფო ტყის ფონდს. ერთიან სახელმწიფო ტყის ფონდში შედის:

1. სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეები, ანუ სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების გამგებლობაში შემავალი ტყეები, საქალაქო ტყეები, მიჩენილი ტყეები და ნაკრძალთა ტყეები;

2. საკოლმეურნეო ტყეები, ანუ კოლმეურნეობებისათვის უფადო სარგებლობაში მიცემულ მიწებზე არსებული ტყეები.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების მიწის კანონმდებლობის საფუძვლების შესაბამისად სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწებზე ითვლება ტყიანი მიწები, აგრეთვე მიწები, რომლებიც ტყით არ არის დაფარული, მაგრამ განკუთვნილია სატყეო მეურნეობის საჭიროებებისათვის. სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების საზღვრები, რომლებიც მათ სხვა კატეგორიათა მიწებსაგან გამოიყოფენ, განისაზღვრება დადგენილი წესით.

მუხლი 5. ხე-ბუჩქნარები, რომელიც არ შედის სახელმწიფო ტყის ფონდში

სახელმწიფო ტყის ფონდში არ შედის:

ხეები და ხეთა ჯგუფები, აგრეთვე სხვა ხე-ბუჩქნარი მცენარეულობა სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწებზე;

რკინიგზების, საავტომობილო გზებისა და არხების გასწვრივ გაშენებული დამცავი ტყის ზოლები;

ხეები და ხეთა ჯგუფები, აგრეთვე ქალაქებისა და სხვა დასახლებული პუნქტების გამაშფავებელი ნარგავები, იმ მიწებზე, რომლებიც არ უკავია ქალაქის ტყეებს;

ხეები და ხეთა ჯგუფები საკარმიდამო, სააგარაკო და ბაღის ნაკვეთებზე.

აღნიშნული ნარგავების გაშენება, მოვლა და გამოყენება ხდება სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით განსაზღვრული წესით.

მუხლი 6. სსრ კავშირის კომპეტენციის სატყეო ურთიერთობის რეგულირების დარგში

სატყეო ურთიერთობის რეგულირების დარგში სსრ კავშირის გამგებლობას ექვემდებარება:

1. ერთიანი სახელმწიფო ტყის ფონდის განკარგვა სსრ კავშირის კონსტიტუციის შესაბამისად სსრ კავშირის უფლებამოსილების განხორციელებისათვის საჭირო ფარგლებში;

2. ტყეებით სარგებლობის, ტყის აღდგენის, პროდუქტიულობის გადიდების, მოვლადაცვის ძირითადი დებულებების დაწესება;

3. სსრ კავშირის ტყეკაფის ფონდის ოდენობის, მისი განაწილებისა და ზეზეური ხის გაცემის წესის დადგენა;

4. ქვეყნის სატყეო მეურნეობის განვითარების, ტყის რესურსებისა და ტყის სასარგებლო ბუნებრივი თვისებების გამოყენების ძირითადი მიმართულებებისა და პერსპექტიული გეგმების დაწესება;

5. ტყის რაციონალური გამოყენების, აღდგენის, პროდუქტიულობის გადიდებისა და მოვლადაცვის დარგში საერთო-საკავშირო ღონისძიებათა დაგეგმვა;

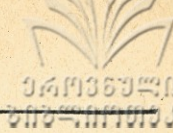
6. შესაბამისი ჯგუფებისათვის ტყეების მიკუთვნებისა და ერთი ჯგუფიდან მეორეში მათი გადაყვანის წესის დადგენა;

7. სსრ კავშირისათვის ერთიანი ტყეთმოწყობის, ტყეების აღრიცხვის სისტემებისა და სახელმწიფო სატყეო კალსტრის წარმოების წესის დადგენა.

8. ტყეების მდგომარეობის, გამოყენების, აღდგენის, მოვლადაცვისაღმომადგენელი სახელმწიფო კონტროლი და მისი განხორციელების წესის დადგენა.

მუხლი 7. მოკავშირე რესპუბლიკებში კომპეტენცია სატყეო ურთიერთობის რეგულირების დარგში

სსრ კავშირის კომპეტენციის ფარგლებში აგრეთვე სატყეო ურთიერთობის რეგულირების დარგში მოკავშირე რესპუბლიკების გამგებლობას ექვემდებარება: ერთიანი სახელმწიფო ტყის ფონდის განკარგვა რესპუბლიკის ტერიტორიაზე; ტყეებით სარგებლობის, ტყის აღდგენის, პროდუქტიულობის გადიდების, მოვლადაცვის წესის დადგენა; სატყეო მეურნეობის განვითარების, ტყის რესურსებისა და ტყის სასარგებლო ბუნებრივი თვისებების გამოყენების პერსპექტიული გეგმების დაწესება; ტყის რაციონალური გამოყენების, აღდგენის, პროდუქტიულობის გადიდების, მოვლადაცვის დარგში რესპუბლიკურ ღონისძიებათა დაგეგმვა; ტყეების მდგომარეობის, გამოყენების, აღდგენის, მოვლადაცვისაღმომადგენელი სახელმწიფო კონტროლის

განხორციელება, აგრეთვე სატყეო ურთიერთობის რეგულირება სხვა საკითხებში, თუ ისინი სსრ კავშირის კომპეტენციის არ განეკუთვნება.

მუხლი 8. სახელმწიფო მმართველობა ტყეების გამოყენების, აღდგენის, მოვლა-დაცვის დარგში

ტყეების გამოყენების, აღდგენის, მოვლა-დაცვის დარგში სახელმწიფო მმართველობას ახორციელებენ სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო, მოკავშირე რესპუბლიკების მინისტრთა საბჭოები, ავტონომიური რესპუბლიკების მინისტრთა საბჭოები, მშრომელთა დეპუტატების აღგილობრივი საბჭოები; აღმასრულებელი კომიტეტები, აგრეთვე სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები და სხვა სახელმწიფო ორგანოები სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად.

მუხლი 9. ტყეების მდგომარეობის, გამოყენების, აღდგენის და მოვლა-დაცვისადმი სახელმწიფო კონტროლი

ტყეების მდგომარეობის, გამოყენების, აღდგენისა და მოვლა-დაცვისადმი სახელმწიფო კონტროლის ამოცანა ის არის, რომ ყველა საშინისტრომ, უწყებამ, სახელმწიფო, კოოპერატიულმა, საზოგადოებრივმა საწარმომ, ორგანიზაციამ. დაწესებულებამ და მოქალაქემ დაიცვას ტყეების გამოყენების დადგენილი წესი. სატყეო მეურნეობის გაძღოლის, ტყეების აღდგენის, აღრიცხვისა და დაცვის წესები, აგრეთვე ტყის კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა წესები და ნორმები.

მთელი ტყეების მდგომარეობას, გამოყენებას, აღდგენას, მოვლა-დაცვას სახელმწიფო კონტროლს უწევს მშრომელთა დეპუტატების საბჭოები, მათი აღმასრულებელი და განმკარგულებელი ორგანოები, აგრეთვე სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები და სხვა სპეციალურად საამისოდ უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოები სსრ კავშირის კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

მუხლი 10. საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა და მოქალაქეთა მონაწილეობა ტყის რაციონალური გამოყენების, აღდგენის, მოვლა-დაცვის ღონისძიებათა განხორციელებაში

პროფესიული კავშირები, ახალგაზრდობის ორგანიზაციები, ბუნების დაცვის საზოგადოებები, სამეცნიერო საზოგადოებები და სხვა საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, აგრეთვე მოქალაქეები ხელს უწყობენ სახელმწიფო

ორგანოებსა და კოლმეურნეობებს ტყის რაციონალური გამოყენების, აღდგენის, მოვლა-დაცვის ღონისძიებათა განხორციელებაში.

საზოგადოებრივი ორგანიზაციები მონაწილეობენ ტყეების რაციონალური გამოყენების, აღდგენის, მოვლა-დაცვის ღონისძიებათა განხორციელებისას.

მუხლი 11. სატყეო მეურნეობის გაძღოლის ძირითადი მოთხოვნები

სახელმწიფო ორგანოები, საწარმოები, ორგანიზაციები და დაწესებულებანი, რომლებიც ახორციელებენ სატყეო მეურნეობის დაეგმვას, ორგანიზაციისა და გაძღოლას, ტყის რესურსების გამოყენებას, ტყეების სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობისა და ბუნებრივი პირობების შესაბამისად, მოვალენი არიან უზრუნველყონ:

ტყეების წყალდაშენი, დაცვითი, ჰავის მარეგულირებელი, გამაჯანსაღებელი და სხვა სასარგებლო ბუნებრივი თვისებების გაძლიერება ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის გარეშე ბუნების გაუმჯობესებისა და სახალხო მეურნეობის განვითარების მიზნით;

განუწყვეტელი, არაგამანადგურებელი და რაციონალური ტყეთსარგებლობა მერქანზე და ტყის სხვა პროდუქტიაზე სახალხო მეურნეობისა და მოსახლეობის მოთხოვნილებათა გეგმაზომიერი დაკმაყოფილებისათვის;

ტყეების გაფართოებული აღდგენა, მათი ჯიშობრივი შედგენილობისა და ხარისხის გაუმჯობესება, პროდუქტიულობის ამაღლება;

ტყეების მოფრთხილება, ხანძარებისაგან, მავნებელ-დაავადებათაგან დაცვა;

სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწებისა და სხვა ტყიანი მიწების რაციონალური გამოყენება;

სატყეო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის ამაღლება ერთიანი ტექნიკური პოლიტიკის, მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევების საფუძველზე.

ტყეების მოვლა, აგრეთვე მისი დაცვა მავნებელ-დაავადებათაგან უნდა ხორციელდებოდეს ისეთი ხერხებითა და მეთოდებით, რომლებიც არას ავნებენ ადამიანს და გარემო ბუნებას;

სატყეო მეურნეობის გაძღოლის ღონისძიებანი სახალხო მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო გეგმებში ხანგრძლივი პერსპექტივისათვისაა გათვალისწინებული და მას ახორციელებენ შესაბამისი სამინისტროები, უწყებანი და სატყეო-სამეურნეო საწარმოები.

მუხლი 12. სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების უფლება-მოვალეობანი მი-

წების გამოყენებისა და დაცვის დარგში სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები და მათი საქვეუწყებო სატყეო სამეურნეო საწარმოები ორგანიზაციის უწყვენ მიწების მიზნობრივი დანიშნულებისამებრ გამოყენებას და უზრუნველყოფენ ამ საწარმოთა სარგებლობაში არსებული მიწების დაცვას, განსაზღვრავენ ფართობებს, სადაც უნდა განხორციელდეს სხვადასხვა სახეობის ტყეთსარგებლობა და შესრულდეს ტყეების აღდგენისა და მოვლის ღონისძიებანი, გამოყოფენ ამ საფუძვლების 22 მუხლის მეორე ნაწილის შესაბამისად მიწის ნაკვეთებს ტყეთსარგებლობისა და მასთან დაკავშირებული საჭიროებებისათვის, გადასცემენ ნაკვეთებს ტყის სანერგეების, პლანტაციებისა და სხვათა მოსაწყობად, აგრეთვე შეიძლება პქონდეთ სხვაგვარი უფლება-მოვალეობანი აღნიშნული მიწების გამოყენებისა და დაცვის დარგში სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად.

ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული უფლებამოვალეობანი ვრცელდება აგრეთვე სხვა საწარმოებზე, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებზე, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან, და მათს ზემდგომ ორგანოებზე.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები კონტროლს უწყვენ სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების გამოყენებას მათი მიზნობრივი დანიშნულებისამებრ და ამ მიწების დაცვას სსრ კავშირის კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

მუხლი 13. სატყეო მეურნეობის გაძლოა სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეებში

სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეებში სატყეო მეურნეობის გაძლოა ეკისრებათ:

სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების სატყეო-სამეურნეო საწარმოებს (ქალაქის ტყეების, მიჩენილი ტყეებისა და ნაკრძალების ტყეების გარდა);

ქალაქის ტყეებში — სატყეო-სამეურნეო და მშრომელთა დებუტატების საქალაქო და რაიონული (ქალაქებში) საბჭოების აღმასკომების სხვა საწარმოებს, ორგანიზაციებს და დაწესებულებებს. სატყეო მეურნეობის გაძლოა ქალაქის ტყეებში შეიძლება ხორციელდებოდეს აგრეთვე სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების სატყეო-სამეურნეო საწარმოებთან ერთად;

მიჩენილ ტყეებში სატყეო-სამეურნეო

და იმ უწყება-სამინისტროთა სხვა საწარმოებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, რომლებსაც მიჩენილი აქვთ ეს ტყეები; ნაკრძალების ტყეებში — ნაკრძალებს.

საწარმოებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეებში, ეკისრებათ ტყეების აღდგენა, შენარჩუნება, დაცვა და ტყეების სანიტარული მდგომარეობის გაუმჯობესება, მათი მოვლა, ტყეების პროდუქტიულობა და ტყის ნიადაგების ნაყოფიერების ამაღლება, ტყეთსარგებლობის ორგანიზაცია, ტყეების აღრიცხვა და სატყეო მეურნეობის გაძლოის სხვა მოვალეობები, რომლებიც დადგენილია სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების წესები, ინსტრუქციები და მითითებები სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით დაწესებულ უფლებათა ფარგლებში სავალდებულოა სამინისტროებისათვის, უწყებებისათვის, საწარმო-ორგანიზაციებისა და დაწესებულებებისათვის, რომლებსაც აკისრიათ სატყეო მეურნეობის გაძლოა, ტყეთსარგებლებისათვის, აგრეთვე საწარმო-ორგანიზაციებისათვის; დაწესებულებებისა და მოქალაქეებისათვის, რომლებიც სახელმწიფო ტყის ფონდის ტყეებსა და ტყით დაუფარავ მიწებზე ეწევიან სამუშაოებს, რომლებიც არ არის დაკავშირებული სატყეო მეურნეობის გაძლოასთან და ტყეთსარგებლობის განხორციელებასთან.

იმ საწარმოების, ორგანიზაციებისა და დაწესებულებების მითითებანი, რომლებიც სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით დადგენილი უფლებების ფარგლებში უძღვებიან სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეების სატყეო მეურნეობას, სავალდებულოა ყველა ტყეთსარგებლისათვის, აგრეთვე საწარმოებისათვის, ორგანიზაციებისათვის, დაწესებულებებისა და მოქალაქეებისათვის, რომლებიც ამ ტყეებში და სახელმწიფო სატყეო ფონდის შესაბამის უტყეო მიწებზე ეწევიან სატყეო მეურნეობის გაძლოასთან და ტყეთსარგებლობის განხორციელებასთან დაუკავშირებელ სამუშაოებს.

საწარმო-ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყე-

ებში, შეუძლიათ განახორციელონ ამ საფუძვლების 21-ე მუხლით გათვალისწინებულ ტყეთსარგებლობის ღონისძიებანი.

მუხლი 14. სატყეო მეურნეობის გაძლიერებასა და საკოლმეურნეო ტყეებში

კოლმეურნეობებისათვის უვადო სარგებლობაში გადაცემულ მიწებზე არსებული ტყეები, რომლებიც დადგენილი წესის მიხედვით არის რეგისტრირებული მიწის სააღრიცხვო დოკუმენტებში, საკოლმეურნეო ტყეებად ითვლება.

საკოლმეურნეო ტყეები უვადო სარგებლობაში აქვთ კოლმეურნეობებს.

სატყეო მეურნეობას საკოლმეურნეო ტყეებში უძღვებიან კოლმეურნეობანი სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ დამტკიცებული საკოლმეურნეო ტყის დებულების შესაბამისად. კოლმეურნეობებს შეუძლიათ სატყეო მეურნეობას გაუძღვნონ სხვა კოლმეურნეობებთან, საბჭოთა მეურნეობებთან და სხვაგვარ საწარმო ორგანიზაციებთან და დაწესებულებებთან ერთად იმ წესით, რომელსაც განსაზღვრავს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

საკოლმეურნეო ტყეებში სატყეო მეურნეობის ორგანიზაციასა და გაძლიერების ხელმძღვანელობენ სოფლის მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები.

სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები კოლმეურნეობებს ეხმარებიან სატყეო მეურნეობის გაძლიერების დაგეგმვა-ორგანიზაციაში, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში — ორგანიზაციის უწყვეტ იმ საქმეს, რომ მათადმი დაქვემდებარებულმა საწარმოებმა კოლმეურნეობებთან (საკოლმეურნეო ტყეებში მოქმედ სატყეო სამეურნეო ორგანიზაციებთან) დადებული ხელშეკრულებებით შეასრულონ სატყეო-სამეურნეო, სატყეო-კულტურული და ტყისდამცავი სამუშაოები.

მუხლი 15. ტყეების ჯგუფებად დაყოფა ტყეების სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობის, ადგილმდებარეობისა და შესასრულებელი ფუნქციების შესაბამისად შემოღებული ტყეების ჯგუფებად დაყოფა. სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეები იყოფა პირველ, მეორე და მესამე ჯგუფებად, ხოლო საკოლმეურნეო ტყეები — პირველ და მეორე ჯგუფებად.

ტყეების პირველ ჯგუფს განეკუთვნება ტყეები, რომლებიც უპირატესად ასრულებენ ისეთ ფუნქციებს, როგორც არის:

წყალდამცავი (ზღინარეების, ტბების, წყალსაცავებისა და სხვა წყლის თბივების ნა-

პირებს გაყოლებული აკრძალული ტყის ზოლები, მათ შორის აკრძალული ტყის ზოლები, რომლებიც ძვირფასი სარეწაო თევზის საქვარითებს იცავენ);

დამცავი (ეროზიასაწინააღმდეგო ტყეები, მათ შორის ციკაბო მთის ფერდობებს შეფენილი ტყეები, სახელმწიფო დამცავი ტყის ზოლები, ლენტისებრი კორომები, მინდვრის ტყეები და ლელისპირა ტყეები, რკინიგზის, საერთო-სახელმწიფო, რესპუბლიკური და საოლქო მნიშვნელობის საავტომობილო გზების მიმდებარე დამცავი ტყის ზოლები, განსაკუთრებით ძვირფასი ტყის მასივები);

სანიტარულ-პიგიენური და გამაჯანსაღებელი (ქალაქის ტყეები, ქალაქების, სხვა დასახლებული პუნქტებისა და სამრეწველო საწარმოების ირგვლივ მდებარე მწვანე ზონების ტყეები, წყალმომარაგების წყაროების სანიტარული დაცვის ზონებისა და კურორტების სანიტარული დაცვის ოლქების ტყეები);

ტყეების პირველ ჯგუფს განეკუთვნება აგრეთვე ნაკრძალების ტყეები, ეროვნული და ბუნებრივი პარკები, ნაკრძალი ტყის უბნები, მეცნიერული ან ისტორიული მნიშვნელობის ტყეები, ბუნებრივი ძეგლები, ტყეპარკები, თბილეთის სარეწაო ზონების ტყეები და ტყის ხილის კორომები, ტუნდრისპირა და სუბალპური ტყეები.

ტყეების მეორე ჯგუფს განეკუთვნება დამცავი და შეზღუდული საქსპლოატაციო მნიშვნელობის ტყეები ისეთ რაიონებში, სადაც მოსახლეობის დიდი სიმჭიდროვე და სტრანსპორტო გზების განვითარებულ ქსელია, აგრეთვე ხე-ტყის ნედლეულის არასაკმარისი რესურსების მქონე ტყეები, რომელთა დამცავი ფუნქციების შესანარჩუნებლად, უწყვეტი და არაგანმანადგურებელი გამოყენების უზრუნველსაყოფად საჭიროა ტყეთსარგებლობის უფრო მკაცრი რეჟიმი.

ტყის მეორე ჯგუფს განეკუთვნება აგრეთვე ყველა საკოლმეურნეო ტყე, რომლებიც პირველ ჯგუფში არ შედის.

ტყეების მესამე ჯგუფს განეკუთვნება მრავალტყიანი რაიონების ტყეები, რომლებსაც უპირატესად, საქსპლოატაციო მნიშვნელობა აქვს და განეკუთვნილია იმისათვის, რომ განუწყვეტლივ კმაყოფილდებოდეს სახალხო მეურნეობის მოთხოვნილებები მერქანზე ამ ტყეების დამცავი თვისებებისათვის ზიანის მიუყენებლად.

მესამე ჯგუფის ტყეები იყოფა ათვინებულ და სარეზერვო ტყეებად.

სარეზერვოდ ითვლება ტყე, რომელსაც საექსპლოატაციოდ არ იყენებენ სატრანსპორტო გზებიდან სიშორისა და სხვა მიზეზების გამო.

შესაბამისი ჯგუფებისათვის ტყეების მიკუთვნებასთან ერთად განისაზღვრება მიწის სახელები, რომელიც ყოველი ჯგუფის ტყეებს უკავია; ტყეების ჯგუფის მიხედვით დადგენილია ამ ტყეებში მეურნეობის გაძღოლის, ტყეებისა და შესაბამისი მიწების გამოყენების წესი, აგრეთვე ამ მიწების სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი საკუთრებისათვის გადასაცემად ჩამორთმევის წესი.

პირველი და მეორე ჯგუფის ტყეებსა და ყველა ჯგუფის მთის ტყეებში შეიძლება გამოყოფილი იყოს განსაკუთრებით დამცავი უბნები, სადაც ტყეთსარგებლობის შეზღუდული რეჟიმი.

ტყეების ჯგუფებისათვის მიკუთვნება, ერთი ჯგუფიდან მეორეში გადაყვანა აკრძალული და დამცავი ზოლების სიგანის დადგენა, ციცაბო მთის ფერდობებს შეფენილი ტყის უბნების მიკუთვნება დამცავი ტყეებისათვის, აგრეთვე განსაკუთრებით დამცავი ტყეების უბნების გაყოფა სწარმოებს ტყეების სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობის, ადგილმდებარეობის შესასრულებელი ფუნქციებისა და ეკონომიკური დასაბუთების საფუძველზე, სსრ კავშირის კანონმდებლობით დადგენილი წესის შესაბამისად, ტყეების ერთი ჯგუფიდან მეორეში გადაყვანა დიდი სახალხო-სამეურნეო ობიექტების მშენებლობასთან დაკავშირებით ობიექტის მშენებლობის დაწყებამდე უნდა განხორციელდეს.

მუხლი 16. ტყის ფართობების გადაყვანა უტყეო ფართობებად

სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების შემადგენლობაში გამოიყოფა ტყის ფართობები (ტყიანი, აგრეთვე ტყით დაუფარავი — გაუტყევებელი ნაკაფები, ნახანძრევეები, გამეჩხერებული კორომები; ყალბალეები, ცარიელი ადგილები და ა. შ.).

უტყეო ფართობები (სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, განაკაფები და ა. შ.).

ტყის ფართობების გადაყვანა არასატყეო ფართობებად მათს გამოსაყენებლად ისეთი მიზნებისათვის, რომლებიც არ არის დაკავშირებული სატყეო მეურნეობის გაძღოლასთან და ტყეთსარგებლობის განხორციელებასთან, წარმოებს:

პირველი ჯგუფის ტყეებში — გამონაკლის

შემთხვევებში, მოკავშირე რესპუბლიკების მინისტრთა საბჭოს დადგენილებით;

მეორე და მესამე ჯგუფების ტყეებში — სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

ტყიანი მიწის ნაკვეთების ჩამორთმევისას სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი საკუთრებისათვის, ჩამორთმევის გადაწყვეტილების მიმდებმა სახელმწიფო ორგანოებმა ამასთანავე უნდა გადაწყვიტონ ტყის შენარჩუნებისა თუ გაჩეხის და ამ დროს მიღებული მეტყენის გამოყენების წესის საკითხი.

მუხლი 17. მიწის გამოყენება სატყეო მეურნეობის გაძღოლასთან დაკავშირებული საწარმოო ობიექტების მშენებლობისათვის

საწარმო-ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეებში, შეუძლიათ დადგენილი წესის მიხედვით, აშენონ ტყეებში და სახელმწიფო ტყის ფონდის უტყეო მიწებზე, სატყეო მეურნეობის გაძღოლასთან დაკავშირებული საწარმოო ობიექტები და საკურობის შემთხვევაში (იმ ორგანოების ნებართვით რომელთა გამგებლობაშიც შედის ეს საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებანი) გადაიყვანონ ტყის ფართობები არასატყეოფართობებად.

კომეურნეობებს, რომლებსაც სარგებლობაში აქვთ ტყეები, შეუძლიათ მათთვის უვალო სარგებლობაში მიცემულ სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწებზე მშრომელთა დაბუნტატების რაიონული ან საქალაქო საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტების ნებართვით აშენონ სატყეო მეურნეობის გაძღოლასთან დაკავშირებული საწარმოო ობიექტები.

მუხლი 18. იმ საწარმოების, ნაგებობებისა და სხვა ობიექტების განლაგება, დაპროექტება, მშენებლობა და საექსპლოატაციოდ გადაცემა, რომლებიც გავლენას ახდენენ ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენაზე ახალი და რეკონსტრუირებული საწარმოების, ნაგებობებისა და სხვა ობიექტების განლაგების, დაპროექტების, მშენებლობისა და საექსპლოატაციოდ გადაცემისას, აგრეთვე ახალი ტექნოლოგიური პროცესების დაწესებისას, რომლებიც გავლენას ახდენს ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენაზე, უნდა გათვალისწინებულ იქნეს და განხორციელდეს ღონისძიებანი, რომლებიც უზრუნველყოფს ტყეების დაცვას ჩამდინარე წყლების, ქიმიური ნივთიერებების, სამრეწველო და კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო გამონაფ-

რქვევის, ნარჩენებისა და ნაგვის უარყოფითი ზემოქმედებისაგან.

იმ საწარმოების, ნაგებობებისა და სხვა ობიექტების მშენებლობის ადგილების განსაზღვრა, რომლებიც ვავლენას ახდენს ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენაზე, უნდა შეუთანხმდეს მშრომელთა დებუტატების ადგილობრივი საბჭოების აღმასრულებელ კომიტეტებს, სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოებს და სხვა ორგანოებს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკებს კანონმდებლობის შესაბამისად. აღნიშნული საწარმოების, ნაგებობებისა და სხვა ობიექტების მშენებლობის პროექტები უნდა შეუთანხმდეს სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოებსა და სხვა ორგანოებს იმ შემთხვევაში და იმ წესით, რომლებსაც აღგენს სსრ კავშირის კანონმდებლობა.

აკრძალულია ახალი და რეკონსტრუირებული საწარმოების, საამქროების, აგრეგატების, სატრანსპორტო გზების, კომუნალური და სხვა ობიექტების საექსპლოატაციოდ გადაცემა, თუ ისინი არ არის აღჭურვილი მოწყობილობით, რომელიც უზრუნველყოფს ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენაზე მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილებას.

მუხლი 19. ტყეებში იმ სამუშაოთა წარმოების წესი, რომლებიც არ არის დაკავშირებული სატყეო მეურნეობის გაძღოლასთან და ტყეთსარგებლობის განხორციელებასთან.

სამშენებლო და ასაფეთქებელი სამუშაოები, სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვება, კაბელების, მილსადენებისა და სხვა კომუნიკაციების გაყვანა, საბურღი და სხვა სამუშაოები ტყეებში აგრეთვე სახელმწიფო ტყის ფონდის უტყეო მიწებზე, თუ ეს სამუშაოები არ არის დაკავშირებული სატყეო მეურნეობის გაძღოლასთან და ტყეთსარგებლობასთან, წარმოებს მშრომელთა დებუტატების ადგილობრივი საბჭოების აღმასრულებელ კომიტეტებთან, სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოებთან და სხვა ორგანოებთან შეთანხმებით სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად.

აღნიშნული სამუშაოები უნდა ხორციელდებოდეს ისეთი ხერხებით, რომლებიც არ გააუარესებს ტყეების ხანძარსაწინააღმდეგო და სანიტარული მდგომარეობისა და ტყის აღდგენის პირობებს.

პარტი II

ტყეთსარგებლობა

მუხლი 20. ტყეთსარგებლენი

ტყეთსარგებლენი შეიძლება იყვნენ სახელმწიფო, კოოპერაციული და საზოგადოებრივი საწარმოები, ორგანიზაციები და დაწესებულებანი, აგრეთვე სსრ კავშირის მოქალაქენი.

სსრ კავშირის კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ტყეთსარგებლენი შეიძლება იყვნენ აგრეთვე სხვა ორგანიზაციები და პირები.

მუხლი 21. ტყეთსარგებლობის სახეობები და ვადები

ტყეებში, აგრეთვე სახელმწიფო ტყის ფონდის უტყეო მიწებზე კანონმდებლობით გათვალისწინებული მოთხოვნებისა და პირობების დაცვისას შეიძლება განხორციელდეს შემდეგ სახეობათა ტყეთსარგებლობის ღონისძიებანი:

1. მერქნის დამზადება;
 2. ფისის დამზადება;
 3. მეორეხარისხოვანი ტყის მასალის (ჭირკის, დაფის, ქერქისა და სხვათა) დამზადება;
 4. არაპირდაპირი ტყეთსარგებლობა — თიბვა, პირუტყვის ძოვება. სკებისა და საფუტკრეების მოწყობა, ხის წვენი და მზადება, ველური ხილის, თხილ-კაკლის, სოკოს, კენკრის, სამკურნალო მცენარეებისა და ტექნიკური ნედლეულის დამზადება და შეგროვება, თიბვა და პირუტყვის ძოვება სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების შემადგენლობაში შემავალ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებზე ხორციელდება სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების მიწის კანონმდებლობის მოთხოვნების შესაბამისად, სატყეო მეურნეობის ინტერესების გათვალისწინებით. მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით შეიძლება გათვალისწინებული იყოს აგრეთვე სხვა სახეობათა არაპირდაპირი ტყეთსარგებლობა;
 5. ტყეთსარგებლობა სამეცნიერო-საკვლევო მიზნებისათვის;
 6. ტყეთსარგებლობა კულტურულ-გამაჯანსაღებელი მიზნებისათვის.
 7. ტყეთსარგებლობა სამონადირეო მეურნეობის საჭიროებებისათვის.
- ტყეთსარგებლობის ვადებს აწესებს: მერქნისა და ფისის დამზადებისათვის — სსრ კავშირის კანონმდებლობა; ტყეთსარგებლობის სხვა ღონისძიებათა გან-

ხორციელებისათვის — სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 22. ტყეთსარგებლობის უფლების მინიჭების წესი

საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებანი, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან, დადგენილი წესის შესაბამისად აძლევენ ტყეთმოსარგებლებს ნატურით უბნებს, სადაც შეუძლიათ დამზადონ მერქანი, ფისი და მეორესარისხოვანი ტყის მასალა, გათიბონ ბალახი, აძოვონ პირუტყვი და განახორციელონ სხვა სახეობათა ტყეთსარგებლობა.

ტყეთსარგებლობა (ისეთი ტყეთსარგებლობის გარდა, რომელიც გათვალისწინებულია ამ საფუძვლების 35-ე მუხლით) დაიშვება მხოლოდ სპეციალური ნებართვით — ტყესაქრელი ბარათით (ორდერით) ან ტყის ბარათით, რომელთა ფორმაც მტკიცდება სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ დადგენილი წესით. ტყესაქრელი ბარათი (ორდერი) ან ტყის ბარათი იძლევა ტყეთსარგებლობისათვის საჭირო მიწის ნაკვეთით სარგებლობის უფლებას. ტყეთმოსარგებლებს უფლება აქვთ გამოიყენონ შესაბამისი ფართობები მხოლოდ ისეთი სახეობათა ტყეთსარგებლობისათვის, რომელთა შესრულებაზეც მიღებული აქვთ ტყესაქრელი ბარათი (ორდერი) ან ტყის ბარათი. ტყესაქრელ ბარათს (ორდერს) და ტყის ბარათს გასცემენ საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომლებიც უძღვებიან სატყეო მეურნეობას.

საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან, ტყეთსარგებლობის განხორციელებისას მოვალენი არიან ზოგად საფუძვლებზე გააფორმონ ტყეთსარგებლობის უფლება.

ტურისტული ბანაკების, დასასვენებელი ბაზებისა და სხვა მსგავსი ობიექტების მოსაწყობად; როცა არაკაპიტალური ტიპის ნაგებობანი უნდა აშენდეს, ნებართვის გაცემის წესს არეგულირებს მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

სამეცნიერო-საკვლევო მიზნებისა და სამონადირეო მეურნეობის საჭიროებებისათვის ტყეთსარგებლობის უფლების მინიჭების წესს განსაზღვრავს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 23. მერქნის დამზადების წესი

ტყეებში მერქნის დამზადება ხდება მთავარი სარგებლობის ტრის (კერძოდ, ტყის აღდგენითი ტრის) წესით, რაც მწიფე კორომებში წარმოებს.

მერქანს ამზადებენ აგრეთვე შუალედური

სარგებლობის ტრის წესით ტყის მოვლის დონისძიებათა განხორციელებისას (ტყის დამცავი გამოკაფვა, სანიტარული ტრა და ნაკლებ მნიშვნელოვანი ტყის კორომების რეკონსტრუქციასთან დაკავშირებული ტრა) და სხვაგვარი ტრის დროს (ტყის ფართობების გაწმენდა ჰიდროკვანძების, მილსადენების, გზების მშენებლობასთან დაკავშირებით, აგრეთვე განაკაფების, ხანძარსწინააღმდეგო მანძილების შექმნის და სხვა დროს.) მერქნის დამზადება შუალედური სარგებლობის ტრისა და სხვაგვარი ტრის დროს ხორციელდება ყველა ჯგუფის ტყეებში.

მესამე ჯგუფის ტყეებში მთავარი სარგებლობის ტრა ხდება წესებით, რომლებიც მიზნად ისახავს ტყეების ეფექტიან ექსპლოატაციას და ხელს უწყობს მათს აღდგენას ძვირფასი სამეურნეო მნიშვნელობის მერქნიანი ჯიშებით.

მეორე ჯგუფის ტყეებში მთავარი სარგებლობის ტრა ხდება წესებით, რომლებიც მიზნად ისახავს ტყეების აღდგენას ძვირფასი სამეურნეო მნიშვნელობის მერქნიანი ჯიშებით, ტყეების დაცვითა და წყალდამცავი თვისებების შენარჩუნებას და ამავე დროს მათი ეფექტიანი ექსპლოატაციის საშუალებას იძლევა.

პირველი ჯგუფის ტყეებში წესით, რომელსაც სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო განსაზღვრავს, ეწყობა ტყის აღდგენითი ტრა ზრახებით, რომლებიც მიზნად ისახავს ტყე-გარემოს, კორომების მდგომარეობას, ტყის წყალდამცავი, დაცვითი და სხვა თვისებების გაუმჯობესებას და მწიფე მერქნის დროულ და რაციონალურ გამოყენებას.

ნაკრძალების, ეროვნული და ბუნებრივი პარკების ტყეებში, ნაკრძალ ტყის უბნებში, სამეცნიერო ან ისტორიული მნიშვნელობის ტყეებში, ბუნებრივ ძეგლებში, ტყეპარკებში, თხილ-კაკლის სარეწაო ზონების ტყეებში, ტყის ხეხილის პირობებში, ქალაქების ტყეებში, მწვანე ზონების ტყეპარკების ნაწილებში, წყალმომარაგების წყაროების სანიტარული დაცვის ზონებისა და კურორტების სანიტარული დაცვის ოლქების ტყეებში, სახელმწიფო ტყის ზოლებში ეროზიასწინააღმდეგო ტყეებსა და განსაკუთრებით ძვირფას ტყის მასივებში დასაშვებია მხოლოდ დამცავი გამოკაფვა და სანიტარული ტრა.

იმ ტყეების აკრძალულ ზოლებში, რომლებიც ძვირფასი სარეწაო თევზის საჭიროებებს იცავენ, ეწყობა ტყის დამცავი გამოკაფვა და სანიტარული ტრა და დასა-

შეგება ტყის აღდგენის შერჩევითი ჭრა სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ განსაზღვრული წესით.

მთის ტყეებში იყენებენ ჭრის წესებს, რომლებიც ითვალისწინებს ამ ტყეების განსაკუთრებულ დაცვას, ეროვნისაწინააღმდეგო და წყალმარეგულირებელ მნიშვნელობას.

ტყის განსაკუთრებულ დამცავ უბნებში შეიძლება მთლიანად ან ნაწილობრივ აიკრძალოს პირწმინდა ტყესა და ჭრა, ხოლო საპროექტის შემთხვევებში — აგრეთვე მთავარი მიმართულების ჭრის სხვა ხერხების გამოყენება.

მერქნის დამზადების წესი განისაზღვრება სსრ კავშირში ზეზეური ხეების გაცემის წესებით, რომლებსაც ამტკიცებს სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო.

ტყის ჭრის წესები მტკიცდება სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ დადგენილი წესით.

მუხლი 24. მერქნის დამზადების ოდენობის განსაზღვრა

მთავარი სარგებლობის ჭრის წესით მერქნის დამზადება იგეგმება და ეწყობა იმ საფუძველზე, რომ დაკმაყოფილდეს სახალხო მეურნეობის მოთხოვნილებანი მერქანზე საინჟინერო ტყეაფის ფარგლებში.

მთავარი სარგებლობის ჭრა ისეთი ოდენობით, რომელიც საინჟინერო ტყეაფს აღემატება, დასაშვებია აუცილებელ შემთხვევებში მესამე და მეორე ჯგუფების ტყეებში იმ წესით, რომელსაც სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო განსაზღვრავს.

შუალედური სარგებლობის ჭრის დროს მერქნის დამზადების ოდენობა განისაზღვრება იმ საფუძველზე, რომ გაუმჯობესდეს ტყეების ჯიშობრივი შედგენილობა და ხარისხი, ხოლო სხვაგვარი ჭრის დროს მერქნის დამზადების ოდენობას განსაზღვრავს ტყის ფართობების გაწმენდის, განაჯებების შექმნის და სხვა სამუშაოთა მოცულობა.

მუხლი 25. ტყეაფის ფონდი

ტყეაფის ფონდს ქმნის მერქნის დასამზადებლად განკუთვნილი მწიფე კორომების მარაგი.

ყოველწლიურად გამოსაყოფი ტყეაფის ფონდის ოდენობა სახალხო მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო გეგმებში განისაზღვრება ცალ-ცალკე ტყეების ჯგუფების მიხედვით.

ტყემოსარგებლებს (ტყის დამამზადებლებს) ტყეაფის ფონდს ნატურით გადას-

ცემენ (ტყეაფს გამოუყოფენ) საწარმოები, ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან.

ტყემოსარგებლებისათვის ტყეაფის ფონდის გადაცემის წესი განისაზღვრება სსრ კავშირის ტყეებში ზეზეური ხის გაცემის წესებით.

მუხლი 26. ტყის დამამზადებელი საწარმობისათვის ზეზეური ხის მარაგის მიჩენა

ტყეების გეგმარეგულირების და ხანგრძლივი სამრეწველო ექსპლოატაციის უზრუნველსაყოფად ტყის დამამზადებელ საწარმოებს მესამე და მეორე ჯგუფების ტყეებში მიჩენული პქტ ეკონომიკურად დასაბუთებული ვადით ზეზეური ხის მარაგი გარკვეულ ფართობზე (ხე-ტყის ნედლეულის ბაზები), აგრეთვე ხანგრძლივი სარგებლობის ტყეაფის ფონდი.

სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ განსაზღვრულ შემთხვევებში ზეზეური ხის მარაგი ხანგრძლივი სარგებლობის ტყეაფის ფონდის სახით გადაეცემათ ხე-ტყის დამამზადებელ საწარმოებს პირველი ჯგუფის ტყეებშიც (ნაკრძალების ტყეების, ეროვნული და ბუნებრივი პარკების, ნაკრძალი ტყის უბნების, მეცნიერული ან ისტორიული მნიშვნელობის ტყეების, ბუნებრივი ძეგლების, ტყე-პარკების, ოხილ-კვავის სარეწაო ზონების ტყეების, ტყის პარკის ნაწილების, წყალმომარაგების წყაროების სანიტარული დაცვის ზონებისა და კურორტების სანიტარული დაცვის ოლქების სახელმწიფო ტყის ზონების, ეროვნისაწინააღმდეგო ტყეების, განსაკუთრებით ძვირფასი ტყის მასივების, ძვირფასი სარეწაო თევზის საქვირთვების დამცავი ტყეების აკრძალული ზონების გარდა).

გრძელვადიანი სარგებლობის ხე-ტყის ნედლეულის ბაზები და ტყეაფის ფონდი უწინარეს ყოვლისა გადაეცემათ ხე-ტყის მრეწველობის ხე-ტყის დამამზადებელ საწარმოებს. ზეზეური ხის მარაგის მიჩენისა და ათვისების წესი განისაზღვრება ტყის ჯგუფის მიხედვით.

ხე-ტყის დამამზადებელი საწარმოებისათვის ზეზეური ხის მარაგის მიჩენის დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს მერქანზე ადგილობრივ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება.

ხე-ტყის დამამზადებელი საწარმოები მათთვის მიჩენილ ხანგრძლივი სარგებლობის ხე-ტყის ნედლეულის ბაზებსა და ტყეაფის ფონდში მერქნის დამამზადებას ეწევიან ამ სა-

ფუძვლების 22-ე, 23-ე, 24-ე და 25-ე მუხლების შესაბამისად.

ხანგრძლივი სარგებლობის ხე-ტყის ნედლეულის ბაზებისა და ტყეკაფის ფონდის მიჩენა, ხელახალი განაწილება და ჩამორთმევა ხდება სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ დადგენილი წესით.

მუხლი 27. ზეზეური ხის გაცემა

ზეზეური ხე ტყეებში გაცივმა დადგენილი ნიხრით გათვალისწინებულ ფასად, ზეზეური ხე საკომლეთრნეო ტყეებში კოლმეურნეობათა საზოგადოებრივი მეურნეობის საჭიროებისათვის უფასოდ გაცივმა.

საწარმოები, ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან, თავისუფლდებიან იმ მერქნის საფასურის გადახდისაგან, რომელსაც ტყის მოვლისა და სხვა სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებების განხორციელების დროს იღებენ.

ზეზეური ხის გაცემის საფასურის გადახდის, ნიხრის დადგენის, ცალკეულ შემთხვევებში ყოველგვარი ჭრისათვის გათვალისწინებული ზეზეური ხის საფასურის გადახდისაგან სახელმწიფო, კოოპერაციული და საზოგადოებრივი საწარმოების, ორგანიზაციების დაწესებულებებისა და მოქალაქეების ნაწილობრივი ან სრული განთავისუფლების წესს განსაზღვრავს სსრ კავშირის კანონმდებლობა.

მუხლი 28. ფისის დამზადების წესი

ტყეებში ფისის დამზადება შეუძლიათ მხოლოდ სახელმწიფო და კოოპერაციულ საწარმოებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, ფისის დამზადებისათვის საფასურის გადახდის წესს ადგენს სსრ კავშირის კანონმდებლობა.

მთავარი სარგებლობის ჭრა იკრძალება გამოფისვის ვადების გავლამდე იმ წიწვოვან კორომებში, რომლებიც დადგენილი წესით ფისის დასამზადებლად არის განკუთვნილი, აღნიშნული კორომების ჭრა გამოფისვამდე, აგრეთვე კორომებში გამოფისვის ვადამდე შეწყვეტა, გამოჩაკლისის სახით, დასაშვებია წესით, რომელსაც სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო განსაზღვრავს.

მუხლი 29. მეორეხარისხოვანი ტყის მასალების დამზადების წესი

სამრეწველო გადამუშავებისათვის, ტყის სარეწების განვითარებისა და მოსახლეობის საჭიროებათა დაკმაყოფილებისათვის მეორეხარისხოვანი ტყის მასალების დამზადება უნდა ხდებოდეს ტყისთვის ზიანის მიუყენებლად.

მეორეხარისხოვანი ტყის მასალების დამზადების, ამ მასალებზე ნიხრის დამტკიცების ან მათი საფასურის გადახდისაგან განთავისუფლების წესს ადგენს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 30. არაპირდაპირი ტყეთსარგებლობის წესი

არაპირდაპირი ტყეთსარგებლობა უფასოა, ხის წვეწის, ველური ხილის, თხილ-კაკლის, სოკოს, კენკრის და ტექნიკური ნედლეულის სარეწაო დამზადების გარდა. აღნიშნული პროდუქციის ნიხრს აწესებს მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

საწარმოები, ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან, ყოველგვარ არაპირდაპირ ტყეთსარგებლობას უფასოდ ახორციელებენ.

ყოველგვარი არაპირდაპირი ტყეთსარგებლობა ისე უნდა ხორციელდებოდეს, რომ არ ვნებდეს ტყეს.

ტყეებში და სახელმწიფო ტყის ფონდის უტყეო მიწებზე თიბვა და პირუტყვის ძოვება აკრძალულია ისეთ უბნებში, სადაც ამან შეიძლება ზიანი მიყენოს ტყეს.

სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეებში სათიბ-საძოვრები, რომლებსაც სატყეო მეურნეობისა და ხე-ტყის დამზადების მრეწველობის საჭიროებებისათვის არ იყენებენ, ეძლევათ კოლმეურნეობებს, საბჭოთა მეურნეობებს, სხვა საწარმოებს, ორგანიზაციებს, დაწესებულებებს და მოქალაქეებს დროებითი სარგებლობისათვის, თუ ასეთი სარგებლობა შესაძლებელია სატყეო მეურნეობის ინტერესებს, სათიბსაძოვრების გადაცემისას დაცული უნდა იყოს მიწის კანონმდებლობის მოთხოვნები.

არაპირდაპირი ტყეთსარგებლობის წესსა და პირობებს ადგენს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 31. სამეცნიერო-საკვლევო მიზნებისათვის ტყეთსარგებლობის წესი

ტყეებში სამეცნიერო-საკვლევო სამუშაოთა მოსაწყობად შესაბამის საწარმო-ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს შეიძლება გამოეყოს სპეციალური უბნები. გამოყოფილ უბნებში შეიძლება შეეზღუდოთ ან მთლიანად აეკრძალოთ ტყეთსარგებლობა სხვა საწარმოებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, აგრეთვე მოქალაქეებს, თუ ეს შეუთავსებელია სამეცნიერო-საკვლევო სამუშაოთა მიზნებთან.

სამეცნიერო-საკვლევო მიზნებისათვის ტყეთ-

სარგებლობის წესს ადგენს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 32. კულტურულ-გამაჯანსაღებელი მიზნებისათვის ტყეთოსარგებლობის წესი

მოსახლეობის დასვენების ორგანიზაციის მიზნით მშრომელთა დეპუტატების ადგილობრივი საბჭოების ოლმსარულელები კომიტეტები, სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების სატყეო-სამეურნეო საწარმოები, აგრეთვე, მათთან შეთანხმებით, სხვა საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებები მწვანე ზონების ტყეებსა და მოსახლეობის დასაცვენებლად გამოყენებულ სხვა ტყეებში ახორციელებენ ტყის უბნების კეთილმოწყობასა და მოსახლეობის კულტურულ-საყოფაცხოვრებო მომსახურების ღონისძიებებს ტყეგარემოს და ბუნებრივი ლანდშაფტების შენარჩუნების საჭიროების, ქალაქის გარეუბნების არქიტექტურული დაგეგმარებისა და სანიტარული მოთხოვნების შესაბამისად.

კულტურულ-გამაჯანსაღებელი მიზნებისათვის ტყეთოსარგებლობის წესს ადგენს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 33. სამონადირეო მეურნეობის საჭიროებისათვის ტყეთოსარგებლობის წესი

ტყეებში ტყეთოსარგებლობისა და სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებათა განხორციელებისას ანგარიში უნდა გაეწიოს ნადირის ბინადრობის ხელშემწყობი პირობების შენარჩუნების აუცილებლობას.

ტყეში ნადირის რაოდენობის რეგულირება ხდება ტყის სავარგულებისათვის დასაშვები სიმჭიდროვის ფარგლებში, რათა ნადირი ზიანს არ აყენებდეს ტყის და სოფლის მეურნეობას.

სამონადირეო მეურნეობის საჭიროებებისათვის ტყეთოსარგებლობის წესს ადგენს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 34. ტყეთოსარგებლეთა უფლება-მოვალეობანი.

ტყეთოსარგებლებს უფლება აქვთ და მოვალენი არიან განახორციელონ მხოლოდ მათთვის ნებადართული ტყეთოსარგებლობის ღონისძიებები.

მერქნის დამამზადებელ ტყეთოსარგებლებს უფლება აქვთ დადგენილ ვადაში მიიღონ ტყეკადის ფონდი იმ მოცულობით, რომელიც საჭიროა სახალხო მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო გეგმების დავალებათა შესასრულებლად.

ტყეთოსარგებლობის სახეობისა და მიხედვით ტყეთოსარგებლებს უფლება აქვთ დადგენილი წესით გაიყვანონ გზები, მოაწყონ მოედნები ტყის პროდუქციის შესანახად, ააშენონ საწარმოო და სამეურნეო ნაგებობანი, დააყენონ დასამორი და მერქნის გადასამუშავებელი მოწყობილობა და სამარჯვები, მოაწყონ ტრანსპორტის სადგომები და ა. შ.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევაებში ტყეთოსარგებლებს შეიძლება შეეზღუდოთ უფლებები სახელმწიფო ინტერესებისათვის, აგრეთვე სხვა ტყეთოსარგებლეთა ინტერესებისათვის.

აკრძალულია ტყეთოსარგებლობა უშრომელი შემოსავლის მისაღებად.

ტყეთოსარგებლეთა დარღვეული უფლებები უნდა აღდგეს, ხოლო მათთვის მიყენებული ზარალი ანაზღაურდეს ამ საფუძველზე და სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სხვა კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

ტყეთოსარგებლობის სახეობისა და მიხედვით ტყეთოსარგებლენი მოვალენი არიან რაც შეიძლება სრულად და რაციონალურად გამოიყენონ მათთვის გადაცემული ტყეკაფები, გამოსაფისად გამოყოფილი ტყის ნარგავები, ტყის სათიბები და სხვა ტყის სავარგულები,

არ მიატოვონ ჭრადაწყებულ ტყეკაფები, აგრეთვე არ დატოვონ დამზადებული მერქანი ჭრის ადგილებზე და ტყეში მისი დამზადებისა და გატანის ვადის გაცვლის შემდეგ, რომელიც დადგენილია სსრ კავშირის ტყეებში ზეზეური ხის გაყვების წესებით;

აწარმოონ სამუშაოები ისეთი ხერხებით, რომლებიც არ გამოიწვევს ნიადაგის ეროზიას, გამოირიცხავს ან შეზღუდავს ტყეთოსარგებლობის უარყოფით გავლენას ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენაზე, აგრეთვე წაუღსატყეობისა და სხვა ბუნებრივი ობიექტების მდგომარეობაზე;

დაიცვან სახანძრო უსაფრთხოების წესები, განახორციელონ სამუშაოთა მოწყობის ადგილებში ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებები, ხოლო ტყის ხანძრის გაჩენის შემთხვევაში — ჩააქრონ იგი;

არ დაუშვან მერქნის დანაკარგები, სამასალე მერქნის საშემედ გადაყვანა, აგრეთვე სამასალე მერქნის არადანიშნულებისამებრ ხარჯვა;

გაწმინდონ ტყეკაფები ნარჩენებისაგან და თავიანთი სახსრებით მოიყვანონ დანიშნულე-

ბისამებრ გამოყენებისათვის შესაფერის მდგომარეობაში ტყეთსარგებლობის შედეგად დარღვეული მიწის ნაკვეთები;

შეასრულონ სხვა მოთხოვნები, რომლებიც დადგენილია სსრ კავშირის ტყეებში ზეზეური ხეების გაეცემის წესებითა და ტყის ჭრის წესებით.

სსრ კავშირის ხე-ტყის მრეწველობის სახელმწიფო ორგანო ამ საფუძვლების მოთხოვნების შესაბამისად განსაზღვრავს ყველა ხე-ტყის დამამზადებლისათვის სავალდებულო ტექნიკურ პოლიტიკას, რომელიც დაფუძნებულია პროგრესული ტექნოლოგიური პროცესების, მანქანებისა და მექანიზმების გამოყენებაზე.

მუხლი 85. მოქალაქეთა ყოფნა ტყეში მოქალაქეებს უფლება აქვთ თავისუფლად იარონ ტყეში, მოკრიფონ ველური ხილი, თხილ-კაკალი, სოკო, კენკრა და ა. შ.

მოქალაქენი მოვალენი არიან დაცვან ტყეებში სახანძრო უსაფრთხოების წესები, არ დაუშვან ხისა და ბუჩქების მტრეცვა და უნებართვო გაჩეხა, ტყის კულტურების დაზიანება, ტყეების დანაგვიანება, ჭიანჭველებისა და ჩიტის ბუდეების გაჩანაგება და ა. შ.

მოქალაქეთა ტყეში ყოფნა, ველური ხილის, თხილ-კაკლის, სოკოს, კენკრისა და ა. შ. შეგროვება შეიძლება შეიზღუდოს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით დადგენილი წესით, სახანძრო უსაფრთხოების, თხილ-კაკლის სარეწაო, ტყის ხილის, ან ტყის სათესლე მეურნეობის გაძღოლის ინტერესებისათვის, ხოლო ნაკრძალების ტყეებსა და სხვა ტყეებში — ამ ტყეებში მოქმედი ტყეთსარგებლობის სპეციალური წესის შესაბამისად.

მუხლი 86. საწარმო-ორგანიზაციათა და დაწესებულებათა ტყეთსარგებლობის უფლების შეწყვეტის საფუძვლები

საწარმო-ორგანიზაციათა და დაწესებულებათა ტყეთსარგებლობის უფლება მთლიანად ან ნაწილობრივ წყდება შესაბამისად შემდეგ შემთხვევებში:

1. თუ აღარ სჭირდებათ ტყეთსარგებლობა;
2. თუ გაუვიდათ ტყეთსარგებლობის ვადა;
3. თუ გაუქმდა საწარმო-ორგანიზაცია ან დაწესებულება.

საწარმოებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს ტყეთსარგებლობის უფლება შეიძლება შეუწყდეთ აგრეთვე იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწები ან სხვა ტყიანი მიწები ჩამოერთმევათ სხვა სახელმწიფო თუ საზოგადოებრივი

საჭიროებისათვის, ან თუ ტყეთსარგებლობა არ შეესაბამება ტყესაჭრელი ბარათით (ორდერით) ან ტყის ბარათით გათვალისწინებულ მიზნებს და მოთხოვნებს.

მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა შეიძლება ითვალისწინებდეს აგრეთვე საწარმო-ორგანიზაციათა და დაწესებულებათა ტყეთსარგებლობის უფლების შეწყვეტის სხვა საფუძვლებს.

მუხლი 87. მოქალაქეთა ტყეთსარგებლობის უფლების შეწყვეტის საფუძვლები

მოქალაქეთა ტყეთსარგებლობის უფლება მთლიანად ან ნაწილობრივ წყდება შესაბამისად შემდეგ შემთხვევებში:

1. თუ მოქალაქემ თავისი ნებით თქვა უარი ტყეთსარგებლობაზე;

2. თუ გაუვიდა ტყეთსარგებლობის ვადა;

3. თუ ტყეთსარგებლობა არ შეესაბამება ტყესაჭრელი ბარათით (ორდერით) ან ტყის ბარათით გათვალისწინებულ მიზნებს და მოთხოვნებს.

მოქალაქეებს ტყეთსარგებლობის უფლება შეიძლება აგრეთვე შეუწყდეთ იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწები ან სხვა ტყიანი მიწები გადაიცა სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი საჭიროებებისათვის.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით შეიძლება გათვალისწინებული იყოს აგრეთვე მოქალაქეთა ტყეთსარგებლობის უფლების შეწყვეტის სხვა საფუძვლები.

მუხლი 88. ქალაქის ტყეებში ტყეთსარგებლობის თავისებურებები

ქალაქის ტყეები გამოიყენება უწინარეს ყოვლისა კულტურულ-გამაჯანსაღებელი მიზნებისა და მოსახლეობის დასვენებისათვის.

მერქნის დამზადება მთავარი სარგებლობის ჭრის წესით, ფისისა და ხის წვენი დამზადება ქალაქის ტყეებში აკრძალულია.

მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით ქალაქის ტყეებში შეიძლება აკრძალული იყოს აგრეთვე სხვა სახეობის ტყეთსარგებლობა, თუ იგი შეუთავსებელია კულტურულ-გამაჯანსაღებელ ღონისძიებათა განხორციელებასა და მოსახლეობის დასვენების ორგანიზაციისთან.

ამ მუხლის დებულებები ვრცელდება აგრეთვე ისეთი დასახლებული პუნქტების ტყეებზე, რომლებიც მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად ქალაქის ტიპის დაბების კატეგორიას მიეკუთვნება.

მუხლი 39. მიჩენილ ტყეებში ტყეთსარგებლობის თავისებურებები

იმ უწყება-სამინისტროთა საწარმოებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, რომლებსაც მიჩენილი აქვთ ტყეები მათთვის დაკისრებული სამეცნიერო, სასწავლო და სხვა ამოცანების შესასრულებლად უპირატესი უფლება ენიჭებათ განახორციელონ ამ ტყეებში დადგენილი წესის მიხედვით შესაბამის სახეობათა ტყეთსარგებლობა.

მიჩენილ ტყეებში შეიძლება შეიზღუდოს ან მილიანად აიკრძალოს სხვა საწარმო-ორგანიზაციათა, დაწესებულებათა, აგრეთვე მოქალაქეთა ტყეთსარგებლობა, თუ ეს შეუთავსებელია ტყეების მიჩენის მიზნებთან.

ტყეების მიჩენის წესს, აგრეთვე მიჩენილ ტყეებში ტყეთსარგებლობის წესს აღდგენს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 40. ტყეთსარგებლობის შეზღუდვა ნაკრძალების ტყეებში

ნაკრძალების ტყეებში აკრძალულია მთავარი სარგებლობის ჭრა, ფისის დამზადება, აგრეთვე ნაკრძალების მიზნებთან შეუთავსებელი სხვა სახეობის ტყეთსარგებლობა.

ნაკრძალების ტყეებში ტყეთსარგებლობის წესს განსაზღვრავს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა.

მუხლი 41. საკოლმეურნეო ტყეებში ტყეთსარგებლობის თავისებურებები

ტყეთსარგებლობას საკოლმეურნეო ტყეებში ეწევიან უწინარეს ყოვლისა კოლმეურნეობები და კოლმეურნეები.

კოლმეურნეობები (საკოლმეურნეობათა შორისო სატყეო-სამეურნეო ორგანიზაციები) საკოლმეურნეო ტყეებში ყოველ სახეობის ტყეთსარგებლობას საზოგადოებრივი მეურნეობის საჭიროებებისათვის უფასოდ ეწევიან. კოლმეურნეობის წევრები ამ ტყეებში ტყეთსარგებლობას ახორციელებენ შეღავათიანი პირობებით ან უფასოდ.

მერქანზე ან სხვა ტყის პროდუქციანზე კოლმეურნეობის საზოგადოებრივი მეურნეობის მოთხოვნილებისა და კოლმეურნეთა საჭიროებების დაკმაყოფილების შემდეგ კოლმეურნეობას შეუძლია ტყეთსარგებლობის უფლება მისცეს სხვა ტყეთმოსარგებლებს. საკოლმეურნეო ტყეებში ამ ტყეთმოსარგებლებთა მიერ დამზადებული პროდუქციის საფასურს კოლმეურნეობა მათ ახდევინებს სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეებისათვის დაწესებული ნიხრის მიხედვით, საკოლმეურნეო ტყეებში ტყეთსარგებლობით

მიღებული სახსრები ხმარდება სატყეო მეურნეობის გაძღოლას.

მოკავშირე რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს დადგენილებით შეიძლება კოლმეურნეობის წევრთა საერთო კრებების ან რწმუნებულთა კრებების თანხმობით საკოლმეურნეო ტყეები მილიანად ან ნაწილობრივ გადაეცეს სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეების შემადგენლობაში.

მუხლი 42. სასაზღვრო ზონაში ტყეთსარგებლობის თავისებურებები

სასაზღვრო ზონაში ტყეთსარგებლობა ხორციელდება ამ საფუძვლებითა და სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სხვა კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

სასაზღვრო ზონაში ტყეთსარგებლობის თავისებურებებს აღდგენს კომპენტენტური ორგანოები სასაზღვრო ჯარების სარდლობასთან შეთანხმებით.

მუხლი 43. ტყეთსარგებლობის გამო დავის გადაწყვეტის წესი

ტყეთსარგებლობის გამო საწარმოებს, ორგანიზაციებს, დაწესებულებებსა და მოქალაქეებს შორის წამოჭრილ დავას სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით დადგენილი წესით წყვეტენ მოკავშირე რესპუბლიკების მინისტრთა საბჭოები, ავტონომიური რესპუბლიკების მინისტრთა საბჭოები, მშრომელთა დებუტატების ადგილობრივი საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტები, აგრეთვე სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები და სამსოფლიო სპეციალურად უფლებამოსილი სხვა სახელმწიფო ორგანოები.

სატყეო ურთიერთობასთან დაკავშირებული ქონებრივი დავის განხილვა წარმოებს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

პირი III

ტყეების განახლება და პროდუქციულობის ამაღლება

მუხლი 44. ტყეების აღდგენა და გაშენება ტყენაკეთში, ნახანძრალში და სხვა ნატყეო ადგილებში ხორციელდება ტყეების აღდგენა, ხოლო ახალი ტყეების შესაქმნელად განკუთვნილ სხვა მიწებზე ხდება ტყეების გაშენება.

ტყის აღდგენისა და გაშენების სამუშაოთა მოცულობა გათვალისწინებულია სახალხო მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო გეგმებით.

ტყის აღდგენას და გაშენებას, ტყის თეს-

ლის დამზადებასა და ნერგების გამოყვანას ეწევიან სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების სატყეო-სამეურნეო საწარმოები, აგრეთვე სხვა საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან. სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით აღნიშნულ სამუშაოთა შესრულება შეიძლება დაეკისროს სხვა ორგანიზაციებსაც.

მერქნის დამზადებისა და მორთრების დროს ტყის დამაზადებლები მოვალენ არიან დარცვან მოთხოვნები, რომელთა მიზანია ნაკაფში ტყის აღდგენის ხელშეწყობი პირობების შენარჩუნება. ეს მოთხოვნები მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული აგრეთვე მერქნის დასამზადებელი და მორსათრები ახალი ტექნიკის შემუშავებისას.

ტყის აღდგენის სამუშაოები ეწყობა ისეთი ხერხებით, რომლებიც ყველაზე მოკლე ვადაში უზრუნველყოფენ ძვირფასი სამეურნეო მნიშვნელობის ჯიშის ხეების მაღალპროდუქტიული ტყეების გაშენებას სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების მიერ დადგენილი წესით.

ობტიალური ტყიანობის შესაქმნელად, მდინარეების, წყალსაცავების ნაპირების მოსატყეველად და სხვა საჭირო შემთხვევებში სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების შემადგენლობაში შეიძლება საჭიროებისამებრ გადაიქცეს სხვა კატეგორიათა მიწები, უწინარეს ყოვლისა მიწის ნაკვეთები, რომლებიც სოფლის მეურნეობაში გამოსაყენებლად არ გამოდგება (ხევები, ღელეები, ქვიშრობები და ა. შ.) აგრეთვე ხე-ბუჩქნარის მცენარეულობით დაფარული სახელმწიფო მარაგის მიწები. სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების შემადგენლობაში სხვა კატეგორიათა მიწების გადაცემა წარმოებს წესით, რომელსაც განსაზღვრავს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების მიწის კანონმდებლობა.

მუხლი 45. ტყეების პროდუქტიულობის ამაღლება და ტყის მოვლა

ტყეების თვისებრივი შედგენილობის გაუმჯობესების მიზნით უნდა განხორციელდეს ტყის დამცავი ჰრა, სანიტარული ჰრა და ნაკლებ მნიშვნელოვანი ტყის ნარგავების რეკონსტრუქციასთან დაკავშირებული ჰრა. ტყეების ასაკობრივი შედგენილობის გაუმჯობესების ღონისძიებები, მათ შორის დადებულ კორომების დაგროვების თავიდან

აცილების, აგრეთვე ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლების ღონისძიებები და ტყეების პროდუქტიულობის ზრდის ხელშეწყობი სხვა სამუშაოები.

სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების სატყეო-სამეურნეო საწარმოები, სხვა საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომლებიც ტყის მეურნეობას უძღვებიან, მოვალენ არიან:

მოუარონ ტყეს, განახორციელონ სელექციის, სატყეო მეთესლეობისა და სამეურნეო თვალსაზრისით ყველაზე ძვირფასი ჯიშის ხეთა ჯიშთგამოცდის სამუშაოები, ნიადაგის ნაყოფიერების ზრდის, ჰარტბენიანი მიწების დასრობის, ნიადაგის წყლისმიერი და ქარისმიერი ეროზიის, დაჭაობების, დამლაშების და სხვა ისეთი პროცესების თავიდან აცილების ღონისძიებები, რომლებიც აუარესებენ ნიადაგების მდგომარეობას, აგრეთვე განახორციელონ სხვა ღონისძიებები ტყეების ჯიშობრივი შედგენილობისა და ხარისხის გასაუმჯობესებლად, პროდუქტიულობისა და დამცავი თვისებების ასაძაღვებლად.

განახორციელონ ღონისძიებები, რათა რაც შეიძლება სრულად და ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწები ტყეების აღდგენისა და ახალი ტყეების შექმნისათვის საამისოდ განკუთვნილ ფართობებზე.

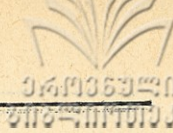
**პარი IV
ტყეების მოვლა და დაცვა**

მუხლი 46. ტყეების მოვლა და დაცვა ყველა ტყე უნდა იყოს დაცული ხანძრებისაგან, უკანონო გაჩენისაგან, ტყეთსარგებლობის დადგენილი წესის დარღვევებისა და სხვა ისეთი მოქმედებისაგან, რომელიც ზიანს აყენებს ტყეს, აგრეთვე მავნებელ-დაავადებისაგან.

ტყეების მოვლისა და დაცვის ღონისძიებათა განხორციელება ეკისრებათ:

სახელმწიფო მნიშვნელობის ტყეებში — სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების სატყეო-სამეურნეო საწარმოებს, სხვა საწარმო-ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, რომლებსაც აკისრიათ სატყეო მეურნეობის გაძლოლა ამ ტყეებში, აგრეთვე შესაბამისი უწყება-სამინისტროებსა და მსრომელთა დებუტატების საქალაქო საბჭოების აღმასრულებელ კომიტეტებს;

საკოლმეურნეო ტყეებში — კოლმეურნეობებს, სხვა ორგანიზაციებს, რომლებსაც

აქსირათ სატყეო მეურნეობის გაძლიერება ამ ტყეებში, აგრეთვე შესაბამის სასოფლო-სამეურნეო ორგანოებს.

მოკავშირე რესპუბლიკების მინისტრთა საბჭოები, ავტონომიური რესპუბლიკების მინისტრთა საბჭოები, მშრომელთა დეპუტატების ადგილობრივი საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტები სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად უზრუნველყოფენ ტყეების მოვლისა და დაცვის, ტყის ხანძრების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა განხორციელებას, მობილიზაციას უზრუნველყოფენ მათ ჩასაქრობად მოსახლეობას, ხანძარსწინააღმდეგო ტექნიკასა და სატრანსპორტო საშუალებებს, მომეტებული სახანძრო საშუალებების დროს, საჭიროების შემთხვევაში კრძალავენ ტყეში მოსახლეობის შესვლას და სატრანსპორტო საშუალებათა შეყვანას.

საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებები, რომელთა საქმიანობა გავლენას ახდენს ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენაზე, მოვალენ არიან სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოებთან, მშრომელთა დეპუტატების ადგილობრივი საბჭოების აღმასრულებელ კომიტეტებთან და სხვა სახელმწიფო ორგანოებთან შეთანხმებით, სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად განახორციელონ ტექნოლოგიური, სანიტარული და სხვა ღონისძიებები რათა უზრუნველყონ ტყეების დაცვა.

კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების მიწებზე მინდორსაცავი ტყის ზოლებისა და სხვა იმ დამცავი ან გასამწვანებელი ხე-ბუჩქნარის მოვლა-პატრონობასა და დაცვას, რომლებიც სახელმწიფო ტყის ფონდში არ შედის, უზრუნველყოფენ მიწათმოსარგებლენი; შესაბამისი სამინისტროები და უწყებები და მშრომელთა დეპუტატების ადგილობრივი საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტები.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით შეიძლება დაწესდეს სატყეო მეურნეობასთან დაკავშირებული საწარმოების, ორგანიზაციების, დაწესებულებებისა და ტყეთმოსარგებლების მატერიალური და მორალური წახალისების ღონისძიებანი, რომლებიც ასტიმულირებენ სატყეო მეურნეობის რაციონალური გაძლიერების, ტყეების გამოყენების გაუმჯობესების, მათი მოვლა-პატრონობისა და დაცვის გაძლიერების ღონისძიებათა განხორციელებას.

მუხლი 47. სატყეო დაცვა სსრ კავშირში ტყეებს პატრონობენ და იცავენ: სსრ კავშირის სახელმწიფო სატყეო დაცვა; იმ უწყება-სამინისტროთა სატყეო დაცვა, რომელთა სისტემაში შემავალი საწარმო-ორგანიზაციები და დაწესებულებები უძღვებიან სატყეო მეურნეობას; მშრომელთა დეპუტატების საქალაქო საბჭოების აღმასკომების სატყეო დაცვა; კოლმეურნეობების სატყეო დაცვა;

სსრ კავშირის სახელმწიფო სატყეო დაცვას, სამინისტროებისა და უწყებების, მშრომელთა დეპუტატების საქალაქო საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტების სატყეო დაცვას, აგრეთვე კოლმეურნეობათა სატყეო დაცვას სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად ეძღვეათ უფლებები რათა აღკვეთონ და თავიდან აიცილონ ტყეების მოვლა-პატრონობისა და დაცვის წესების, ტყეთმოსარგებლობის დადგენილი წესის, სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების მიზნობრივი დანიშნულებისამებრ გამოყენების დარღვევები, აგრეთვე აღკვეთონ და თავიდან აიცილონ ტყისათვის საზიანო სხვაგვარი მოქმედება.

სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოებს ეკისრებათ განახორციელონ კონტროლი სსრ კავშირის მთელ ტყეებში მოვლა-პატრონობისა და დაცვის საქმის მდგომარეობისადმი.

პარი V

ტყეების სახელმწიფო აღრიცხვა და სახელმწიფო ტყის კადასტრი. ტყეთმოსაზრება

მუხლი 48. ტყეების სახელმწიფო აღრიცხვა და სახელმწიფო ტყის კადასტრი

მიწების რაციონალური გამოყენების, მათი აღდგენა-განახლების, მოვლისა და დაცვის, სატყეო მეურნეობის განვითარების დადგენისა და ტყესაკავი ფონდის განლაგების ორგანიზაციისათვის სახელმწიფოს ხარჯზე წარმოებს ტყეების სახელმწიფო აღრიცხვა და იყვება სახელმწიფო ტყის კადასტრი სსრ კავშირისათვის ერთიანი სისტემების მიხედვით.

ტყეების სახელმწიფო აღრიცხვა და სახელმწიფო ტყის კადასტრი წარმოებს სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ დადგენილი წესით.

სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწების მდგომარეობისა და გამოყენების დარგობრივი აღრიცხვა წარმოებს სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიერ დადგენილი წესით.

მუხლი 49. ტყეთმომწყობა

ტყეთმომწყობა მოიცავს იმ სახელმწიფო ღონისძიებათა სისტემას, რომელთა მიზანია უზრუნველყოს ტყეების რაციონალური გამოყენება, პროდუქტიულობის ამაღლება, აღდგენა, მოვლა და დაცვა, აგრეთვე სატყეო მეურნეობის გაძლიერების კულტურის ამაღლება.

ტყეთმომწყობა ითვალისწინებს შემდეგ ტყეთმომწყობითს მოქმედებას:

სატყეო-სამეურნეო საწარმოების ტერიტორიათა საზღვრების დადგენას, სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოების სატყეო-სამეურნეო საწარმოების ტერიტორიების, აგრეთვე ტყიანი ტერიტორიების შედარებით რაციონალური ორგანიზაციას, სადაც სატყეო მეურნეობის გაძლიერება სხვა საწარმოებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს ევალებათ;

ტყის რესურსების, ტყეების ჯიშობრივი და ასაკობრივი შედგენილობის განსაზღვრას მთავარი სარგებლობის ჭრის მიხედვით საანგარიშო ტყეაფისა და სხვა სახეობათა ტყეთსარგებლობის ოდენობის, აგრეთვე ჭრის წესების დასადგენად;

იმ უბნების გამოვლენას, სადაც უნდა მოეწყოს დამცავი ჭრა, სანიტარული ჭრა, ნაკლებად ძვირფასი ტყის ნარგავების რეკონსტრუქციისთან დაკავშირებული ჭრა, დაშრობა და განხორციელებს სხვა სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებები;

ტყეების აღდგენისა და ტყის გაშენებისათვის განკუთვნილი ფართობების დაზუსტებასა და ტყეების აღდგენის წესების განსაზღვრას;

ტყეების დაცვის კატეგორიათა განსაზღვრასა და საჭიროების შემთხვევაში ერთი ჯგუფიდან მეორეში ტყეების გადაყვანის დასაბუთებას;

ტობოგრაფიულ-გეოდეზიურ, ტყეობილოგიურ და სხვა კვლევა-ძიებას, აგრეთვე სხვაგვარ ტყეთმომწყობითს მოქმედებას.

ტყეთმომწყობის მასალების მიხედვით საწარმოებისათვის, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებისათვის, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან, სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანოები, ან, მათთან შეთანხმებით, სხვა სახელმწიფო ორგანოები აღდგენენ და ამტკიცებენ შესაბამის პროექტებს, რომლებიც სატყეო მეურნეობის გაძლიერებისა და ტყეთსარგებლობის განხორციელების საფუძველია და პერსპექტიული და მიმდინარე დაგეგმვის საწყის მონაცემებს წარმოადგენენ.

საანგარიშო ტყეაფი ხანგრძლივი პერიოდის მთავარი სარგებლობის ჭრის მიხედვით აღირიცხება სატყეო მეურნეობის ყოველ საწარმოში, ორგანიზაციასა და დაწესებულებაში, ცალ-ცალკე ტყეა ჯგუფებისა და მეურნეობების, (წიწვოვანი, შავარი და რბილი ჯიშის ფოთლოვანი) მიხედვით, და განისაზღვრება ოქქის, მხარის, რესპუბლიკის მიხედვით. საანგარიშო ტყეაფის დამტკიცების წესს აღგენს სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო.

ტყეთმომწყობას ყველა ტყეში ეწევიან სახელმწიფო ტყეთმომწყობი საწარმოები სსრ კავშირისათვის ერთიანი სისტემით, რომელსაც სსრ კავშირის სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ორგანო აღგენს.

**პარი VI
პასუხისმგებლობა ტყის კანონმდებლობის
დარღვევისათვის**

მუხლი 50. პასუხისმგებლობა ტყის კანონმდებლობის დარღვევისათვის

ტყეთსარგებლობის უფლების თვითნებური გადაცემა, აგრეთვე სხვა გარიგებები, რომლებიც პირდაპირი თუ ფარული ფორმით არღვევს ტყის სახელმწიფო საკუთრების უფლებას, ბათილად ითვლება.

პირებს, რომლებსაც ბრალი მიუძღვით აღნიშნულ გარიგებათა დადებაში, აგრეთვე იმაში, რომ:

უკანონოდ გაჩხეს და დააზიანეს ხეები და ბუჩქნარი;

მოსპეს ან დააზიანეს ტყეები ცეცხლის გაჩენის ან ცეცხლისადმი დაუდევრობის შედეგად;

დაარღვიეს ტყეებში სახანძრო უსაფრთხოების მოთხოვნები;

დააზიანეს ტყეები ჩამდინარე წყლებით, ქიმიური ნივთიერებებით, სამრეწველო და კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო ნარჩენებითა და ამონაფრქვევებით, რომლებიც ტყის განმობას ან დაავადებას იწვევს;

მოსპეს ან დააზიანეს ტყის კულტურები, სათესლე ხეები ან ნარგავები ტყის სანერგეებსა და პლანტაციებში, აგრეთვე ბუნებრივი წარმოშობის მომავალი და თვითნათესი ტყის აღდგენისათვის განკუთვნილ ფართობებზე;

გამოიყენეს სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწის ნაკვეთები ამოძირკვისათვის, ნაგებობათა აშენებისათვის, მერქნის გადამამუშავებისათვის, საწყობების შექმნისა და სხვა მიზნ-

ბისათვის ამ ნაკვეთების გამოყენებაზე სათანადო ნებართვის მიუღებლად;

თვითნებურად გათიბეს და აძოვეს პირუტყვი სახელმწიფო ტყის ფონდის ტყეებში და უტყეო მიწებზე;

თვითნებურად მოკრიფეს ველური ხილი, თხილ-კაკალი, სოკო, კენკრა და ა. შ. უბნებში, სადაც ეს აკრძალულია ან დასაშვებია მხოლოდ ტყის ბარათებით;

დარღვევს ტყეკაფის ფონდის გამოყენების, მერქნის დამზადებისა და გამოზიდვის და ფისის დამზადების დადგენილი წესი; მოსპეს და დააზიანეს გამმიჯნელი ნიშნები ტყეებში;

გაანადგურეს ტყისათვის სასარგებლო ფაუნა;

ეკისრებათ სისხლის სამართლის, ადმინისტრაციული ან სხვაგვარი პასუხისმგებლობა სსრ კავშირის და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად. სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობას შეუძლია პასუხისმგებლობა დააყოს ტყის კანონმდებლობის სხვაგვარი დარღვევებისთვისაც.

საწარმოები, ორგანიზაციები, დაწესებულებები და მოქალაქეები მოვალენი არიან ანაზღაურონ ტყის კანონმდებლობის დარღვევის შედეგად გამოწვეული ზარალი იმ ოდენობითა და წესით, რომელსაც სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობა ადგენს.

უკანონოდ მოპოვებული მერქანი და ტყის სხვა პროდუქცია უნდა ჩამოერთვას და გადაეცეს შესაბამის საწარმოს, ორგანიზაციას ან დაწესებულებას, რომლებიც სატყეო მეურნეობას უძღვებიან, ან ტყეთმოსარგებლეს, თუ დარღვეულია მისი უფლებები. როცა უკანონოდ მოპოვებული პროდუქციის ჩამორთმევა შეუძლებელია, უნდა გადაახდევინონ მისი ღირებულება.

თუ ტყეთმოსარგებლები არღვევენ ტყეთმოსარგებლობის დადგენილ წესს, ტყეთმოსარგებლობა შეიძლება შეჩერდეს იმ შემთხვევებში და წესით, რომლებსაც განსაზღვრავს სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო.

იმ შემთხვევებში და წესით, რომლებსაც სსრ კავშირის კანონმდებლობა ადგენს, შეიძლება შეჩერდეს სამუშაოები, რომლებსაც საწარმოები, ორგანიზაციები, დაწესებულებები ეწევიან, თუ ეს სამუშაოები საფრთხეს უქმნის ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენას

ნას იმის გამო, რომ ამ სამუშაოთა დროს არ სრულდება ტექნოლოგიური, სანიტარული და სხვა ღონისძიებანი, რომლებიც უზრუნველყოფს ხანძრებისაგან ტყეების დაცვას და ტყეების მდგომარეობასა და აღდგენაზე მავნე ზემოქმედების აღკვეთას.

პირებს, რომლებსაც — ბრალი მიუძღვით კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების მიწებზე მინდორსაცავი ტყის ზოლების ან სხვა იმ დამცავი თუ გასამწვანებელი ხე-ბუჩქნარის უკანონო მოსპობასა თუ დაზიანებაში, რომლებიც სახელმწიფო ტყის ფონდში არ შედის, ეკისრებათ ტყის კანონმდებლობითი პირველი ჯგუფის განსაკუთრებით დაცული ტყეების მოსპობისა და დაზიანებისათვის დაწესებული პასუხისმგებლობა, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით.

პირებს, რომლებსაც ბრალი მიუძღვით იმაში, რომ ვერ შესრულდა ტყეების აღდგენის, მათი მდგომარეობისა და ჯიშობრივი შედგენილობის გაუმჯობესების, მათი პროდუქტიულობის ამაღლების, აგრეთვე მწიფე მერქნის რესურსების გამოყენების ღონისძიებები, ეკისრებათ პასუხისმგებლობა სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობის შესაბამისად.

პარი VII

საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები

მუხლი 51. საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები

იმ შემთხვევებში, როცა საერთაშორისო ხელშეკრულებით ან საერთაშორისო შეთანხმებით, რომელშიც სსრ კავშირი მონაწილეობს, დადგენილია სხვა წესები, ვიდრე ისინი რომლებსაც საბჭოთა ტყის კანონმდებლობა შეიცავს, გამოიყენება საერთაშორისო ხელშეკრულების ან საერთაშორისო შეთანხმების წესები.

იგივე დებულება გამოიყენება შესაბამისი მოკავშირე რესპუბლიკის ტერიტორიაზე, თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებაში ან საერთაშორისო შეთანხმებაში, რომელშიც მოკავშირე რესპუბლიკა მონაწილეობს, დადგენილია სხვა წესები, ვიდრე გათვალისწინებულია მოკავშირე რესპუბლიკის ტყის კანონმდებლობით.

670/223

ფაბო 50 333.

ИНДЕКС 70185

საბჭოთა სამართალი № 4

(на грузинском языке)

Орган Верховного Суда ГССР, Прокуратуры ГССР
и Министерства Юстиции Грузинской ССР